

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΑΣ
Δ' Ἐξάμηνο Σπουδῶν
Νεοελληνική Φιλολογία
Φ.Ν. 20 β'

Ἀκαδημαϊκὸ Ἔτος 2007-2008, Ἑαρινὸ Ἐξάμηνο
Μεταβυζαντινὴ Λογοτεχνία
& Νεοελληνικὸς Διαφωτισμὸς
Διδάσκων: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΡΜΑΟΣ

Ἀπὸ τὴν Ἄλωση ὠς τὴν Ἐπανάσταση Μικρὸ Ἀνθολόγιο Κειμένων

ΑΝΩΝΥΜΟΙ (ΕΝΤΕΧΝΟΙ) ΘΡΗΝΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ

«Ἀνακάλημα τῆς Κωνσταντινόπολης» (μέσα 15. αἰ.)

ἀνακάλημα: θρήνος (<ἀνακαλιέμαι: θρηνῶ).

Θρήνος, κλαυμὸς καὶ ὄδυρμὸς καὶ στεναγμὸς καὶ λύπη,
θλιψὶς ἀπαραμύθητος ἔπεσεν τοῖς Ρωμαίοις.

Ἐχάσασιν τὸ σπίτιν τους, τὴν Πόλιν τὴν ἁγία,
τὸ θάρρος καὶ τὸ καύχημα καὶ τὴν ἀπαντοχὴν τους.

5 Τί τό 'πεν; Τίς τὸ μῆνυσε; Πότε ἴλθεν τὸ μαντάτο;
Καράβιν ἐκατέβαινε στὰ μέρη τῆς Τενέδου
καὶ κάτεργον τὸ ὑπάντησε, στέκει καὶ ἀναρωτᾷ το:
—«Καράβιν, πόθεν ἔρκεσαι καὶ πόθεν κατεβαίνεις;»
—«Ἔρχομαι ἀκ τ' ἀνάθεμα κ' ἐκ τὸ βαρὺν τὸ σκότος,

10 ἀκ τὴν ἀστραποχάλαζην, ἀκ τὴν ἀνεμοζάλην
ἀπὲ τὴν Πόλιν ἔρχομαι τὴν ἀστραποκαμένην.

Ἐγὼ γομάριν δὲ βαστώ, ἀμμέ μαντάτα φέρνω
κακὰ διὰ τοὺς χριστιανούς, πικρὰ καὶ δολωμένα:

Οἱ Τοῦρκοι, ὅτε ἤρθασιν, ἐπήρασιν τὴν Πόλιν,
15 ἀπώλεσαν τοὺς χριστιανούς ἐκεῖ καὶ πανταχόθεν.»

—«Στάσου, καράβι, νὰ χαρῆς, πάλι νὰ σὲ ρωτήσω:

Ἐκεῖ ἴλαχε ὁ βασιλεύς, ὁ κύρης Κωνσταντῖνος,
ὁ φρένιμος, ὁ δυνατός, ὁ περισσὰ ἀνδρειωμένος,
ὁ πράγος, ὁ καλόλογος, ἡ φήμη τῶν Ρωμαίων;»

20 —«Ἐκεῖ ἴλαχεν ὁ Δράγασης ὁ κακομοιρασμένος.
Σὰν εἶδεν τ' ἄνομα σκυλιὰ κ' ἐχάλασαν τοὺς τοίχους
κ' ἐτρέξασιν κ' ἐμπήκασιν πεζοὶ καὶ καθαλλάροι
κ' ἐκόπταν τοὺς χριστιανούς ὡς χόρτον στὸ λιβάδι,
βαριά-βαριά ἵναστέναξεν μετὰ κλαυθμοῦ καὶ εἶπε:

25 —«Ἐλέησον! πράγμα τὸ θωροῦν τὰ δολερά μου μάτια!
Πῶς ἔχω μάτια καὶ θωρῶ! Πῶς ἔχω φῶς καὶ βλέπω!
Πῶς ἔχω νοῦν καὶ πορπατῶ στὸν ἄτυχον τὸν κόσμον!

1. Σττ. 1-56: Δραματικὸ Μέρος, μὲ Προοίμιο
(σττ. 1-5)

²ἀπαραμύθητος: χωρὶς παρηγορία (παραμυθία).
⁴ἀπαντοχὴν: καταφυγή.

Στ. 6: Πορεία πρὸς Νότο.

⁷κάτεργον: πλοῖο μὲ κωπηλάτες.

¹²γομάριν: φορτίο.

¹³δολωμένα, καὶ παρακάτω ²⁵δολερά: τῆς συμ-
φορᾶς, θλιβερά.

²⁰Δράγασης: ἔπων. τοῦ Κ. Παλαιολόγου ἀπὸ ἐπι-
γαμία (γένος τῆς μητέρας του Ἑλένης)

Σττ. 20-56: Δραματοποιημένη παρουσίαση τῶν
τελευταίων στιγμῶν τοῦ Κ. Παλαιολόγου ἐγκι-
βωτισμένη στὸν διάλογο τῶν καραβιῶν (προσω-
ποποιία).

²¹σκυλιὰ: ἡ λ. καὶ στοὺς σττ. 36, 42, 44, 50, 62, 85.

²⁵τό: (αὐτὸ) τὸ ὅποιο.

Θωρῶ, οἱ Τοῦρκοι ἴνεβησαν εἰς τὴν ἁγίαν Πόλιν
καὶ τῶρα ἀφανίζουσιν ἐμὲν καὶ τὸν λαόν μου.”
30 Ἐβίγλισεν ὁ ταπεινὸς δεξιὰ καὶ ἀριστερά του·
θωρεῖ, φεύγουν οἱ Κρητικοί, φεύγουν οἱ Γενουβῆσοι·
φεύγουσιν οἱ Βενέτικοι κ' ἐκεῖνος ἀπομένει.
Ἐλάλησεν ὁ ταπεινὸς μὲ τὰ καμένα χεῖλη:
—“Ἐσεῖς, παιδιά μου, φύγετε, πᾶτε νὰ γλυτωθῆτε·
35 κ' ἐμέναν ποῦ μ' ἀφήνετε τὸν κακομοιρασμένο;
Ἀφήνετέ με στὰ σκυλιὰ κ' εἰς τοῦ θεριοῦ τὸ στόμα.
Κόψετε τὸ κεφάλιν μου, χριστιανοὶ Ρωμαῖοι·
ἐπάρετέ το, Κρητικοί, βαστάτε το στὴν Κρήτην
νὰ τὸ ἰδοῦν οἱ Κρητικοὶ νὰ καρδιοπονέσουν,
40 νὰ δείρουσι τὰ στήθη τους, νὰ χύσουν μαῦρα δάκρυα
καὶ νὰ μὲ μακαρίζουσιν ὅτι οὐλους τοὺς ἀγάπουν·
μηδὲν μὲ πιάσουν τὰ σκυλιὰ, μηδὲν μὲ κυριεύσουν,
(ὅτι ἀνελεήμονα τῶν ἀσεβῶν τὰ σπλάχνα)
μηδὲν μὲ πᾶν στὸν ἀμιρά, τὸ σκύλον Μαχουμέτην,
45 μὲ τὸ θλιμμένον πρόσωπον, μὲ τὰ θλιμμένα μάτια,
μὲ τὴν τρεμούραν τὴν πολλήν, μὲ τὰ καμένα χεῖλη
καὶ θέση πόδαν ἄτακτο εἰς τὸν ἐμὸν αὐχένα
(εἰς βασιλέως τράχηλον δὲν πρέπει πούς ἀνόμου)·
μὴ μὲ ρωτήσ' ὁ ἄνομος, νὰ πῆ: ‘Ποῦ ἴν' ὁ Θεός σου;’,
50 νὰ ρίση ὁ σκύλος τὰ σκυλιὰ νὰ μὲ κακολογήσουν,
νὰ παίξουσιν τὸ στέμμα μου, νὰ βρῖσουν τὴν τιμὴν μου·
ἀπὴν μὲ βασανίσουσιν καὶ τυραννίσουσίν με,
νὰ κόψουν τὸ κεφάλιν μου, νὰ μπήξουν εἰς κοντάριν,
νὰ σκίσουν τὴν καρδίαν μου, νὰ φᾶν τὰ σωτικά μου,
55 νὰ πιοῦν ἀπὸ τὸ αἷμα μου, νὰ βιάφουν τὰ σπατιά τους
καὶ νὰ καυχοῦντ' οἱ ἄνομοι εἰς τὴν ἀπώλειάν μου.”»

Ἦλιε μου, ἀνάτειλε παντοῦ, σ' οὔλον τὸν κόσμον φέγγε
κ' ἐκτεινε τὰς ἀκτῖνας σου σ' ὅλην τὴν οἰκουμένην
κ' εἰς τὴν Κωνσταντινόπολιν, τὴν πρώην φουμισμένην
60 καὶ τῶρα τὴν Τουρκόπολιν, δὲν πρέπει πιδὸ νὰ φέγγης.
Ἄλλ' οὐδὲ τὰς ἀκτῖνας σου πρέπει ἐκεῖ νὰ στέλλης
νὰ βλέπουν τ' ἄνομα σκυλιὰ τὲς ἀνομίαις νὰ κάμνουν,
νὰ ποίσου στάβλους ἐκκλησιῆς, νὰ καιοῦν τὰς εἰκόνας,
νὰ σχίζουν, νὰ καταπατοῦν τὰ ἰλόχρυσά βαγγέλια,
65 νὰ καθυβρίζουν τοὺς σταυρούς, νὰ τοὺς κατατσακίζουν,
νὰ παίρνουσιν τ' ἀσήμια τους καὶ τὰ μαργαριτάρια
καὶ τῶν ἁγίων τὰ λείψανα τὰ μοσχομυρισμένα
νὰ καιοῦν, ν' ἀφανίζουσιν, στὴν θάλασσα νὰ ρίπτουν,
νὰ παίρνουν τὰ λιθάρια των καὶ τὴν εὐκόσμησίν των
70 καὶ στ' ἅγια δισκοπότηρα κοῦπες κρασί νὰ πίνουν.
Ἄρχοντες, ἀρχοντόπουλοι, ἀρχόντισσες μεγάλες,
εὐγενικὲς καὶ φρένιμες, ἀκριβαναθρεμμένες,
ἀνέγγλυτες, πανεύφημες, ὑπανδρες καὶ χηράδες
καὶ καλογριῆς εὐγενικὲς, παρθένας, ἡγουμέναι
75 (Ἄνεμος δὲν τοὺς ἔδιδε, ἥλιος οὐκ ἔβλεπέν τες,

³¹οἱ Γενουβῆσοι: τὸ ἄγλημα ὑπὸ τὸν Ἰουστινιάνη.

³³καμένα: στεγνά (ὅμ. καὶ στὸν στ. 46).

Σττ. 38 κ.έξ.: πραγματολογικὸ ἐπιχείρημα τοῦ
Στ. ἈΛΕΞΙΟΥ γιὰ κρητικὴ προέλευση τοῦ κεμένου
(ἀναφορὰ σὲ δοκιμασίαις τῆς ἐποχῆς)· διαφωνία
τοῦ Ἐμμ. ΚΡΙΑΡᾶ, σσ. 15-16..

⁴²μηδέν: γιὰ νὰ μὴν.

Στ. 43: γνωμικὸς (ὅπως καὶ ὁ στ. 48).

⁴⁵ἀμιρά: στρατηγὸς, στρατάρχη.

Σττ. 45-46: Παράσταση πιστῆ στὴν ὑπάρχουσα
εἰκονογραφία τοῦ Μωάμεδ Β' τοῦ Πορθητῆ.

⁴⁷ἄτακτο: ἀπρεπῆ, ἄκοσμο, ἀσεβῆ.

⁴⁹«Ποῦ ἴν' ὁ Θεός σου;»: εἰρωνικὰ (ἐνν. γιὰ νὰ
σὲ προστατεύσει).

⁵⁰ρίση: ὀρίσει, προστάξει. ⁵⁰κακολογήσουν:
ὑβρίσουν. ⁵⁰παίξουσιν: ἐμπαίζουσιν.

⁵²ἀπὴν (καὶ ἀπείν, ἀπειτίς): ἀφοῦ.

Σττ. 52-56: τοτεμιοῦ τύπου πολεμικὲς τακτικὲς
(ποῦ μαρτυροῦνται γιὰ τοὺς Τοῦρκους), μὲ στόχο
οἱ νικητὲς νὰ πάρουν τὴ δύναμη τοῦ ἀξιόμαχου
ἐχθροῦ ποῦ κατέβαλαν.

2. Σττ. 57-88: Διηγηματικὸ Μέρος μὲ ἀφόρ-
μηση Ἐπίκληση στὸν Ἥλιο (σττ. 57-61/70),
σύμβολο τῆς δικαιοσύνης — ἀνάλογη καὶ ἡ κα-
τακλείδα (σττ. 87-88, ἰδ. 88): κυκλικὸ σχῆμα

Σττ. 63-70: Τύχη τῶν θρησκευτικῶν κειμηλίων
(ὡς ἄμεση ἐπεξήγηση στὶς ⁶²ἀνομίαις).

⁶³ποίσου: ποιήσουν (κάνουν).

⁶⁹λιθάρια: πολιτίμους λίθους.

Σττ. 71-86 (πυρήνας τῆς διήγησος): Τύχη τῶν ἀν-
θρώπων· μετατρέπεται εὐθὺς σὲ τύχη τῶν γυναι-
κῶν (κοινωνικὸς ἀντίκτυπος τῶν κατακτήσεων).

⁷³ἀνέγγλυτες: ἀνύπαντρες. ⁷³πανεύφημες: γυναι-
στὲς σὲ ἔλου γιὰ τὸ ἄριστο ἦθος τους.

Σττ. 75-76: παρέμβ. «γλώσσα» ἀπὸ τὸ περιθώριο

- ἐψάλλαν, ἐνεγνώθασιν εἰς τ' ἅγια μοναστήρια)
 ἠρπάγησαν ἀνηλεῶς ὡς καταδικασμένες!
 Πῶς νὰ τὲς πάρουν στήν Τουρκιά, σκλάβες νὰ πουληθοῦσιν
 καὶ νὰ τὲς διασκορπίσουσιν Ἀνατολήν καὶ Δύσην!
- 80 Γυμνές καὶ ἀνυπόλυτες, δαρμένες, πεινασμένες,
 νὰ βλέπουν βούδια, πρόβατα, ἄλογα καὶ βουβάλια,
 παπίτσες, χῆνες καὶ ἕτερα
 καὶ τὸ βραδὺ νὰ μένουσιν μὲ τοὺς μουσουλουμάνους
 καὶ νὰ τὲς μαγαρίζουσιν, μπαστάρδια νὰ γεννοῦσιν,
- 85 μουσουλουμάνοι νὰ γενοῦ καὶ σκύλοι ματοπίνοι,
 νὰ πολεμοῦν χριστιανούς καὶ νὰ τοὺς ἀφανίζουν!
 Μὴν τὸ πομένης, οὐρανέ, καί, γῆ, μὴν τὸ βαστάξης·
 ἤλιε, σκότασε τὸ φῶς, σελήνη, μὲν τοὺς δώσης.
- Εἶπω καὶ τίποτε μικρὸν ἀλληγορίας λόγον:
 90 Ἦλιον τάξε νοητὸν τὸν Μέγαν Κωνσταντῖνο·
 σελήνη ἐπονόμασε τὴν νέαν του τὴν Πόλην.
 Μὴ σοῦ φανῆ παράξενο τοῦτον ἀπὸ σοῦ λέγω:
 κόσμος μέγαν τὸν ἄνθρωπον Θεὸς ἐπονομάζει,
 ὃν ἔθετο εἰς τὸν μικρὸν κόσμον, τὴν πάσα κτίση.
- 95 Αὐτὸς λοιπὸν ἐκόσμησε ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος
 τὴν Πόλην τὴν ἐξακουστήν, ἣν βλέπεις καὶ ἀκούεις,
 καθὼς τὴν κλῆσιν ἔλαβεν καὶ τὴν ἐπωνυμίαν.
 Ὅμοίως Οὐστινιανὸς ἐκόσμησεν μέγਾਲως,
 ἐκτίσεν τὴν Ἀγίαν Σοφιά, τὸ θέαμα τὸ μέγα·
- 100 παραπλησίον γέγονε Σιών τῆς παναγίας.
 Ἐκεῖνοι ἦσαν ἡλῖος κ' ἡ Πόλη ἢ ἡ σελήνη.
 (Χωρὶς ἡλίου πούποτε σελήνη οὐδὲν λάμπει.)
 Ἐκεῖνοι γὰρ οἱ βασιλεῖς, οἱ εὐσεβεῖς, οἱ θεῖοι,
 ἔλαμπον, ἐφωτίζασιν τὴν παναγίαν Πόλην,
- 105 τὴν Δύσην, τὴν Ἀνατολήν, ὅλην τὴν οἰκουμένην.
 Ὅταν εἰς νοῦν ἀδυμηθῶ τῆς Πόλεως τὰ κάλλη,
 στενάζω καὶ ὀδύρομαι καὶ τύπτω εἰς τὸ στήθος,
 κλαίω καὶ χύνω δάκρυα μεθ' οἰμωγῆς καὶ μόχθου.
 Ὁ κόσμος τῆς Ἀγιάς Σοφιάς, τὰ πέπλα τῆς Τραπεζίας
- 110 τῆς παναγίας, τῆς σεπτῆς, τὰ καθιερωμένα
 τὰ σκεύη τὰ πανάγια καὶ ποῦ νὰ καταντήσαν;
 Ἄρα ἔβλεπεν ὁ ἄγγελος, ὡς ἦτον τεταγμένος,
 ὅστις καὶ ἔταξεν ποτὲ τοῦ πάλαι νεανίσκου;
 Εἶπεν γὰρ «οὐκ ἐξέρχομαι ἕως ὅτου νὰ ἔλθης».
- 115 Ὁ νεανίας ἔρχεται, ὁ ἄγγελος ἀπῆλθεν·
 οὐχὶ ἐκεῖνος ὁ ποτὲ παῖδας τῶν ἐκτητόρων,
 ἀλλ' ἄλλος παῖδας ἐφθασε, πρόδρομος Ἀντιχρίστου,
 καὶ ἄγγελοι καὶ ἅγιοι πλέον οὐ βοηθοῦσι.

ἡ λευκότητα, πρότυπο γυναικείας καλλονῆς μέ-
 χρι πρόσφατα, συνδυασμένη μὲ σύνεση, ἀποχὴ
 ἀπὸ τὶς δημόσιες ἐμφανίσεις.

Σττ. 80 κ.εξ.: Τύχη οἰκτρὴ γιὰ πρῶην ἀρχό-
 ντισσες. Ἡ φαντασίωση κλιμακώνεται
 ἐφιαλτικὰ ὡς τὸν στ. 86, προοικονομώντας
 τὴν ἀναφώνηση τῆς κατακλείδας.

Στ. 82: χάσμα — γενικά: νὰ καταγίνονται μὲ
 ταπεινὰ ἀγροτικά ἔργα.

⁸⁵ματοπίνοι: αἱματοπότες, αἱμοβόροι (<haemato-
 pinus: τσιμποῦρι).

Σττ. 87-88: Κατακλείδα τοῦ Διηγηματικοῦ Μέ-
 ρους μὲ θρηνητικὴ ἀναφώνηση.

⁸⁸μὲν τοὺς δώσης: μὴν τοὺς χαριστεῖς (ἀλλὰ
 προηγουμένως ⁷⁵ἔθιδε: ἄγγιζε, χτυποῦσε).

3. Σττ. 89-118 (προσθήκη/coda): Ἱστορικὴ
 Ἀναδρομὴ καὶ Προφητεία μὲ ἀφετηρία χριστο-
 λογικὴ ἀλληγορία (Χριστὸς-Ἐκκλησία: Ἦλιος-
 Σελήνη — βλ. καὶ ἄγ. Φραγκίσκο τῆς Ἀσίζης)

⁹⁰τάξε: θεώρησε. ⁹⁰Ἦλιον [...] νοητόν: Χριστὸ
 (στὴν ὑμνογραφία ὡς δικαιοκρίτης).

Σττ. 93-95: Ἀντιστροφὴ τῆς ποσότητος σὲ ποιό-
 τητα μὲ βάση ἠθικὰ κριτήρια.

Στ. 97: δηλ. Κωνσταντινούπολη (καὶ σὲ ἄλλο θρη-
 νο ἡ μνεῖα τῆς ὀνοματοθεσίας αὐτῆς).

Στ. 99: Πόνος γιὰ τὴν ἀπώλεια τοῦ μνημείου.

Στ. 100: Παρόμοια ἔγινε τῆς παναγίας Σιών.

¹⁰²πούποτε: πουθενά (ποτέ).

Σττ. 103-105: Παράδοση τῶν βασιλείων-ἡλίων.

Σττ. 106-11: Λαϊκότεροπη συνέχεια τοῦ θρήνου.

Σττ. 109-11: Ἰσχυρὸς διασκελισμὸς (τεκμήριο τῆς
 ἐντεχνῆς ἐργασίας).

¹¹⁰παναγίας-¹¹¹πανάγια: ἐτυμολογικὸ σχῆμα.

Σττ. 112-14: Ἀναφορὰ σὲ ὑπόσχεση γιὰ φύλαξη
 τῆς Ἀγία-Σοφιάς ἀπὸ Ἄγγελο Κυρίου (λαϊκὴ
 παράδοση)· δόθηκε στὸν νεανία τῶν κτητόρων,
 ποῦ δὲν ἐπέστρεψε, κι ὁ ἄγγελος ἔμεινε στὴ θέση
 του γιὰ πάντα.

¹¹⁶παῖδας: νεανίας (τῆς παραπάνω παράδοσης).

¹¹⁷πρόδρομος Ἀντιχρήστου: ὁ Μωάμεθ — ὅπως
 στὴν Ἐπιστολὴ Α' Β' 18 τοῦ Ἰωάννη: «ὁ ἀντίχρι-
 στος ἔρχεται, καὶ νῦν ἀντίχριστοι πολλοὶ γεγό-
 νασιν· ὅθεν γινώσκομεν ὅτι ἐσχάτη ὥρα ἐστίν»

ΔΗΜΩΔΕΙΣ ΘΡΗΝΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ

Τὸ «Πάρθεν» (Πόντος, μέσα 15. αἰ.)

- Ἔναν πουλίν, καλὸν πουλίν, ἐβγαίν' ἀπὸ τὴν Πόλην,
οὐδὲ ἔς ἀμπέλια ἴκονεψεν, οὐδὲ ἔς σὰ περιβόλα·
ἐπῆγεν καὶ ν ἐκόνεψεν καὶ ἔς τοῦ Ἥλι' τὸν κάστρον·
ἐσεῖξεν τ' ἕναν τὸ φτερόν, ἔς τσὸ αἶμαν βουτεμένον,
5 ἐσεῖξεν τ' ἄλλο τὸ φτερόν, χαρτὶν ἔχει γραμμένον.
Ἄτὸ κανεῖς ἴκ' ἀνέγνωσεν, οὐδ' ὁ μητροπολίτης·
ἕναν παιδίν, καλὸν παιδίν, ἔρχεται κι ἀναγνώθει.
Σεῖτ' ἀναγνώθ', σεῖτα κλαίγει, σεῖτα κρούει τὴν καρδίαν.
—«Ἄιλί ἐμᾶς, καὶ βράι ἐμᾶς, ἴπάρθεν ἢ Ρωμανία!»
10 Μοιρολογοῦν τὰ ἐκκλησάς, κλαίγ'νε τὰ μοναστήρα,
κι αἶ Γιάννες ὁ Χρυσόστομον κλαίει, δερνοκοπᾶται.
—«Μῆ κλαῖς, μῆ κλαῖς, αἶ Γιάννε μου, καὶ δερνοκοπισκᾶσαι.»
—«Ἡ Ρωμανία ἴπερασεν, ἢ Ρωμανία ἴπάρθεν.»
—«Ἡ Ρωμανία κι ἄν ἴπερασεν, ἀνθεῖ καὶ φέρει κι ἄλλο.»

ΑΑ.VV., *Ἑλληνικά Δημοτικά Τραγούδια: Ἐκλογή*, τ. Ι. (Ἀθ.: Ἀκαδημία Ἀθηνῶν, 1926), σ. 127.

Πβ. συναφῶς Κ.Π. Καβάφης, «Πάρθεν»: Ἰδ., *Ἀνέκδοτα Ποιήματα (1882-1923)*, ἐπιμ. Γ.Π. Σαββίδης (Ἀθ.: Ἴκαρος, 1968), σσ. 183-85 = Ἰδ., *Κρυμμένα Ποιήματα, 1877-1923*, ἐπιμ. Γ.Π. Σαββίδης (Ἀθ.: Ἴκαρος, 1993), σ. 108. Ὁ Καβάφης διαβάζει Arnoldus Passow [συλλ.-ἐπιμ.], *Τραγούδια Ρωμαῖκα: Popularia Carmina Graeciae Recentioris* (Leipzig 1860), ἀρ. cxciv-cxcv καὶ cxcviii.

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΗΣ ΑΛΩΣΗΣ

Γεώργιος Φραντζῆς ἢ Σφραντζῆς (Κωνσταντινούπολη 1401 - Κέρκυρα 1478...), *Χρονικό* (ἀποσπ. ἀπὸ τὸν θρῆνο γιὰ τὴν ἸΑλωση)

Ἦ φριξον, ἦλιε! ὦ στέναξον, γῆ! ἐάλω ἢ πόλις, ἡμᾶς δὲ τοῦ πολεμεῖν παρῆλθεν ἡ ὥρα. Ἄλλ' ὑπὲρ τῆς σωτηρίας ἡμῶν, εἰ δυνατόν, φροντίσωμεν. [...]

Ἦ τῶν σοφῶν σου κριμάτων, Χριστέ βασιλεῦ, ὡς ἀνερμήνευτα καὶ ἀνεξιχνίαστά εἰσι! Καὶ ἦν ἰδεῖν τὸν παμμέγιστον ἐκείνον ναὸν καὶ θεϊότατον τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας, τὸν οὐρανὸν τὸν ἐπίγειον, τὸν θρόνον τῆς δόξης τοῦ θεοῦ, τὸ Χερουβικὸν ὄχημα καὶ στερέωμα δευτερον, τὴν θεοῦ χειρῶν ποίησιν, τὸ θέαμα καὶ ἔργον ἄξιον, τὸ πάσης τῆς γῆς ἀγαλλίαμα, τὸν ὠραῖον καὶ ὠραίων ὠραιότερον οὐ ἔσωθεν τῶν ἀδύτων καὶ ἄνωθεν τῶν θυσιαστηρίων καὶ τραπεζῶν ἡσθιον καὶ ἔπινον, καὶ τὰς ἀσελγεῖς γνώμας καὶ ὀρέξεις αὐτῶν μετὰ γυναικῶν καὶ παρθένων καὶ παιδῶν ἐπάνωθεν ἐποίουν καὶ ἔπραττον. Τίς μὴ θρηνήσῃ σε, ἄγιε ναέ; καὶ πανταχοῦ πᾶν κακὸν ἦν, καὶ πᾶσα κεφαλὴ ἤλγει. Ἐν οἴκοις θρηνοὶ καὶ κλαυθμοί, ἐν τριόδοις ὄδυρμοί, ἐν νασῖς ὄλοφυρμοί, ἀνδρῶν οἰμωγαί, γυναικῶν ὄλολυγαί, ἐλκυσμοί, ἀνδραποδισμοί, διασπασμοί τε καὶ βιασμοί.

Chronicon Minus: ἔκδ. V. Grecu (Βουκουρέστι 1966)

[Μιχαήλ] Δούκας (Μ. Ἀσία 1400; - Λέσβος; 1462...), *Ἱστορία* XLI 1-3 καὶ 17-19 (ἀποσπ. ἀπὸ τὸν θρῆνο γιὰ τὴν Ἀλωση)

ᾠ πόλις, πόλις, πόλειον πασῶν κεφαλῆ! ᾠ πόλις, πόλις, κέντρον τῶν τεσσάρων τοῦ κόσμου μερῶν! ᾠ πόλις, πόλις, χριστιανῶν καύχημα καὶ βαρβάρων ἀφανισμός! ᾠ πόλις, πόλις, ἄλλη παράδεισος φυτευθεῖσα πρὸς δυσμάς, ἔχουσα ἔνδον φυτὰ παντοῖα βρίθοντα καρποὺς πνευματικούς!

Ποῦ σοῦ τὸ κάλλος παρέδουσε; Ποῦ σοῦ ἡ τῶν χαρίτων τοῦ πνεύματος εὐεργετικὴ ρῶσις ψυχῆς τε καὶ σώματος; Ποῦ τὰ τῶν Ἀποστόλων τοῦ Κυρίου μου σώματα, ἔχοντα ἐν μέσῳ τὸ πορφυροῦν ἱμάτιον, τὴν λόγχην, τὸν σπόγγον, τὸν κάλαμον, ἅτινα ἀσπαζόμενοι ἐφανταζόμεθα τὸν ἐν τῷ Σταυρῷ ὑψωθέντα ὄραν; Ποῦ τὰ τῶν ὁσίων λείψανα, ποῦ τὰ τῶν μαρτύρων; Ποῦ τὰ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ τῶν λοιπῶν βασιλέων πτώματα; Αἱ ἀγυαί, τὰ περιάυλα, αἱ τριοδοί, οἱ ἀγροί, οἱ τῶν ἀμπέλων περιφραγμοί, τὰ πάντα πλήρη καὶ μεστὰ λειψάνων ἁγίων, σωμάτων εὐγενῶν, σωμάτων ἁγνῶν, ἀσκητῶν, ἀσκητριῶν. ᾠ τῆς ζημίας! «Ἐθεντο, Κύριε, τὰ θνησιμαῖα τῶν δούλων σου βρώματα τοῖς πετεινοῖς τοῦ οὐρανοῦ, τὰς σάρκας τῶν ὁσίων σου τοῖς θηρίοις τῆς γῆς κύκλῳ τῆς νέας Σιών, καὶ οὐκ ἦν ὁ θάπτων.»

ᾠ ναί! ὦ ἐπίγειε οὐρανέ, ὦ οὐράνιον θυσιαστήριον, ὦ θεῖα καὶ ἱερὰ τεμένη, ὦ κάλλος ἐκκλησιῶν, ὦ βίβλοι ἱεραὶ καὶ Θεοῦ λόγια, ὦ νόμοι παλαιοὶ τε καὶ νέοι, ὦ πλάκες γραφεῖσαι Θεοῦ δακτύλῳ, ὦ εὐαγγέλια λαληθέντα Θεοῦ στόματι, ὦ θεολογίαι σαρκοφόρων ἀγγέλων, ὦ διδασκαλίαι πνευματοφόρων ἀνθρώπων, ὦ παιδαγωγίαι ἡμιθέων ἡρώων, ὦ πολιτεία, ὦ δῆμος, ὦ στρατός, ὑπὲρ μέτρον τὸ πρὶν, νῦν δὲ ἀφανισθεὶς ὡς ποντιζομένη ναῦς ἐν τῷ πλεῖν. ᾠ οἰκίαι καὶ παντοδαπὰ παλάτια καὶ ἱερὰ τείχη, σήμερον συγκαλῶ πάντα καὶ ὡς ἔμφυχα συνθρηνῶ, τὸν Ἱερεμίαν ἔχων ἔξαρχον τῆς ἔλεινῆς τραγωδίας. [...]

Οὗτοι οἱ θρῆνοι καὶ οἱ κοπετοί, οὓς ἐκόφατο ἐν τῇ ἀλώσει τῆς Παλαιᾶς Ἱερουσαλήμ, οἶμαι δὲ καὶ περὶ νέας, καλῶς τὸ πνεῦμα τῷ προφήτῃ ὑπέδειξεν.

Ποία τοίνυν γλῶσσα ἐξισχύσει τοῦ εἰπεῖν καὶ λαλῆσαι τὴν γενομένην ἐν τῇ πόλει συμφορὰν καὶ τὴν δεινὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν πικρὰν μετοικίαν...

Φρίξον ἦλιε, καὶ σύ, γῆ, στέναξον εἰς τὴν παντελεῆ ἐγκατάλειψιν τῶν γενομένων ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γενεᾷ παρὰ τοῦ δικαιοτάτου Θεοῦ διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν. Οὐκ ἐσμὲν ἄξιοι ἀτενίσαι τὸ ὄμμα εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ μόνον κάτω νενευκότες καὶ εἰς γῆν τὰ πρόσωπα θέντες κράξωμεν: «Δίκαιος εἶ, Κύριε, καὶ δικαία ἡ κρίσις Σου...»

Istoria Turco-Byzantină (1341-1462): ἐκδ. V. Grecu (Βουκουρέστι 1958) ~ *Βυζαντινοτουρκικὴ Ἱστορία*, μτφρ.-εἰσαγ.-σχόλ. Βρασιδάς Καραλής (Ἀθ.: ἐκδ. Κανάκη <Κείμενα Βυζαντινῆς Ἱστοριογραφίας, 7>, 1997), σσ. 574-84

ΡΟΔΟΣ

ΚΑΤΑΛΟΓΙΑ-ΕΡΩΤΟΠΑΙΓΝΙΑ

Στίχοι περί Ἐρωτος καὶ Ἀγάπης: «Ἀλφάβητος τῆς Ἀγάπης» (χγφ. Λονδίνου Additional 8241, μέσα 15. αἰ.)

- «Ἄν ἤξευρα, κυράτσα μου, πότε θέλεις κινήσει
καὶ πόθεν θέλεις διαβεῖ με τὲς ἀρχοντοπούλες,
τὴν στράταν σου νὰ φύτεφα μηλὲς καὶ κυδωνίτσες,
καὶ νερατζοῦλες καὶ κιτρὲς καὶ δάφνες καὶ μυρσίνες,
5 τὸν δρόμον σου τριανταφυλλιές, νὰ μὴ σὲ πιάνη ὁ ἥλιος,
καὶ ὅπου διαβαίνεις καὶ πατεῖς ἤθελα σπέρνει μόσχον,
καὶ νὰ μυρίζη ἢ στράτα σου, κ' ἐσὺ νὰ μὴν τὸ ξεύρης,
νὰ μὴ μαυρίζη, λυγερὴ, στὸν ἥλιο ἢ ἐλικιά σου.
- Βουλὴν ἐπῆρα ταπεινός, κυρά, νὰ σὲ συντύχω,
10 καὶ ἐντρέπομαι, κυράτσα μου, πολλὰ τὴν εὐγενειάν σου,
διατὶ εἶσαι ἀκατάδεκτη, τὰ λόγια δὲν ἀυκρᾶσαι,
καὶ εἶμαι, κυρά, ξενούτσικον, δειλιῶ νὰ σὲ συντύχω.»
Καὶ τότε πάλι ἢ λυγερὴ τὸν νεώτερον ἐλάλει:
«Εἰπές, εἰπές, ἀφέντη μου, τί θὲς νὰ μὲ συντύχης,
15 καὶ σύντυχέ μου θαρρετά, τινὰν μὴδὲν φοβᾶσαι.
— Κυρά μου, νὰ σ' ἐφίλησα, ἂν ἔν' καὶ θέλημά σου,
καὶ ἂν ἀγαπᾶς καὶ προθυμᾶς, νὰ ποίσωμεν φιλίαν.
Τί σὲ φελᾶ, κυράτσα μου, νὰ μὲ κακοκαρδίζης,
ἐσὺ νὰ διωματεύεσαι κ' ἐμὲν νὰ θανατώνης;
20 ἐσὺ ἔταξές μου τὸ φιλὶν καὶ δός με το, κουρτέσα.»
- «Γιὰ τὴν ἀγάπη σου εἰς ἐμέν, γλυκύτατέ μοι ἀφέντη,
μὴδὲν ἔρχεσαι νὰ φιλῆς κοντὰ στὴν γειτονιάν μου,
νὰ σὲ θωρῶ, νὰ θλίβωμαι, νὰ βαρυαναστενάζω.
Ἐσὺ θυμᾶσαι, ἀφέντη μου, τὸν ὄρκον τὸν μ' ἐποίκες,
25 πῶς ὤμοσες καὶ μὲλεγες ποτὲ μὴ μὲ ξαφήσης,
κ' ἐδὰ θωροῦν τὰ μάτια μου εἰς ἄλλην πόδον ἔχεις·
χθὲς μετὰ κείνην ἔμεινες, μὲ κείνην ἐκοιμήθης,
κ' ἐμέναν ἤρτες καὶ εἶπες μοι ὅτι στὴ βίγλαν ἦσουν·
καὶ ἐγὼ ἐπῆγα κ' ἐρώτησα ὄλους τοὺς βιγλατόρους,
30 καὶ κείνοι ὤμοσαν καὶ εἶπασιν κανεῖς οὐδὲν σὲ εἶδεν·
κ' ἐπάτησες τὸν ὄρκον σου κ' ἔχεις μεγάλον κρῖμα.»
- «Δεξιά μου στάσου, λυγερὴ, θέλω νὰ σὲ συντύχω,
νὰ σὲ ρωτήσω ρώτημαν, νὰ σὲ παρακαλέσω·
εἰπέ με, πόσα μὲ ἀγαπᾶς, τόσα νὰ σὲ ἀγαπήσω,
35 μὴ σὲ ἀγαπήσω πλεώτερον κ' ἐσὺ κενοδοξήσης·
καὶ ἂν τύχη νὰ τὸ καυχισθῆς ὅτι παρακαλῶ σε,
κ' ἐγὼ ἔχω θάρρος εἰς ἐσὲν ἄλλος νὰ μὴ τὸ μάθῃ.
Κ' ἐσύ, κυρά μου, εἶπες με ἄλλον σὲ προξενούσιν.
Μακάρι νὰ σὲ προξένησαν, ἄλλον ἄντραν νὰ πῆρες,
40 κ' ἐμὲν νὰ μὴ ἐλογάριαζες ποῦ μένω, ποῦ κοιμοῦμαι,
εἰς ποῖαν βλέμμαν ἔρριξα, μὲ ποῖαν συντυχαίνω.»

«Ἐσὺ γνωρίζεις, ἀφέντη μου, ποτὲ οὐκ ἤξευρά σε,
 οὐδέξευρα οὐδὲ γνώριζα, ἀλλὰ οὐδὲ κάτεχά σε,
 οὐδὲ τὸ βλέμμα μου ἔρριξα ποτὲ στήν ἐλικιάν σου·
 45 <ἐμέναν ἐγυρεύασιν γυναῖκαν νὰ μὲ πάρουν>,
 καὶ τῶρα μὲ τὲς γνῶμες σου, μὲ τᾶμορφά σου λόγια,
 καὶ τὸ γλυκύν σου ἀνάβλεμμαν, καὶ τὲς καλές σου τάξεις,
 καὶ τὲς πιδεξιωσύνες σου ἐκατεδούλωσές με·
 τὸν νοῦν μου τὸν ἀδούλωτον ἐκατεδούλωσές τον,
 50 δουλεύτραν μ' ἐκατέστησες, ἀφέντη, τοῦ ὀρισμοῦ σου.»

«Ζηλεύγουν τὴν ἀγάπην μας, κυρά μου, οἱ γείτονές σου,
 διατὶ κρατεῖται δυνατὴ ὡς πύργος σιδερένιος·
 θωροῦν τῆς ὅτι ἐπλέχτηκεν ὡς χρυσὸν ἄλυσίδιν,
 κ' ἐφάνη τους πολὺν κακόν, θέλουν νὰ μᾶς χωρίσουν.
 55 Νὰ μὴ τὸ δοῦν τὰ μάτια τους, μὴ τὸ χαρῆ ἢ ψυχὴ των,
 ἀμμὴ τὸ θέλουν εἰς ἡμᾶς, ἀπάνω τους τὸ δοῦσιν,
 νὰ τὸ θλιβοῦν οἱ φίλοι τους, νὰ τὸ χαροῦν οἱ ἐχθροὶ των,
 διατὶ βουλὴν ἐδώκασιν νὰ μᾶς ἀποχωρίσουν,
 δίχως κανέναν πταίσιμον, δίχως κανένα δίκαιον.»

«Ἡ ταπεινὴ καρδοῦλα μου πολὺν καλὸν σὲ θέλει,
 ἀφέντη τετραλύγιστε καὶ βεργαναλεμένη·
 νομίζω μάγια μ' ἔκαμες καὶ πάντα σὲ θυμοῦμαι.
 Ποῦ μεῦρε, ποῦ μ' ἐκόλλησεν ἡ περισσὴ σου ἀγάπη;
 Ἐσέβην κ' ἐτυλίχθηκεν στὰ φύλλα τῆς καρδιάς μου,
 65 ἐσέβην κ' ἐριζώθηκεν κ' ἐγέμισεν τὰ φύλλα·
 καὶ ἤλθασιν οἱ γείτονες καὶ ἐσυμβούλεύσαν με,
 καὶ ὄλοι βουλὴ μ' ἐδώκασιν, νὰ σὲ ἀπολησμονήσω.
 Κ' ἐγὼ ἀπεκρίθην καὶ εἶπα τους καὶ κατηγόρησά τους·
 ἐσεῖς πολλ' ἀγαπήσετε τὴν ἀποχωρισιά μας,
 70 δι' αὐτὸ μὲ συμβουλεύετε νὰ τὸν ἐλησμονήσω·
 μαχαίρια καὶ ἄν μὲ κόφτουςιν, πριόνια καὶ ἄν μὲ πριονίζουν,
 ὥσποτε ζῶ καὶ φαίνομαι, τὸν ἀγαπῶ οὐκ ἄρνοῦμαι.»

«Γῦρεύουσιν, ἀφέντη μου, γυναῖκα νὰ μὲ πάρουν,
 κ' ἐγὼ ἀφέντη μου, ὡς τῶκουσα, πολὺν κακὸν μ' ἐφάνη,
 75 καὶ ἀπὸ καρδιάς ἐφώναξα καὶ ὁ κόσμος τὸ θαυμάστην,
 διατὶ οὐκ ἐσάλευσεν ἡ περισσὴ σου ἀγάπη,
 νὰ ρίξω ἄλλοῦ τὸ βλέμμα μου κ' ἐσὲν νὰ λησμονήσω.
 Καὶ πῶς ἐγὼ νὰ σὲ ἀρνιστῶ, ἀφέντη τοῦ κορμιοῦ μου
 καὶ νοικοκύρη ὁποῦ κρατεῖς στὰ χέρια σου τὸν νοῦν μου,
 80 καὶ γίνουσιν ἀσάλευτος, ἀφέντη, ἀπὸ τὸν νοῦν μου;»

«Κυρά, διὰ τεῖντα διάφορον, κυρά, διὰ τεῖντα κέρδος
 νὰ χάσης τὸ ξενούτσικον καὶ ποθοπειρασμένον,
 νὰ χάσης τὸν καλλιώτερον, κυρά μου, ὁποῦ σὲ ἀγάπα;
 Κυρά μου, ἐρωτοδέσποινα, ποθοκρατόρισά μου,
 80 ποῦ γέμουν τὰ ματάκια σου τοῦ κόσμου τὴν ἀγάπην,
 τοῦ Ἔρωτος τὰ χεῖλη σου πλέκτουςι τὸ ἄλυσίδιν.
 Νὰ πιχαρῆς, ὦ λυγερή, πέφε με ὀλίγον πόθον,

ὅτι λιγώνομαι, κυρά, διὰ τὴν πολλήν σου ἀγάπην·
ἔσὺ κρατεῖς τοὺς ἔρωτες καὶ δὸς ἐμὲν τὸν πόθον.»

90 «Πολλά, κυρά, παράδειρα νύκτες καὶ μεσημέρια,
ἐμέναν ὠνειδίσασιν οἱ ἐδικοί καὶ ξένοι.»

«Λέγεις, καλὲ νεώτερε, ἐμένα ἐν' τὸ πταῖσμα,
καὶ ρίχνεις μου κατηγοριὰν καὶ λέγεις ἔπταισά σου,
διατὶ ἐκατεπιάστηκα καὶ ἦλθα εἰς θέλημά σους.

95 Δουλεῦτρες ἐστερήθηκα δι' ἀγάπην ἐδικὴν σου,
κ' ἐσὺ καυχούσουν κ' ἔλεγες νὰ μὴ μὲ λησμονήσης,
ἐμέναν νὰ μὴ ἀρνιστῆς, μὴδ' ἄλλην νὰ φιλήσης,
οὐδὲ ἄλλην ἐμορφότερην ποτὲ νὰ τὴν συντύχης.»

«Μῆναν οὐκ ἔχεις μετ' ἐμὲν οὐδ' ἓναν οὐδὲ δύο,
μῖαν ἐβδομάδα ἔκαμες καὶ ἤρχισες νὰ χολιάζης,
καὶ νὰ κρατῆς ἀπάνω σου, κόρη, νὰ καμαρώνης.
Οἱ γείτονές σου μέπασιν τί πολλά μὲ ἀτιμάζεις,
κ' ἐγὼ, κυρά, ὡς τῶκουσα πολὺν κακὸν μ' ἐφάνη,

100 καὶ πέντε μέρες ἔκαμα νὰ μὴ σὲ χαιρετίσω,
οὐδὲ κοντά σου νὰ διαβῶ ἀπὸ τὴν γειτονιάν σου
καὶ ἔχω κατηγορήσιν ἀπὸ τὴν γειτονιάν σου,
ὅτι οὐ καταδέχομαι τινὰν νὰ χαιρετίσω,
105 καὶ ἂν μῆβρισες, κυράτσα μου, ἐποῖκες μέγαν κρῖμα.»

D.C. Hesseling / Hubert Pernot [ἐπιμ.], *Ἐρωτοπαίγνια (Chansons d'amour) publiées d'après un manuscrit du XVe siècle, avec une traduction, une étude critique sur les Ἐκατόλογα (Chansons des cent mots), des observations grammaticales et un index...* (Paris/Athènes <Bibliothèque grecque vulgaire, 10.>, 1913) ~ ΠΙΝΕ, σσ. 283-86

Ἐμμανουὴλ Γεωργιλάς ὁ Λιμενίτης (2. μισὸ τοῦ 15. - ἀρχὲς 16. αἰ.), *Τὸ Θανατικὸν τῆς Ρόδου (...1500)*, σστ. 94-119: *Γιὰ τίς νεαρὲς Ροδίτισσες*

Ἐγὼ ἂν θελήσω διὰ νὰ εἰπῶ ταῖς ὁμορφιαῖς καὶ κάλλη
95 αῖς εἶχαν οἱ Ροδίτισσες, καὶ τίς νὰ τ' ἀδιβάλλη;

Μὰ τὴν ἀλήθειαν, λέγω σας, ὅσα καὶ ἂν ταῖς παινέσω,
νὰ ταῖς σηκώσω ἀφ' τὴν γῆν, ἔς τὰ ὕψη νὰ ταῖς θέσω,
τόσα καὶ πλεὰ καὶ πλεώτερα νὰ μὲ ὑπερνήκουν.

Ἄμμὲ τὰ χειλουράκια μου τώρα ἄς ταῖς φουμίσουν!

100 Ἢ κόραις ὁποῦ εἶπαμεν, τῆς Ρόδου ἢ κουρτέσαις,
μῖαν εἶχασιν τὴν φορεσιάν, Φράγκισσαις καὶ Ρωμαίσσαις·
ἄσπραις ἦσαν ἔς τὸ πρόσωπον καὶ κρυαῖς εἰς τὸ τραχήλι,
τὰ μῆλα τοῦ προσώπου των κόκκινα καὶ τὰ χεῖλη,
φρύδια ξενοχάραγα, ὠραιωτικὰ ματάκια,

105 καὶ στήθη ὡσπερ μάρμαρα λευκά, βυζιά κανάκια,
ὄχρὰ σεμιδαλώμνοσταις, νόστιμαις, ἀσπρουλάταις,
καὶ καλομορφοτήπαραις, ἀγγελομυσιδάταις·

καὶ τὰ μαλλιά χρυσαφωτὰ ἴσα ταῖς ἡλικιαῖς των,
ἄλλαις νὰ τᾶχουν ἄπλοκα καὶ ἄλλες εἰς πλεξουδαῖς των.

110 Τὰ δὲ μαλλιά ποῦ κρέμονται καὶ τίς νὰ τὰ συγγράφη;

Ἄνάκατα μὲ τὰ μαλλιά νᾶχουν βρύλλαις χρυσάφι.

Ἄμμὲ, ὅσα πλεξουδιάζονταν μὲ τὸ μαργαριτάρι
καὶ σκούφιαν ἄλλαις δικτυωτὴν μὲ τὸ πολὺν λογάρι,

115 κυπαρισσοβεργόλυγαις, ἄψεγαις κόρες ἦσαν,
νεράδες ἢ ἀγγέλισσαις καὶ πλέον ἐξεφυσῆσαν,
τὸ σείσμα καὶ τὸ λύγισμα καὶ τ' ἀνανδράνισμά των,
τὸ κλίμα τοῦ τραχήλου των καὶ τὸ ὑπολύγισμά των.
Καὶ ποιά νὰ βρέθηκε ψυχὴ ἀφ' τὴν ἀνδρίκιαν φύσιν
θεωρῶντα τέτοιαις εὐμορφιαῖς νὰ μὴ ταῖς ἀγαπήσῃ;

Émile Legrand [ἐπιμ.], *Bibliothèque grecque vulgaire*, τ. Ι. (Paris 1880) ~ *ΠΝΕ*, σ. 291

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ: ΒΕΝΕΤΙΚΕΣ ΚΤΗΣΕΙΣ

Γιοῦστος Γλυκὺς/Γλυκός (Κορώνη; † 1522), *Πένθος Θανάτου, Ζωῆς Μάταιον καὶ πρὸς Θεὸν Ἐπιστροφή* (χγφ. Νάπολης 1520, Βενετία 1524), σττ. 1-20

Τοῦ κόσμου τὸ ἀβέβαιον καὶ τὸ πεπλανημένον,
καὶ τοῦ καιροῦ τὸ ἄστατον καὶ διαβεβλημένον,
καὶ τῶν πραγμάτων ἢ φορὰ καὶ κοσμικὲς φροντίδες,
καὶ τῶν ἀνθρώπων ὁ σκοπὸς καὶ μάταιες ἐλπίδες,
5 τοῦ χρόνου τὸ ἀκράτητον, ποῦ ἀενάως τρέχει
ὡσάν ποτάμι πάντοτε καὶ στάσιμον δὲν ἔχει,
αὐτὰ μ' ἐπαρεκίνησαν καὶ ἀδύνατον νὰ πάψω·
λοιπὸ ναι ἀνάγκη τίποτε ὀλίγον γιὰ νὰ γράψω,
βλέποντα σίμωσ' ὁ καιρὸς κι οἱ μέρες ἐκοντέψαν,
10 κ' ἐκεῖθεν ποῦ μᾶς καρτεροῦν μαντᾶτα μᾶς ἐπέψαν.
Οἱ τρίχες μας ἀσπρίσασιν, τὸ δέρμα μας ζαρώνει
καὶ πρὸς τὸν Ἄδην μὲ σπουδὴν μᾶς σύρνουσιν οἱ χρόνοι·
τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια μας τὴν δύναμιν ἐχάσαν
καὶ πρὸς τὸ τέλος τῆς ζωῆς γροικουμέν ὅτι ἐφθάσαν·
15 τὸ φῶς μας ἀδυνάτισεν, τὰ δόντια μας ἐπέσα,
σάν λέγουσιν, τὸ πόδι μας ἔναι εἰς τὸν τάφον μέσα.
Ἐπεὶ λοιπὸν ἐβλέπομεν ἴτι ἀχάμισαν τὰ μέλη,
γιὰ πλοῦτον, δόξαν καὶ τιμὴν δὲν πρέπει νὰ μᾶς μέλῃ·
ὅλες τοῦ κόσμου τὲς χαρὲς ἄς τὲς παρατηθοῦμεν,
20 καί, ὅπου μᾶς ὀδηγεῖ ὁ καιρὸς, ἐκεῖθε ἄς ἀκλουθοῦμεν.

Ἐκδ. Γ.Θ. Ζώρας (Ἀθ. <Βιβλιοθήκη Βυζαντινῆς καὶ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας, 49>, 1970) ~ *ΠΝΕ*, σσ. 316-17

ΕΠΤΑΝΗΣΑ-BENETIA: ΠΡΟΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΕΠΤΑΝΗΣΙΑΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Ἰάκωβος Τριβώλης (Κέρκυρα π. 1490-1547/1548), *Ἱστορία τοῦ Ρε τῆς Σκότζιας μὲ τὴν Ρήγισσα τῆς Ἑγγλιτέρας* (Βενετία 1543), σττ. 30-42: ἡ ἀποστρόφῃ τοῦ πρίγκιπα πρὸς τὶς γυναῖκες

30 Καὶ αὐτὸς ποτὲ δὲν ἤθελε διὰ καμμιάν αἰτία,
ποσῶς ποτὲ δὲν ἤθελε νὰ ἰδῇ καμμιάν γυναῖκα
κάλλιο ἔχε ἴτι νὰ ξοριστῇ, νὰ πάγῃ εἰς τὴν Μέκκα,
παρὰ νὰ ἀκούσῃ, νὰ ἰδῇ γυναῖκαν εἰς τὸν κόσμον,
ἀπόφευγε χειρότερα παρὰ μελίσσι βρωῖμον.
35 Ἐμίσα καὶ κατέχα τες, ἔψεγε καὶ ἔφευγέ τες,
ὡσάν ἀπὸ τὸν διάβολον ἐπαραμερίζε τες.

Στιχογραφική: ἰαμβικοί 15σύλλαβοι (376 τὸ σύνολο), μὲ μεγάλη ἀνοχή στὴ χασμωδία, ποὺ ὁμοικαταληκτοῦν ζευγαρωτά, μὲ ἀρκετὲς εὐκόλες ρίμες.

³⁴μελίσσι: συλλογὴ ἢ παράστασή του λοιπόν.

³⁴βρωῖμον: κάκισμο, ἀκάθαρτο.

³⁵κατέχα: μαρτυρεῖ γνώση ἐξ ἐμπειρίας.

Ἐβαλεν ὁ πατέρας του νὰ τὸν καθοδηγέψουν,
τὸν λογισμόν, τὴν γνώμην του, ἂν ἤμποροῦν, νὰ στρέψουν.
Δὲν ἐδυνήθηκε ποσῶς τινὰς νὰ τὸν γυρίση,
40 τὸν λογισμόν, τὴν γνώμην του ποσῶς νὰ τὴν ἀφήση.
Δὲν ἤθελε νὰ παντρευθῆ μηδὲ νὰ τὸ ἀκούση
μηδὲ ποσῶς τὰ μάτια του γυναῖκα νὰ ἰδοῦσι.

Ποιήματα, ἐπιμ. Johannes Irmscher (Berlin: Akademie-Verlag, 1956) ~ ΠΙΝΕ, σσ. 296-97

Μάρκος Δεφαράνας (Ζάκυνθος 1503 - Βενετία; 1575;), *Λόγοι διδακτικοὶ τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱόν* (Βενετία 1543), σττ. 81-88: Ἀποφυγὴ τῆς νυχτερινῆς ζωῆς

Τῆς νύκτας τὰ γυρίσματα, υἱέ, νὰ λησμονήσης
καὶ τῆς ἡμέρας τὴν τιμὴν ἐκείνην νὰ κυνήσης.
Ἐξέφευγε ἴκ τὰ σκοτεινά, ἀγάπα τὴν ἡμέρα<ν>
καὶ πᾶσα φρόνιμος ἐσὲ νὰ σὲ κρατῆ ἐκ τὴν χέραν.
85 Τὴν νύκτα ὁ ποῦ περπατεῖ ὁ Θεὸς τόν<ε> ὀργίζει
καὶ πᾶσα καλὸς ἄνθρωπος ἐξ αὐτὸν ἐχωρίζει.
Τὴν νύκτα ὁποῦ περπατεῖ ἢ κλέπτει ἢ φονίσκει
καὶ τὴν ψυχὴν του δίδωσι τοῦ Σατανᾶ κανίσκι.

Sitsa Karaiskakis, «Das Lehrgedicht *Λόγοι διδακτικοὶ τοῦ πατρὸς πρὸς τὸν υἱόν* von Markos Depharanas 1543»: *Λαογραφία* II. (1934/1937), σσ. 1-66 ~ ΠΙΝΕ, σ. 299

Περὶ Γέροντος νὰ μὴν πάρει Κορίτσι (16. αἰ.), σττ. 31-80: Αἷτια καὶ συμφορὲς τῆς νέας ποῦ πῆρε γέρον ἄντρα

Διὰ τὸ πολὺν τ' ἀντίπροικο καὶ ροῦχα ὁποῦ δίδει,
παίρνει τὴν νεὰν ὁ γέροντας καὶ τρῶν τὴν σὰν ἀπίδι,
ἐκείνον τὸ γλυκώτατον τ' ἄνθος τῆς παρθενίας,
τὴν γλύκαν τῆς γλυκότητος, τῆς ἐρωτοκρατίας,
35 καὶ τοῦ δενδροῦ τ' ὀπωρικὸ τ' ἀνάθρεφεν ἢ κόρη
μὲ προσοχὴ καὶ μὲ τιμὴ, κι ἀνάθρεφ' ὅσον ἴμπορει.
Ἡῦρεν ὁ γέρος ὠριμον τ' ἀπίδι καὶ δροσίστη,
καὶ τὸ κλαδάκιν τοῦ δενδροῦ ἀπὸ τὸν τόπον σχίσθη,
καὶ στάξασιν τὰ φύλλα του δρόσον ὁποῦ ἐγέμαν,
40 ὁμάδι μὲ τῆς παρθενιάς τὸ τιμημένον αἷμαν.
Καὶ στέκω καὶ θαυμάζομαι τὸ θαύμασμα τὸ μέγα,
πῶς ἐδυνήθη κ' ἔκοφεν ἢ μαραμμένη βέργα
τῆς παρθενιάς τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνοστιμάδα,
τῆς ἐρωτιᾶς τὴν δύναμιν πῶγεμε τὴν γλυκάδα.
45 Κι ἀπήτ' ἐφα μισὴ φορὰ τὸ ζαχαράτο μέλι,
ἀπὸ τὸν κόπον τὸν πολὺν ἔμεινε σὰν γυφῆλη,
καὶ πλέον οὐδὲν δυνήθηκεν τὸ μέλι νὰ τὸ στύψη,
ὅτι ἔπεσαν του τὰ νεφρὰ καὶ δὲν ἴμπορεῖ νὰ σκύψη,
ἀτόνησε καὶ δὲν ἴμπορεῖ τάχα ὡσὰν νὰ σκάπτει,
50 ἀγκομαχεῖ συχνὰ συχνά, καὶ ἡ καρδιά του ἄφτει.
Ρῶχαλίξει ὡς ἀγριόχοιρος καὶ βρυχημὸν καὶ ρόχη
ἀγκομαχεῖ ὁ κακότυχος σὰν νὰ ἴτρεχε σ' ἐγδόχη,
ἀγριόνει καὶ τὰ μάτια του σὰν φοφισμένον σκύλου,
ἀφρίζει καὶ τὸ στόμα του ὡσὰν λυσσιάρη σκύλου,

55 ἀνατριχοῦν τὰ γένεια του καὶ τρίζουν σὰν χηναίου.
 Τὰ ὀδόντια του ἐκ τὰ γερατιὰ δὲν ἔχουν τί σοῦ λέγουν,
 καὶ δὲν τὸ γνῶθει ὁποῦ γροικᾶ τοῦ γέροντα κανάκια
 πῶς εἶναι πούπετις πικρὰ πλέον παρὰ φαρμάκια.
 Καὶ πῶς νὰ σᾶς διηγηθῶ εἰς τ' ἀγκαλιάσματά του;
 60 Ἄνοστα καὶ κακόχνωτα εἶν' τ' ἀγκαλιάσματά του.
 Καὶ τὰ παιχνίδια του φοφοῦν σὰν νύκτα μαυρισμένη.
 Καὶ ποιά ἔναι κείνη ποῦ ἔμπορεῖ νὰ βλέπη, νὰ ἔπομένη
 ὀληνυκτίς ποῦ δὲν ψηφᾶ, μόνον ποῦ ρωχαλιάζει;
 Κ' ἡ κόρη σήτα τὸν γροικᾶ, πλήσκει καὶ τικτικιάζει·
 65 καὶ τὸ ταχὺ σηκώνεται, λέγει τῆς «ἄμε ἔντύσου,
 βάλε τὰ ροῦχα τᾶμορφα, ἀγάπη μου, στολίσου».
 Καὶ τὸ λοιπὸν στολίζεται τὸ ταπεινὸ τρυγόνι
 τ' ἀντίπροικο τοῦ γέροντος καὶ δείχνει σὰν παγώνι·
 κι ὡσὰν ἰδῆ τὸν ἄνδρα τῆς, πλήσκει καὶ καλοντόνει,
 70 κ' εἰς μίον ταχὺ μετανογᾶ ὡσὰν τ' ὄξυ λιμόνι.
 Γροικᾶς καὶ λέγει μέσα τῆς «κακὸ ριζικὸ ὁποῦ ἔχα!
 τί τῶθελα τ' ἀντίπροικο καὶ τὰ πολλὰ τὰ ροῦχα;»
 Εἶτε κι ἂν ἔναι φρόνιμη, μὲ τοῦ καιροῦ τὸ θάρρος
 καὶ λέγει πάντα μέσα τῆς «μῆνα τὸν πάρη ὁ Χάρος,
 75 καὶ τότε μὲ τὰ ροῦχά του καὶ μὲ τὰ ἐδικά μου
 νὰ πάρω ἕναν νειούτσικον εἰς τὸ πλευρὸν κοντά μου».
 Παρηγοῦνται ἡ ἄτυχος μὲ τοῦτα καὶ μ' ἐκεῖνα,
 ἔς τὸν Χάρον ἔχει θαρρετά, ἔς τὸ φθιάρι, ἔς τὴν ἀξίνα,
 καὶ νύκτα ἔμερα καρτερεῖ, ἔς τὸν Χάρον ἔχει ὀλπίδα,
 80 μῆνα τὸν κόψη ἔξαφνικὰ ἡ λοιμικὴ ψιλίδα.

Gulielmus Wagner [ἐπιμ.], *Carmina Graeca Medii Aevi* (Lipsiae 1874—ἀνατ. Ἀθ. 1961), σσ. 106-11 ~ *IINE*, σσ. 301-302

Χρονικὸν [περὶ] τῶν Τούρκων Σουλτάνων (τέλη 16. - ἀρχές 17. αἰ., ἔκδ. 1958): Τὸ Τέλος τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου

Καί, ὡσὰν εἶδε ὁ βασιλεὺς ὅτι πλέον δὲν εἶχε ὀλπίδα, εἶπε: «Ὀϊμέ! Δὲν ἔναι τινὰς νὰ μοῦ πάρη τὴν ζωὴ μου, νὰ μὴ πιαστῶ σκλάβος εἰς τὸν ἐχθρό μου;» Τότε λέγουσι πῶς ἔκραξε τὸν πνευματικὸν καὶ ἐξεμολογήθη αὐτὸς καὶ ἡ βασίλισσά του καὶ τὰ παιδιά του. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἔβαλε καὶ ἐκόψαν τὰ κεφάλια τῶν παιδίων του καὶ τῆς βασίλισσας ὀμπρός του. Καὶ ἀπὸ κεῖ ἐκαβαλίκεψε μὲ τοὺς οἰκιακούς του καὶ ἐδιάβη καὶ ἐμπῆκε εἰς τὸ πλῆθος τῶν Τούρκων, μαζί μὲ τὸν Θεόφιλο τὸν Παλαιολόγο, τὸν ἀνιψίον του, καὶ ἐκόψανε πολλοὺς ἀγαρηνοὺς. Λέγουσι ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔκαμε ὡσὰν Ἀχιλλέας, διότι ἦτονε πολλὰ ἀνδρειωμένος, ὁποῦ τὸν ἐπαραιομίζανε Δράκο ἀπὸ τὴν δύναμη τοῦ κορμίου ὁποῦ εἶχε. Καὶ εἶπε: «Ἐπειδὴ ἐχάθη ἡ χώρα, δὲ θέλω πλέον νὰ ζήσω.» Καὶ ἐτρόμαξε τοὺς ἐχθρούς. Ἄμῃ τί ἠμπόρειε νὰ κάμη εἰς τὸ μελίσσι τὸ ἀμέτρητο; Λέγουσι ὅτι πολλὴ ὥρα τοὺς ἀντίστεκε καὶ τοὺς ἐμπόδιζε νὰ μὴν ἐμποῦνε παραμέσα. Καί, ἐπειδὴ τὸν ἐτριγύρισε τὸ πλῆθος, τοῦ ἐδώσανε μὲ μία τσάτα καὶ τὸν ἐκόψανε δύο κομμάτια. Τὸ ὅμοιο ἔκαμε καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Νταλμάτας, καὶ ἔκαμε καὶ αὐτὸς ὡσὰν τὸν Ἀχιλλέα, καὶ ἐσκοτόωσε πολλοὺς ἐχθρούς. Καὶ πολλοὶ χριστιανοί, ὡσὰν εἶδανε ὅτι ἐμπήκανε οἱ

Τουρκοί εις τὴν χώρα, ἐκοιτάζανε νὰ φύγουνε ἀπὸ τὶς πόρτες τῆς χώρας. Καὶ ἀπὸ τὴν τρίμωξη τοῦ φευγίου ἀποθάνασι πολλοί.

Ἔκδ. Γ.Θ. Ζώρας (Ἀθ. <Σπουδαστήριον Βυζαντινῆς καὶ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν>, 1958), σσ. 91 κ.έξ. ~ III 2.¹, σσ. 130-31

ΚΥΠΡΟΣ

Λεόντιος Μαχαιρᾶς (Λευκωσία 1380; - 1458...), *Ἐξήγησις τῆς Γλυκειᾶς Χώρας Κύπρου, ἢ Ποία λέγεται Κρόνικα, τουτέστιν Χρονικόν* (...1444 κ.έξ., ed. prin. 1873): Ὁ «Δαίμων τῆς Πορνείας»

²³⁴Τὸ λοιπὸν ἀφήννομεν τὴν ἐξήγησιν τοῦ σκύλλου, τοῦ σουλτάνου, καὶ ἄς ἔλθωμεν εἰς ἄλλην, τῆς ρήγαινας, ὀνόματι Λινόρας, γυναῖκα τοῦ ἀνωθεν ρὲ Πιέρ. Ὁ καλὸς ρήγας, ὡσγοῖον ἤξεύρετε καὶ ὁ δαίμων τῆς πορνείας ὄλον τὸν κόσμον πλημμελᾶ, τὸν ἐκόμπωσεν τὸν ρήγαν, καὶ ἔπεσεν εἰς ἀμαρτίαν μὲ μίαν ζιτιλ ἀρχόντισσα, ὀνόματι Τζουάνα λ' Ἀλεμά, γυναῖκαν τοῦ σὶρ Τζουάν τε Μουντολίφ, τοῦ κυροῦ τῆς Χούλου. Καὶ ἀφῆκεν τὴν ἀγκαστρωμένην, μηνῶν ἦ. Καὶ πηγαίνοντα ὁ ρήγας τὴν δεύτερην φορὰν εἰς τὴν Φραγκίαν, ἔπεφεν καὶ ἔφερέν τὴν εἰς τὴν αὐλὴν ἠ ρήγαινα. Καί, τὸ νὰ ἔλθῃ ὀμπρὸς τῆς, ἐτίμασέν τὴν ἀντροπιασμένα λογία, λαλώντα τῆς: «Κακὴ πολιτικὴ, χωρίζεις με ἀπὸ τὸν ἄντρα μου!» Καὶ ἠ ἀρχόντισσα ἐμούλλωσεν, καὶ ἠ ρήγαινα ὄρισεν τὲς βάγιες τῆς καὶ ἔριφάν τὴν χαμαί, καὶ ἕναν γδίν, καὶ ἔβαλόν το ἀπάνω στὴν κοιλίαν τῆς καὶ ἐκουπανίσαν πολλὰ πράματα, διὰ νὰ ρίψῃ τὸ βρέβος, καὶ ὁ θεὸς ἐγλίτωσέν το, καὶ δὲν ἔπεσεν. Θωρώντα πῶς τὴν ἐτυράννιζεν ὄλην τὴν ἡμέραν καὶ δὲν ἔπεσεν, ὄρισεν καὶ ἐσφαλίσαν τὴν εἰς ἕναν σπίτιν ὡς πισταυρίου. Καί, ὄνταν ἐξημέρωσεν, καὶ ἀπλώσαν τὴν χαμαί κ' ἔβάλαν το εἰς τὴν κοιλίαν τῆς καὶ ἀλέσασιν ἀ' πινάκιν σιτάριν ἀπάνω εἰς τὴν κοιλίαν τῆς, καὶ ἐκρατοῦσαν τὴν. Καὶ δὲν ἔπεσεν τὸ παιδί. Κ' ἐποῖκεν τῆς πολλὰ κακὰ [...].

²³⁵[...] Τοῦτα οὔλα τὰ μαντάτα ἐφτάσαν εἰς τὴν Φραγκίαν εἰς τ' αὐτία τοῦ ρηγὸς τῆς Κύπρου.

²³⁶Ὁ ρήγας ἔγραφεν τῆς ρήγαινας πολλὰ θυμωμένα: «Ἔμαθα τὸ κακὸν τὸ ἐποῖκες τῆς ἠγαπημένης μας κυρα-Τζουάνας λ' Ἀλεμά. Διὰ τοῦτον τάσσομαί σου ὅτι, ἀνισῶς καὶ ἔλθω εἰς τὴν Κύπρον μὲ καταυγοδίον, βοηθῶντος θεοῦ, θέλω σοῦ ποίσειν τόσον κακόν, ὅπου νὰ τρομάξουν πολλοί. Διὰ τοῦτον, πρὶ νὰ ἔλθω, ποῖσε τὸ χειρότερον τὸ νὰ μπορήσης!» [...]

²⁵⁹Τὸ λοιπὸν μὲ ὄλον τοῦτον ὁ ρήγας δὲν εὐρέθην πλερωμένος. Καὶ δὲν ἦτον τόσον ἀνήξευρος, ξεύροντα τὸ πρᾶμαν πῶς ἐγίνετον. Ἄρχεφεν καὶ ἀντροπιάζεν τὲς γυναῖκες τοὺς ἐχθροὺς του, ὅπου ἐσμίκτησαν νὰ ποίσουν τὴν ἀντροπήν. [...] Καὶ εἰς κοντολογία ἀντροπίασεν οὔλες τὲς κυράδες τῆς Λευκωσίας. Τὶς ποῖες εἶναι μεγάλη ἀντροπή νὰ τὲς ἀνοματίσωμεν. Οἱ ἀφέντες ἐμεῖναν ὄλοι ἐνοιασμένοι. Καὶ κακὰ ἐδωροῦσαν τὸν ρήγα. [...]

²⁸⁰Καὶ τὴν τετράδην τῆ ἰζ' Ἰανουαρίου, ἀπ' ἐξῆς Χριστοῦ καλὰ ταχία, ἦλθαν ὄλοι οἱ καβαλλάρηδες εἰς τὴν συντροφίαν τοῦ πρίντση καὶ τοῦ

ἀδελφοῦ του εἰς τὸ ρηγάτικον ἀπλίκιν. [...] Ὁ ρήγας ἦτον γυμνὸς μετὰ τὸ ἀποκάμισον, καὶ ἤθελεν νὰ ἴντυθῆ. [...] Καὶ ἦτον ὁ σὶρ Φιλίππη τὸ Ἰνπελίν, ἀφέντης τοῦ Ἀρσεφίου, καὶ ὁ σὶρ Χαρρὴν τὸ Ζιπλέτ, καὶ ὁ σὶρ Τζάκες τὸ Γαβριάλε. Τοῦτοι οἱ γ' ἐνέβησαν μοναῦτα καὶ ἐβγάλαν τὰ σπαδιά τους κ' ἐδῶκαν του τρεῖς-τέσσαρις κόρπους πασαεῖς. Καὶ ὁ ρήγας ἔβαλεν φωνές: «Βοήθειαν, ἐλεημοσύνην!» Καὶ μοναῦτα ἐβρούθησεν καὶ ἐνέβην ὁ σὶρ Τζουάν Γκοράπ, ὁ ἐμπαλῆς τῆς αὐλῆς, καὶ ἤῤυρεν τον ἐλλιγωμένον, καὶ ἐβγάλλει τὸ μαχαίριν του καὶ ἐκοφεν τὴν κεφαλὴν του, λαλώντα: «Ἐσοῦ σήμερον ἔθειες νὰ κόψης τὴν κεφαλὴν μου, κ' ἐγὼ νὰ κόψω τὴν δικὴν σου! Καὶ τὸ ἀναπάλημάν σου νὰ ππέση ἀπάνω σου!»

²⁸¹Καὶ οὕτως ἐνέβησαν οἱ καθαλλάρηδες νεῖς ὀπίσω τοῦ ἄλλου. Καὶ ὅλοι ἐβάλαν τὰ μαχαίργια τους διὰ τὸν ὄρκον. Καὶ ἐκρατοῦσαν τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ ρηγὸς κοντὰ καὶ σφικτὰ, διὰ νὰ μηδὲν γενῆ τίποτες ταραχῆ. Ἐκεῖνοι ἐφοβοῦνταν μηδὲν τοῦ(ς) σκοτώσουν. Καὶ τᾶπισα παρὰ οὐλοὺς ἦρτεν ὁ τουρκοπουλλιέρης, ὁποῦ δὲν ἦτον εἰς τὴν βουλήν τους, διὰ νὰ μηδὲν εἶναι ἔξω τῆς βουλῆς. Ἡῤυρεν τον τυλιμένον τὸ αἷμαν του, ἀναβράκωτον καὶ κομμοκέφαλον. Καὶ ἐβγάλεν τὴν μάχαιράν του, καὶ κόβγει τὰ λυμπά του μετὰ τὸν αὐλόν, καὶ εἶπεν του: «Διὰ τοῦτα ἔδωκες θάνατον!» Καὶ πολλὰ τὸν ἐλυπήθη, ἀμμέ, διὰ νὰ ἴναι εἰς τὴν συντροφίαν τους, τὸ ποῖκεν.

²⁸¹Ἐκδ. R. K. Dawkins, τ. Ι. (Oxford 1932), σσ. 218 κ.εξ. ~ III 2.1, σσ. 85-89 (μὲ προσαρμογές)

Κυπριακὰ ἐρωτικὰ ποιήματα (μ.τξ. 1546-1570), 12, 15, 22, 80, III

12. Τὸ δὲν ἐτόλμησα ποτὲ ὄξυπνά μου
νὰ δῶ, ἴδὲ νὰ νοιαστῶ στὸν ἐμαυτόν μου,
εἶδα κοιμώντας, δίχως τ' ἀστρικόν μου
νὰ ξεύρη κ' ἦτον τίτοια ἢ πεθυμιά μου,
5 ἴ λογὴν κι ὄπου νὰ δῆ τώρα ἢ θωρά μου,
βιγλῶ τὴν θέισσάμ μου στὸ πλευρόν μου,
πὼς μ' ἀδθυμίζει πάντα τὸ καλόν μου
κ' ἐγὼ τὴν συχωρῶ ἴπε τὰ λαμπρά μου
10 ὦ Πόθε, ποῦ μᾶς παίζεις μετὰ τὸ θάρος,
γιοῖον ἐδειξες τίτοιαν θωριάν στὸ δεῖμ μου
νὰ ἴχες μ' ἀφήσειν πάντα κοιμισμένο!
Ἦν ἂν μέλλη τίτοιον δεῖν εὐλογημένον
νὰ ἴρω ἴφotis τελειώσω τὴν ζωὴν μου,
ρίσε νὰ ἴρη βουργά σ' ἐμὲν ὁ χάρος.

Θέμις Σιαπακᾶ-Πιτσιλλίδου, *Ὁ Πετραρχισμὸς στὴν Κύπρο: Ρίμες Ἀγάπης ἀπὸ Χειρόγραφο τοῦ 16^{ου} Αἰώνα μὲ Μεταφορὰ στὴν Κοινὴ μας Γλῶσσα* (Ἀθ. 31976 — *Le Pétrarquisme en Chypre: Poèmes d'amour en dialecte chypriote d'après un manuscrit du XVIe siècle*, συνεργ. Humbert Pernot, Paris/Athènes: Les Belles Lettres <Collection Connaissance de la Grèce>, 21975-1952), σ. 99 ~ ΠΑ 2, σσ. 121-22 ~ ΠΝΕ, σσ. 306-307

15. Quando io uegio dal ciel scender l'aurora
μὲ τὰ μαλλιὰ της τόσοσ γλαμπρισμένα
ὁ πόθος νιώννει τὰ λαμπρά σ' ἐμένα
καὶ λέγω « ἢ θέισσά μου ὠδέ ἴναι τώρα ».

- 5 O felice Titon, tu sai ben l'ora
 τὸ βίός σου νὰ τὸ φέρης πρὸς ἐσέναν
 κ' ἐγὼ ἂν θελήσω νὰ τὸ δῶ, ἀγμμένα!
 χρειά ἴναι νὰ δώσω τέλος εἰς τὴν ὥραν.
- I vostri dipartir non son si duri
 10 διατὶ σ' ἐσὲν τὴν νύχταν κάμνει στρέμμα
 κὶ ἀρέσκουν τ' ἄσπρα σου μαλλιά σ' αὐτόν της.
- Le mie notti fa triste e li giorni scuri
 κείνη ποὺ πῆρεν ἀποὺ μὲν τὸ πνεῦμα
 κ' ἐγὼ τὰ δόλια πάθη ἴπὸ ξαυτόν της.

Θέμις Σιαπκαρᾶ-Πιτσιλλίδου, ὅ.π. ~ ΜΠ, σσ. 61-62 ~ ΠΝΕ, σ. 309

22. Κοντεύγ' ἡ ὥρα κὶ ὁ καιρός, κυρά μου,
 ποὺ μέλλει νὰ μισέψω ἀπὸ ξαυτόν σου,
 ὅμως ἀφήννω δὰ στὸν ὀρισμόν σου
 ὅλον τὸν ἑμαυτόν μου, ἀγγέλισά μου.
- 5 Μηδὲ ἀπορῆς, ἂν ἐμπορῶ, θεά μου,
 μισεύγοντα ν' ἀφήσω ἐμὲν σ' αὐτόν σου:
 μισεύγω ἄμμ' ὅπου πάγω, γοιὸν δικός σου,
 μένουσιν μετὰ σὲν τὰ πνεύματά μου.
- Πάγω, κὶ ἂν ἔνωσες ποτὲ σ' ἐσέναν
 10 πάθος ἀγάπης, βλέπε τὴν καρδιάμ μου
 πὰς καὶ τὸ σῶμαν πῖον δὲν σὲ βιγλήση.
- Ἄν πῆ κανένας κὶ ἄλλην παρὰ σέναν
 ἀγάπησα ποτέ, πὲ ἄχ τὴν μεριάμ μου:
 μὲ δίχως τὴν καρδιάν, πῶς ν' ἀγαπήση;

Θέμις Σιαπκαρᾶ-Πιτσιλλίδου, ὅ.π. ~ ΠΑ 2, σ. 123

80. Ἐκλαιγεν ἡ κυρά μου,
 ἔκλαιν τὸ μίσημάν μου,
 κὶ ἀποὺ τὰ δάκρυα λόγον δὲν τυπώννει.
- Ἦτο ἥλιος καὶ θωρώντα
 5 ἀποὺ τὴν λύπην ἔκλαφεν μιτά μας
 κ' ἔραξεν τὰ βουνάρια του κλαμόντα.
 Τότε ἡ βροχὴ γρικᾶ μας
 κ' ἔβρεξεν εἰς τὴν βούθειαμ μας, θαρώντα
 μιτά της νὰ σθηστοῦσιν τὰ λαμπρά μας.
- 10 Ἄμμὲ τοῦ πόθου τὰ λαμπρὰ νὰ σθήση
 βροχὴ μηδὲν θαρῆση,
 μηδὲ τὰ δάκρυα ὁ ἥλιος δὲν στεγνώννει.

Θέμις Σιαπκαρᾶ-Πιτσιλλίδου, ὅ.π., σ. 176 ~ ΠΑ 2, σ. 130

- III. Γοιὸν τὸ πουλλὴν ἀποὺ μισᾶ τὸν ἥλιον,
 κρύβγομαι μὲ' στὸν σπήλιον — εἰς τὴν σκότην,
 ὥσπου θωρῶ τὴν φώτην — εἰς τὸ χῶμαν
 καὶ μὲ' στῆς γῆς τὸ στρῶμαν — τὴν ἐσπέραν
- 5 ὥς τὴν κινούργιαν μέραν — δίχως ὕπνον
 δακρύζω γοιὸν τὸ νήπιον — μὲ' στὰ δάση.

Ἄνίσως καὶ ποτὲ ἔς τοῦτα τὰ δάση
 ἢ νύχτα νὰ μὲ φτάση — δίχως ἥλιον,
 καὶ πνάσω ἔς κάποιον σπήλιον — μὲ τὸν ὕπνον,
 10 γυμνή ὀσκιὰ γῆ ὀνύπνιο — μὲ στήν σκότην
 θωρῶ κι ἀροθυμῶ την — κι ὄλην σπέραν
 δὲν πέφτω ἀχ τὴν φοβέραν — εἰς τὸ χῶμαν.

ᾠ μάνα μου παλιά, γλυκύν μου χῶμαν,
 μέλλει ποτὲ τὸ σῶμαν — εἰς τὰ δάση
 15 ὁ ὕπνος νὰ τὸ φτάση — μιὰν ἐσπέραν
 καὶ νὰ ἴναι ὡς τὴν ἡμέραν — πού τὸν ἥλιον
 νὰ δῶ μέσα στὸ σπήλιον — δίχως σκότην
 νὰ μὲ ξυπνήσ᾽ εἰς φώτην — ἀχ τὸν ὕπνον;

Μμάτια μου, ἀφὸν ἀφήκετε τὸν ὕπνον,
 20 ἔμεινα δίχως δεῖπνον — εἰς τὸ χῶμαν
 καὶ μαρτυρῶ τὸ σῶμαν — μὲ στήν σκότην
 καὶ τὴν πικρὴν μου νιότην — εἰς τὰ δάση
 δίχως ποτὲ νὰ πνάση — μὲ τὸν ἥλιον
 στοῦ πόθου τὸ βασιλείον — μιὰν ἐσπέραν.

Σπολλάτε τῆς κυρᾶς μου: μιὰν ἐσπέραν
 25 ἦρτεν γοιὸν τὸν ἀέραν — μὲ τὸν ὕπνον
 κ' εἶδα τὴν εἴμιον εἴμιον — γοιὸν τὸν ἥλιον
 κ' ἔκραζέμ με ἀχ τὸ σπήλιον — κι ἀχ τὸ χῶμαν
 ἐκεῖνον πού ἔχα στρῶμαν — μὲ στὰ δάση
 30 μ' ἔννοια νὰ μ' ἀγιδιάση — ἴπου τὴν σκότην.

Ἐννοίες, ἐλάλουν, πάμετε ἀχ τὴν σκότην
 κι ἀφήτε μου τὴν νιότην — πάσα σπέραν
 νὰ ἔχη δροσιὰν κι ἀέραν — εἰς τὰ δάση
 καὶ πρέπει νὰ χορτάση — τώρα κ' ὕπνον
 35 γιὰτὶ ἄθρωπος ἔδὲ νήπιο — μὲ τὸ χῶμαν
 θωρεῖ με τίτοιον διῶμα — πιὸν τὸν ἥλιον.

Ἄμμὲ τὸν ἥλιον θέλουν δεῖν ἐσπέραν
 κ' ἐμὲν κάτω στὸ χῶμαν, μὲ στήν σκότην,
 πριχοῦ ἔς τοῦτα τὰ δάση δῶ τὸν ὕπνον.

Θέμις Σιαπκαρᾶ-Πιτσιλλίδου, ὀ.π., σσ. 266-68 ~ ΝΛΑΕ, σσ. 267-68

ΚΡΗΤΗ: ΠΡΟΔΡΟΜΟΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ

Γαδάρου, Λύκου καὶ Ἄλουποῦς Διήγησις Ὠραία / Φυλλάδα τοῦ Γαιδάρου (Βενετία 1539), σστ. 438-464: Τιμωρία λύκου καὶ ἀλεποῦς ἀπὸ τὸν γάιδαρο

Λέγει τοῦ Λύκου ν' ἀνεβῆ στήν πρύμνη μοναχός του
 καὶ ἔτσι τὸν ὀρδίνιασε: Γονατιστός νὰ στέκη
 440 τρεῖς ὥρες καὶ νὰ δέεται, νὰ μὴ σαλεύση ἀπ' ἔκει.
 Νὰ λέγη, νὰ παρακαλῆ: «Γάδαρε, σοῦ πιστεύω,
 καὶ δὸς ἐμένα χάρισμα, ἐκεῖνο τὸ γυρεῦω.»
 Καὶ μὲ πολλὴν εὐλάβειαν νὰ λήη τὰ πατερμά του.
 Νὰ πάγη καὶ ἡ Ἄλουποῦ νὰ στέκεται κοντά του.

445 Ὅταν στὸν Λύκον κατεβῆ ἡ βουλλωμένη χάρη,
 ἐκεῖ κι αὐτεῖνη νὰ βρεθῆ, δαμάκι γιὰ νὰ πάρη.
 Τότες ὁ Γάδαρος εὐθύς τζιλιμπουρδᾷ καὶ χρεῖ τον,
 καὶ ὄχι μόνον μιὰ φορά, μὰ δεύτερον καὶ τρίτον,
 καὶ ρίχνει τον στὸ πέλαγος, νὰ τονε πνίξῃ μέλλει,
 450 κακὰ καὶ κακῶς ἔχοντα, ὡσὰν αὐτὸς δὲ θέλει.
 Σὰν εἶδεν ἡ κερά Ἄλουποῦ τὸν Γάδαρον, πῶς κάνει
 ἀπὸ τὸν φόβον τὸν πολὺν ἀρχίνισε νὰ κλάνη.
 Καὶ τότες ὁ κύρ Γάδαρος φωνάζει καὶ γκαρίζει
 καὶ συχνοκατουρεῖ πυκνὰ καὶ συχνοπορδαλίζει.
 455 Συχνὰ πηδᾷ, τζιλιμπουρδᾷ καὶ τὴν οὐρὰν σηκώνει
 πέφτει, κυλιέται, γέρνεται καὶ ἐξωματζουκώνει.
 Γυρεύει καὶ τὴν Ἄλουποῦ, τρέχη νὰ τηνε σώση
 καὶ μὲ τὸ μπουσδουγένι του καμπόσες νὰ τῆς δώση.
 Κι αὐτὴ, σὰν εἶδε κι ἔγινεν ὁ Γάδαρος φρενίτης,
 460 στὸ πέλαγος ἐγκρέμισε κι ἔπεσε μοναχὴ τῆς.
 Ἄπηραν τὴν τὰ κύματα, στὸν Λύκον τὴν ἐβγάλαν
 κι ἀπὸ τὸν φόβον πῶλαβεν, ἐφώναζε μεγάλα.
 Ἐκάδισαν ν' ἀναπαυθοῦν, καμπόσον ν' ἀνασάνουν,
 Γαδάρου τὰ καμώματα ἐκεῖ τ' ἀναδυθάνουν.

Ἔκδ. Λευτέρης Ἀλεξίου: *Κρητικά Χρονικά* 9 (1955), σσ. 81-118: 98-99 ~
ΠΑ 2, σσ. 117-18 ~ *ΠΙΝΕ*, σσ. 379-80 ~ *ΝΛΑΕ*, σ. 162

ΚΡΗΤΗ: ΕΠΙΓΟΝΟΙ ΤΗΣ ΚΡΗΤΙΚΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ

Μαρίνος Τζάνες Μπουνιαλῆς (1620; -1685;), *Διήγησις διὰ Στίχων τοῦ Δεινοῦ Κρητι-
 κοῦ Πολέμου* [1645-1669] (μτζ. 1669-1677), σττ. 1-20 ἀπὸ τὸν «Θρήνο τῶν Ρεθεμνιώτων»

Τειχιὰ τῆς χώρας, πέσετε, κ' οἱ ἀναστεναγμοὶ μας
 μίνα νὰ δώσου στὴν καρδιά νὰ σβήσουν τὴ ζωὴ μας.
 Κρήτης, ποτάμια κίνησε, κλαῖγε κ' ἐσὺ καὶ θρήνου,
 πατρίδα κακοτύχιστη καὶ χώρα τοῦ Ρεθύμνου,
 5 νὰ μᾶς πονέσουν τὰ ἴμορφα ὄρη τὰ χιονισμένα,
 καὶ τὰ λαγκάδια καὶ δεντρὰ νὰ κλαῖσι μετὰ μένα.
 Κλάψου καὶ δάρσου, Ρέθεμνος, στὴν παραπόνεσή σου,
 πατρίδα, πῶς τὰ τέκνα σου μισεύγου νὰ σ' ἀφήσου.
 Πρόβατα, βόες, κλαῖτε μας, κτήνη, θεριά τοῦ δάσου,
 10 καὶ λυπηθῆτε με, πουλιὰ καὶ ψάρια τῆς θαλάσου!
 Ποτάμια, ὄλα κλάψετε, λίμνες ποτίσετε μας,
 φαρμάκι, βρύσες, τρέχετε καὶ φαρμακώσετε μας,
 π' ἄρχισαν νὰ πᾶ πηαίνουσι, μὰ οἱ ἄντρες θὰ σταλάρου·
 καὶ τότες μόνο κοίταζες θάνατο μονοτάρου,
 15 πῶς ἀποχαιρετοῦντανε καὶ τσ' ἄντρες νὰ φιλοῦσι
 καὶ πλιὰ δὲν τσι κοιτάζουσι, γιὰτὶ θὰ σκοτωθοῦσι.
 Ἐγροίκας ἀναστεναγμοὺς κ' ἐβιάζουντα νὰ βροῦσι
 βάρκες, νὰ φύγουν οἱ φτωχὲς νὰ πᾶ ξενιτευτοῦσι.
 Τώρα μισεύγου τὰ παιδιὰ, Ρέθεμνος, καὶ σ' ἀφήνου,
 20 τὰ σπίτια μένουν εὐκαιρα κι ἄμε μέσα καὶ θρήνου.

Ἔκδ. Στυλιανὸς Ἀλεξίου / Μάρθα Ἀποσκιτή (Ἀθ.: Στιγμῆ, 1994), σ. 176 ~ *ΠΙΝΕ*, σσ. 649-50

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Ἰωαννίκιος Καρτάνος (Κέρκυρα ...1500-1567...), *Παλαιά τε καὶ Νέα Διαθήκη, ἦτοι Τὸ Ἄνθος καὶ Ἀναγκαῖον Αὐτῆς...* (1536): Ἀπὸ τὴν Κάθοδο τοῦ Ἰησοῦ στὸν Ἄδη

Καὶ ὅταν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὑπῆγεν εἰς τὸν Ἄδην ἐκεῖ ὅπου ἦσαν καὶ οἱ προπάτορες ἡμῶν Ἀβραάμ, Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ, παρευθὺς τὸ νὰ ἐκατέβη ἐκεῖ ἦλθε ἓνα μέγιστον φῶς καὶ ἐφώτισεν ὅλο ἐκεῖνο τὸ σκότος ὅπερ ἦτονε ἐκεῖ εἰς τὸν Ἄδην. Καὶ ἠβλέποντας οἱ προπάτορες ἡμῶν αὐτὸ τὸ μέγιστον φῶς ἐχάρησαν μεγάλως καὶ εὐφράνθησαν πολλά. Καὶ τότες οὖν ὁ Ἀδάμ με τοὺς πατριάρχας καὶ τοὺς προφῆτας εἶπαν: Τοῦτο τὸ φῶς θέλει εἶσταιν αἰώνιον, διότι ὁ Θεὸς μᾶς τὸ ἔταξεν. Ἀπιλογαῖται ἓνας προφήτης καὶ λέγει: Τοῦτο τὸ φῶς ἔναι ἐκεῖνο ὅπου ἐπροφήτευσα ἐγώ. Ἔτσι γοῦν τὸ πλῆθος ἐκεῖνο τοῦ Θεοῦ στέκοντος εἰς τὸ σκότος τοῦ θανάτου καὶ λέγοντας τοῦτα πῶς θέλουν ἰδεῖ ἓνα φῶς ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ θέλει φέξει ὡς καθὼς τοὺς τὸ εἶχεν τάξει, λέγει τους ὁ προφήτης Συμεὼν: Δοξάσατε καὶ εὐχαριστήσατε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, αὐτὸν ὅπου ἐγὼ τὸν εἶχα πιάσει με τὰς χεῖρας μου καὶ <τὸ> νὰ τὸν ἔβαλα εἰς τὰς ἀγκάλας μου ἐφωτίσθηκα ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου καὶ εἶπα: «Νῦν ἀπολύεις τὸν δούλον σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ρῆμα σου ἐν εἰρήνῃ, ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου ὃ ἠτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν καὶ δόξαν λαοῦ σου Ἰσραὴλ», καὶ τότες ὅλοι ἦσαν χαираμένοι. Καὶ ἔτσι ἔρχεται ὁ Ἰωάννης ὁ Βαπτιστῆς καὶ λέγει: Ἐγὼ εἶμαι ἐκεῖνος ὅπου ἔλεγα καὶ ἐκήρυττα εἰς τὸν Ἰορδάνην καὶ εἰς τὰ περὶχωρα αὐτοῦ πῶς ἔρχεται ὀπίσω μου ἓνας ὅπου ἐγίνηκεν ὀμπρὸς παρ' ἐμὲ καὶ δὲν εἶμαι ἄξιος νὰ σκύψω νὰ λύσω τὰ θηλυκωτήρια τῶν παπουτσιῶν του καὶ αὐτὸς θέλει σώσει τὸν λαὸν ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας τους [...]. Καὶ λέγω σας ὅτι ἐγὼ τὸν ἐβάπτισα εἰς τὸν Ἰορδάνην ποταμὸν καὶ ἤκουσα τὴν φωνὴν αὐτὴν ὅπου ἦλθεν ἀπὸ τοὺς οὐρανοῦς καὶ λέγω σας τὸ ὅτι αὐτὸς ἔρχεται τώρα νὰ σᾶς χαιρετήσῃ.

τὸ νὰ: με τὸ πού.

στέκοντος: ὅπως στεκόταν.

Ἐνσωματώνεται διήγηση τῆς Ἰσαπαντῆς σύμφωνα με τὸ Κατὰ Λουκᾶν Β' 28-33.

Ἐνσωματώνεται διήγηση τῆς Βάπτισης σύμφωνα με τὸ Κατὰ Ἰωάννην Α' 27-30.

Ἐκδ. Ἐλένη Κακουλίδη-Πάνου (Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ἑλληνικῆς Γλώσσας, 2000), σσ. 388 κ.ἐξ. ~ ΝΛΑΕ, σσ. 230

Δαμασκηνὸς Στουδίτης (Θεσσαλονίκη 1500... - Ἄρτα 1577), *Βιβλίον Ὀνομαζόμενον Θησαυρός* (1557/1558): Ἀπὸ τὴς Δοκιμασίας τοῦ Μεγαλομάρτυρα Εὐσταθίου

Μετὰ τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας ὅπου εἶδεν ὁ Ἅγιος τὴν ὀπτασίαν, καὶ ἐβαπτίσθη, ἔπεσε λοιμικὴ ἀσθένεια εἰς τὸ σπῆτι τοῦ, τὸσον ὅπου ἀπέθαναν οἱ σκλάβοι του ὅλοι, καὶ ὡσὰν ἔγεινεν αὐτό, ἐκατάλαβε παρευθὺς ὁ Ἅγιος, ὅτι ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς τοῦ Θεοῦ εἶναι αὐτό, ὅμως εὐχαρίστησε τὸν Θεόν, καὶ ἐπαρακάλει καὶ τὴν γυναῖκά του νὰ μὴ μικροφυχήσῃ τίποτε. Μετὰ δὲ ὀλίγαις ἡμέραις πάλιν ἔπεσε ἡ ἀσθένεια ἐκεῖνη εἰς τὰ ἄλογά του, καὶ εἰς τὰ ἄλλα του πράγματα, καὶ ἐφόφησαν ὅλα: λοιπὸν ἐδέχθη καὶ αὐτὸ ὁ Ἅγιος μετὰ πάσης προθυμίας. Μίαν δὲ τῶν ἡμερῶν ἐπῆρε τὴν γυναῖκά του καὶ τὰ παιδιά του, καὶ ὑπῆγαν εἰς ἓνα τόπον διὰ περιδιάβασιν, καὶ οἱ κλέπται ὡς ἐγνώρισαν, ὅτι εἶναι παντελῆς ἐρημία εἰς τὸ σπῆτι τοῦ ἁγίου, ἐσέβησαν καὶ ἔκλεψαν τὰ τίποτέ του ὅλα, τὸσον ὅπου δὲν τοὺς

ἄφησαν τίποτες, μόνον εἶτι ἐφοροῦσαν ἐπάνω τους. [...] ἐπῆγαν [ὁ Ἅγιος καὶ ἡ οἰκογένειά του] πρὸς τὴν Αἴγυπτον, [...] εὐρῆκαν ἕνα καράβι ἐκεῖ, καὶ ἐσέβησαν νὰ περάσουν ἀντίπερα. Ὁ δὲ αὐθέντης τοῦ καραβίου [...] ἐγύρευσέν τους ναῦλον περισσότερον ἀπὸ τὴν τιμὴν τους· καὶ ἐπειδὴ δὲν εἶχαν νὰ τὸν δώσουν, λέγει ὁ ναύκληρος· Ἐδῶ ἐγὼ κρατῶ τὴν γυναῖκά σου διὰ τὸν ναῦλον [...]. [...] ἄφησεν ἐκεῖ τὴν γυναῖκά του μοναχὴν, κλαίωντας καὶ θρηνῶντας, καὶ ἐπῆρε τὰ δύο του παιδιὰ, καὶ ἐπεριπάτει [...]. [...] ἔφθασεν εἰς ἕνα ποταμόν [...] ἐπῆρε γοῦν τὸ ἕνα παιδί καὶ ἐπέρασέ του ἀντίπερα, τὸ δὲ ἄλλο τὸ ἄφησεν εἰς τὴν ἄλλην μεραϊάν· γυρίζοντας δὲ νὰ πάρη καὶ τὸ ἄλλο, ὅταν ἦτον εἰς τὴν μέσσην τοῦ ποταμοῦ, ἀγνάντευσε καὶ βλέπει, ὅτι τὸ μὲν ἕνα τὸ ἐπῆρε λέων, τὸ δὲ ἄλλο ἄρπασε λύκος.

Ἔκδ. Εὐ. Χρ. Δεληδήμος (Θεσσαλονίκη: ἐκδ. Ρηγοπούλου, χ.χ.), σσ. 275 κ.εξ. ~ ΝΛΑΕ, σσ. 248

Ἄνθη Εὐλαβείας (1708): Φραγκίσκος Κολομπής, «Εἰς τὴν Μετάστασιν τῆς Πανάγνου Ὁδάριον, τὸ παρ' Ἰταλοῖς λεγόμενον Σονέττο»

Σὰν εἰς ἄρμα λαμπρόν, στὰ Χρυσωμένα
τῶν Ἀγγέλων φτερά, ἐπέτα ἡ θεία
Μητέρα τοῦ Θεοῦ, εἰς τὴν ὁποία[ν]
ἦτον ὅλα τὰ κάλλη μαζωμένα.

5 Τοῦτα βλέπουσ' ἡ Γῆ μὲ πικραμένα
μάτια, μὲ στεναγμούς, εἶπε, Μαρία,
ποῦ μ' ἀφίνεις ἐδῶ στὴν ἐρημία[ν];
Ἦ πῶς νὰ ζήσω γὼ χωρὶς ἐσένα;

10 Εἶναι πολεμικὸς νόμος νὰ σέρνη
πίσω τ' ὁ νικητῆς τοὺς νικημένους
ὅταν θριαμβικὴν δόξαν λαβαίνει.

Καὶ μὲ καὶ τοὺς υἱούς μου ὑποκειμένους
ἔκαμες, Μαριάμ, λοιπὸν τυχαίνει
νὰ μᾶς σύρης αὐτοῦ γλυκιὰ δεμένους.

Στιχοῦργικὴ: σονέτο σὲ ἰαμβικούς ἐνδεκασύλλαβους, μὲ ὁμοιοκαταληξία κοινὴ σταυρωτὴ στὰ τετράστιχα καὶ τριπλῆ (terza rima) στὰ τρίστιχα: ABBA||ABBA||GBG||BGB.

Μετώπη (ὀκτάβα): Ἀνάπτυξη μὲ εἰκονογραφία θριάμβου τῆς Παναγίας (Ἀνάληψη) στὸ πρῶτο πόδισμα (σττ. 1-4) καὶ παράπονο τῆς Γῆς γιὰ τὴν ἐγκατάλειψη στὸ δεύτερο (σττ. 5-8).

Προέκταση (σεστίνα): Γνωμικὴ ἐπίρρωση, μὲ προσφυγὴ στὰ ἔθιμα τοῦ πολεμικοῦ θριάμβου, στὸ πρῶτο γύρισμα (σττ. 9-11) καὶ κορύφωση μὲ δήλωση προθυμίας γιὰ αἰχμαλωσία στὸ δεύτερο (σττ. 12-14).

¹²ὑποκειμένους: ὑποτελεῖς.

¹³τυχαίνει: ἀρμόζει.

Ἔκδ. Ἄγγελος Ν. Παπακώστας (Ἀθ.: Ἀστὴρ, 1950), σ. 21 ~ Ἔκδ. Ἀθανάσιος Καραθανάσης (Ἀθ.: Ἐρμῆς <Νέα Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη, ΠΟ 36>, 1978) ~ ΠΑ 4, σ. 13 ~ ΑΚΝΑ 2¹, σ. 3 ~ ΠΝΕ, σ. 666 ~ ΝΛΑΕ, σσ. 468-49

Ὁ.π.: Λαυρέντιος Βενέριος, «Εἰς ἕναν Ἄμουσον, ὁποῦ ἐλόγιαζε νὰ φάλλη Εὐμορφα: Ἄσματιον ἐνδεκασύλλαβον»

Ἦ μελωδία φωνῆς ὦ πῶς βαβίζει
ὁ λάρυγγας καλά· πῶς μολιβώνει
κ' ἐρεύγεται φωνήν! ὦ νὰ ζῆς, σώνει·
κάποιες φορὲς κι ὁ κύκνος κορακίζει.

5 Κύκνος εἶσαι καὶ σύ, μὰ σ' ἐξορίαν
ὁπότεν φαλμωδῆς, πέμπεις ἀνθρώπους·
ἄμε, νὰ ζῆς, μακράν, ἄλλαξε τόπους.
Οἱ κύκνοι κατοικοῦν τὴν ἐρημίαν.

10 Τούτων καὶ τὴν φωνὴν μόν' οἱ φαράδες
ἀκούουσι συχνά, μὰ σὺ τὴν Χώραν,
ἀδελφέ μ', ἐρημῶνεις πᾶσαν ὥραν.

Στιχοῦργικὴ: σονέτο σὲ ἰαμβικούς ἐνδεκασύλλαβους, μὲ ὁμοιοκαταληξία σταυρωτὴ στὰ τετράστιχα καὶ ἐνιαίας σεστίνας στὰ τρίστιχα: ABBA||ΓΔΔΓ||ΕΖΖ||ΕΗΗ.

Μετώπη (ὀκτάβα): Ἀνάπτυξη μὲ σαρκαστικὸ σχόλιο ποὺ εἰσάγει τὴν παρομοίωση μὲ κύκνο στὸ πρῶτο πόδισμα (σττ. 1-4) καὶ συνέχεια μὲ ἐπιτιμήσεις γιὰ τὸ μειονέκτημα στὸ δεύτερο (σττ. 5-8).
²μολιβώνει: χαράσσει μὲ γραφίδα.
⁴κορακίζει: λαλεῖ κακόχη (μὲ κρωγμούς).

Προέκταση (σεστίνα): Συνέχεια τῶν ἐπιτιμήσεων στὸ πρῶτο γύρισμα (σττ. 9-11) καὶ κορύφωση μὲ ἀνάπλαση ἀρχαίου ἐπιγράμματος στὸ δεύτερο (σττ. 12-14), πάνω σὲ φτωχὴ ρίμα.

Πάντα θνήσκει τινάς, λέγουν οί γρη]άδες,
 ἄν φάλλ' εἰς γειτονιάν νυκτὸς ὁ κόραξ·
 μ' ἄν σὺ φάλλης, φοφᾶ ὁ νυκτοκόραξ.

Σπτ. 112-14: σύνδεση δεισιδαιμονίας (ἐδῶ ρητὰ λαϊκῆς) μὲ ὑπερβολικὴ μεταφορὰ γιὰ τὴν κακοφωνία, ὅπως στὸ ἐπίγραμμα τοῦ Νικάρχου (*Παλατινὴ Ἀνθολογία* XI 186).

Ἔκδ. Ἀγγελοῦ Ν. Παπακώστα, ὅ.π., σ. 41 ~ Ἔκδ. Ἀθανάσιος Καραθανάσης, ὅ.π., ~ *ΑΚΝΑ* 2.1, σ. 6

ΛΑΪΚΑ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΔΙΑΣΚΕΥΕΣ ΚΑΙ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ

Ἄνων., *Βαρλαάμ καὶ Ἰωάσαφ*: Ἡ παλαιότερη ἀπὸ τίς ἕξι σωζόμενες μορφές (15. - ἀρχές 16. αἰ.: *Ἱστορία Ψυχοφελῆς ἐκ τῆς Ἐνδοτέρας τῶν Αἰθιοπίων Χώρας, τῆς Ἰνδῶν Λεγομένης, πρὸς τὴν Ἁγίαν Μετενεχθεῖσα Πόλιν, Γραφεῖσα παρὰ Μοναχοῦ Ἰωάννου ἐν τῇ Μονῇ τοῦ Ἁγίου Σάββα, περὶ Βαρλαάμ καὶ Ἰωάσαφ τῶν Μοναχῶν, χγφ. Μονῆς Παντελεήμονος*)

Καὶ ἔστοντα ὁποῦ τοιαύτη πλάνη σκοτεινὴ ἐκατάλαβε τὴν χώραν τῶν Ἰνδῶν, καὶ οἱ πιστοὶ ἐδιώκοντο ἀπὸ πᾶσα τόπο, καὶ οἱ βοηθοὶ τῆς ἀσεβείας ἐδυνάμωναν, καὶ ἐμολύνετον ὁ ἀέρας ἀπὸ τὰ αἵματα καὶ ἀπὸ τὲς κνίσεις τῶν θυσιῶν, ἕνας ἀρχιστράτηγος τοῦ βασιλέως, ὁ ὁποῖος ἦτονε πολλὰ ἀνδρείος καὶ εὐμορφος καὶ μέγας εἰς τὸ κορμί [...], ἀποχαιρέτησεν ἐκείνην τὴν δόξαν, τὴν ματαιίαν καὶ πρόσκαιρον, καὶ ἐδιάβη καὶ ἔσμιξεν τοὺς ἐκλεκτοὺς ἐκείνους μοναχοὺς, ὁποῦ ἦσαν φευγάτοι εἰς τὴν ἔρημον. [...]

ἔστοντα ὁποῦ: συμβαίνοντας νά, ἐπειδὴ.

Ὁ δὲ βασιλεὺς, ἔστοντα ὁποῦ τὸν ἀγάπα περισσῶς καὶ τὸν ἐτίμα πολύ, [...] ἔστειλε πανταχοῦ, καὶ ἐζητοῦσαν νά εὔρουν τὸν φίλον τοῦ ἐκείνου [...] καὶ ἤϋραν καὶ ἔφεραν τὸν τοῦ βασιλέως.

Καὶ ὡσάν τὸν εἶδεν ὁ βασιλεὺς ἐνδεδυμένον μὲ τοιούτης γενεᾶς πτωχικὰ φορέματα, ὁποῦ ἦτον μαθημένος νά φορῇ ροῦχα λαμπρὰ καὶ εὐμορφα καὶ νά ζῆ μετὰ πάσης γενεᾶς φαγητά, καὶ τότε ἦτον τὸ κορμί του ξηρὸν καὶ στραγγισμένον ἀπὸ τὴν σκληρότητα τῆς ἀσκήσεως [...], ἐγέμωσε λύπην καὶ ὀργὴν μαζί καὶ ἔσμιξε τὸν λόγον του μὲ ὀργὴν καὶ μὲ λύπην καὶ τοῦ εἶπεν: «ὦ ἀνόητε καὶ βεβλαμμένε εἰς τὸν νοῦν, διὰ τί αἰτίαν ἀλλάξες τὴν τιμὴν μὲ ἐντροπὴν καὶ ἀφησες τὲς τιμὲς καὶ τὲς δόξες, ὁποῦ εἶχες, καὶ ἔλαβες αὐτὸ τὸ ἐντροπιασμένον σχῆμα; [...] Τί λογιάζεις νά σοῦ γένη καὶ τί θαρρεῖς νά κερδίσης, καὶ ἐπροτίμησες τὸν Ἰησοῦν ἀπὸ ὅλους τοὺς θεοὺς καὶ ἀνθρώπους; [...]

γενεᾶς: εἶδους.

λύπην καὶ ὀργὴν × μὲ ὀργὴν καὶ μὲ λύπην.

Παναγιώτης Βασιλείου, «Ἡ Πρώτη Δημώδης Παραλλαγή τοῦ Μυθιστορήματος “Βαρλαάμ καὶ Ἰωάσαφ”»: *Μνήμη Λίνου Πολίτη* (Θεσσαλονίκη 1988), σσ. 141-56: 153-54 ~ Ἰδ. [ἐπιμ.], *Βαρλαάμ καὶ Ἰωάσαφ: Ἡ Παραλλαγή τοῦ Κώδικα I 104 τῆς Μονῆς Μεγίστης Λαύρας. Συμβολὴ στὴ Μελέτη τῶν Δημωδῶν Παραλλαγῶν τοῦ Μυθιστορήματος* (Θεσσαλονίκη: 2004) ~ *ΠΠ* 2.1, σσ. 311-12

Ἄνων., *Στεφανίτης καὶ Ἰχνηλάτης*: Δημώδης ἐκδοχὴ τοῦ 16. αἰ. (...1540): «Περὶ τοῦ Πραγματευτοῦ»

Λέγεται γὰρ ὅτι πραγματευτῆς ἐπῆγεν εἰς πραγματείαν εἰς ἄλλην χώραν καὶ εἶχεν ἐκεῖ φίλον καλόν. Καὶ ἐπαρέδωκεν αὐτῷ ῥ' κάτζια σίδηρον καὶ λέγει τὸν φίλον αὐτοῦ: Φύλασσόν μοι αὐτὰ καὶ ὅταν ἐπιστρέψω νά μὲ τὰ δώσης. Ἦργησεν δὲ ὁ πραγματευτῆς, καὶ ἤλιπεν ὁ φίλος αὐτοῦ πλέον οὐκ ἔρχεται. Καὶ ἐπώλησεν τὸ σίδηρον

ῥ' κάτζια: 90 καντάρια.

καὶ ἔφαγεν αὐτό. Ἐλθόντος δὲ τοῦ πραγματευτοῦ λέγει αὐτόν: Δός μοι τὸ σίδερον, τὸ σὲ ἐπαράδωκα, ὦ φίλε. Καθ' ἑαυτὸν λογιζόμενος τί δεῖ συρράφαι λέγει αὐτῷ: Εἰς μίαν γωνίαν τοῦ ὀσπιτίου εἶχα αὐτὰ καὶ ἐλθόντες οἱ ποντικοὶ ἔφαγον αὐτό. Καὶ ἐπεὶ μὲ ὑγείαν ἤλθες πρὸς ἡμᾶς, μηδὲν λυπεῖσαι δι' αὐτό, ἐπεὶ ἡ ἐγὼ ἠθέλησα νὰ τὸ φάγουν. Ἀλλὰ δεῦρο, φίλε μου, ἄς φάγωμεν καὶ ἄς πῖωμεν καὶ ἄς χαροῦμεν ἀλλήλους. Καὶ δι' αὐτὸ τί νὰ ποιήσεις; Ἐξελθὼν δὲ ὁ πραγματευτὴς ἔξω τοῦ σπιτίου εὔρεν τὸν παῖδα τοῦ φίλου αὐτοῦ. Καὶ ἀρπάσας αὐτὸν ἐπῆγεν καὶ ἔκρυψεν αὐτόν. Καὶ ἐστράφη καὶ ἐρχόμενος εὔρεν τὸν φίλον αὐτοῦ καὶ ἐγύρευεν τὸ παιδίον του καὶ λέγει: Μῆνα εἶδες τὸ παιδίον μου, ὦ φίλε; Καὶ αὐτὸς εἶπεν: Εἶδα το, ὅπου τὸ ἐπῆρεν τὸ γεράκι. Καὶ εἰς μίαν ἐφώνησεν ὁ πατὴρ τοῦ παιδίου: Κύριε ἐλέησον! Τίς εἶδεν γεράκια νὰ παίρνουν τοὺς ἀνθρώπους; Λέγει ὁ πραγματευτὴς ὅτι ἐκεῖ ὅπου τρῶν οἱ ποντικοὶ τὸ σίδερον, ἐκεῖ ἐπαίρνουν καὶ τὰ γεράκια τοὺς ἀνθρώπους ἀλλὰ καὶ ἰλέφαντες. Ἰδὼν δὲ ὁ πατὴρ τοῦ παιδίου, ἔδωκεν ὅλον τὸ σίδερον τὸν πραγματευτὴν καὶ ἐπῆρεν τὸ παιδίον του.

συρράφαι: νὰ ἀραδιάσει, νὰ μπαλώσει.

εἰς μίαν: ἀμέσως, μονομιᾶς.

ἔδωκεν ὅλον τὸ σίδερον: συνοπτικὰ ἡ διήγησις γιὰ τὴν ἀνάκτηση ἀπὸ τοὺς ἀγοραστές.

Niki Eideneier, «Δύο Μῦθοι τοῦ “Στεφανίτη καὶ Ἰχνηλάτη” σὲ Δημώδη Γλῶσσα»: *Ἑλληνικά* 20 (1967), σσ. 430-35; 434 ~ *ΝΛΑΕ*, σ. 237

Ἄνων., *Μυθολογικὸν Συντίπα τοῦ Φιλοσόφου τὰ Πλεῖστα Περιέργων* (Βενετία 1711/1712 κ.ἑξ.): «Διήγησις τοῦ Δευτέρου Φιλοσόφου»

Ἦτον μία Γυνή, ὅπου εἶχεν ἀγαπητικόν, καὶ ἠγάπα αὐτὸν ἐρωτικῶς. Οὗτος ἦτον ἀπὸ τοὺς στρατιώτας τοῦ Βασιλέως καὶ στέλλωντας τὸν δούλον αὐτοῦ ὁ στρατιώτης εἰς ἐκείνην τὴν γυναῖκα, τὴν ἐρώτησεν, ἂν εἶναι καιρὸς ἀρμόδιος νὰ ὑπάγη νὰ κοιμηθῇ ὁ Αὐθέντης του μετ' αὐτῆς. Ἐτυχε δὲ καὶ ἡ ἀσελγῆς ἐκείνη καὶ κακώτροπος Γυνή νὰ ἀγαπήσῃ καὶ τὸν δούλον, καὶ ἀνάγκαζεν αὐτὸν διὰ νὰ πέσῃ μετ' ἐκείνην· γενομένου δὲ τούτου, ἄργησεν ὁ δούλος νὰ γυρίσῃ πρὸς τὸν Αὐθέντην του. Ὁ δὲ στρατιώτης ἐκεῖνος, διαβαίνωντας πρὸς ἀναζήτησιν τοῦ δούλου, τὸν εἶδεν ἡ Γυναῖκα καὶ τὸν ἐγνώρισε. Θέλωντας δὲ νὰ κρύψῃ τὸν δούλον, τοῦ λέγει: ἔμβα ἐσὺ εἰς τὸ ἐσώτερον σπῆτι, διὰ νὰ μὴ σὲ εὔρῃ ὁ Αὐθέντης σου. Οὕτως ἔκαμε, καὶ εἰσέβη ὁ δούλος μέσα εἰς τὸ ἐσώτερον σπῆτι, καὶ δὲν τὸν εἶδεν ὁ Αὐθέντης του. Ὁ δὲ στρατιώτης ἐκεῖνος ἐμβαίνωντας εἰς τὸ ἔξω σπῆτι, ἤλθε καὶ ἐμίχθη μετὰ τῆς Γυναικὸς ἐκείνης. Οὕτως οὖν συνουσιαζόμενος αὐτοῦ μετ' ἐκείνης ἔφθασε καὶ ὁ Ἄνδρας τῆς Γυναικὸς. Ἡ δὲ μοιχαλὶς ἐκείνη Γυνή, φοβηθεῖσα νὰ ἐμβάσῃ αὐτὸν μετὰ τὸν δούλον του ἐκεῖ μέσα, ἐνόησε τὸ πρᾶγμα ἀλλεωτρόπως. Λέγει λοιπὸν πρὸς τὸν στρατιώτην, ξεγύμνωσαι τὸ σπαδί σου, καὶ μετ' ὀργῆς καὶ θυμοῦ κρατῶν τὸ σπαδί εἰς τὸ χέρι σου γυμνόν, καμώσου πῶς ὑβρίζεις ἐμένα· καὶ εὐγαινε ἔξω τοῦ σπητίου δίχως νὰ λαλήσης τίποτε εἰς τὸν ἄνδρα μου. Οὕτως ἔκαμεν ὁ μοιχός, καθὼς τοῦ ἐρμήνευσε, καὶ βαστώντας τὸ σπαδί ξεγυμνὸν εἰς τὸ χέρι, ἐξέβαινε ἔξω τοῦ σπητίου, ὑβρίζωντας τὴν Γυναῖκα. Τότε σιμώνωντας ὁ Ἄνδρας τῆς Γυναικὸς, τὴν ἐρώτα τὴν ἀφορμὴν, ὅπου αὐτὸς ὁ ξένος ἤλθεν εἰς τὸ σπῆτι των ξεσπαθωμένος καὶ διατί ὑβρίζεν. Ἡ δὲ Γυνή, μετὰ μεγάλην πανουργίαν ἀποκριθεῖσα πρὸς αὐτόν, εἶπεν·

ἐσώτερον σπῆτι: ἰδιαίτερα τοῦ σπιτιοῦ (μετὰ ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀυλὴ).

τούτου τοῦ ξένου ὁ δοῦλος, φοβούμενος τὸν Αὐθέντην του, ὁποῦ μετὰ θυμοῦ τὸν ἐδίωκε μὲ τὸ σπαθὶ εἰς τὸ χέρι, ἔφυγεν εἰς τὸ σπητὶ μας νὰ φυλαχθῆ, ἐπειδὴ ἐφοβήθη νὰ μὴ φονευθῆ παρ' αὐτοῦ· καὶ διατὶ ἐδοκίμαζε νὰ τὸν φονεύσῃ στανικῶς μου, καὶ ἐγὼ τὸν ἐμπόδιζα νὰ μὴ ἐμβῆ μέσα εἰς τὸ σπητὶ μας, διὰ τοῦτο ἔσπευξε ξεσπαθωμένος ὡσὰν τὸν εἶδες, καὶ ὕβριζε με μετ' ὀργῆς. Ὁ δὲ ἀνὴρ ἐρωτῶντας ποῦ εἶναι ὁ δοῦλος; τοῦ ἀποκρίνεται ἡ Γυνή, ὅτι εἶναι μέσα εἰς τὸ ἐσώσπητον· καὶ ὁ ἀνδρᾶς ἐβγαίνωντας ἔξω νὰ ἰδῆ, ἐκοίταξεν πάνω καὶ κάτω, ἀλλὰ δὲν εἶδεν αὐτόν. Τότε στραφεὶς, βλέπει τὸν δοῦλον ἐκεῖνον, καὶ λέγει του· βλέπεις τί καλὸν σοῦ ἔκαμεν ἡ Γυναῖκά μου; σύρε τὸ λοιπὸν εἰς καλὴν ὥραν, διότι ὁ Αὐθέντης σου ἐδιάβηκεν ἀπ' ἐδῶ. Στραφεὶς δὲ εἰς τὴν Γυναῖκά του, τῆς λέγει· ἐγὼ ὑπολαμβάνω, ὅτι μεγάλην καλωσύνην ἔκαμες τούτου τοῦ ξένου.

Ἴδου τοῖνυν, ὦ Βασιλεῦ, πῶς μὲ τὴν παροῦσαν διήγησιν ἀποδείχνω τοῦ Κράτους σου, ὅτι δὲν πρέπει τινὰς παντελῶς νὰ πιστεύῃ τοὺς ἀπατηλοὺς λόγους, καὶ τὲς κλεψίαις τῶν γυναικῶν.

Ἀπὸ ἐπανέκδ.: Βενετία 1844 (ἀνατ. Ἀθ.: Παϊρίδης, 1972), σσ. 19-20

Ἄνων. μτφρ., *Μπερτόλδος [καὶ Μπερτολδίνος]* (Βενετία 1646) τοῦ Giulio Cesare dalla Croce (1550-1609; ἔκδ. πρωτ. 1606-1608): Ἐναρκτήρια «Διάλεξις ἀνάμεσα Βασιλέως καὶ Μπερτόλδου»

Β. Ποῖος εἶσαι ἐσύ, πότε ἐγεννήθης καὶ ἀπὸ τί τόπον εἶσαι;

ΜΠ. Ἐγὼ εἶμαι ἓνας ἀνθρωπος, ἐγεννήθηκα ὅταν μὲ ἔκαμεν ἡ μάνα μου καὶ ὁ τόπος μου εἶναι εἰς τοῦτον τὸν κόσμον.

Β. Ποῖοι εἶναι οἱ ἀναβαίνοντες, ἤγουν οἱ πρόγονοί σου, καὶ οἱ καταβαίνοντες ἀπὸ ἐσέναν, ἤγουν οἱ ἐκγονοί σου;

ΜΠ. Τὰ φασούλια, τὰ ὁποῖα ὅταν βράζουσι εἰς τὴν στίαν, ἀναβαίνουν καὶ καταβαίνουν ἀπάνω καὶ κάτω πὶ τὸ τσουκάλιον.

Β. Ἔχεις ἐσὺ πατέρα, μάνα, ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφάς;

ΜΠ. Ἔχω πατέρα, μάνα, ἀδελφοὺς καὶ ἀδελφάς, ἀμὴ ἀπεθάνασιν ὅλοι. [...]

Β. Ποῖον εἶναι τὸ ὀγληγορότερον πράγμα;

ΜΠ. Ὁ νοῦς.

Β. Ποῖον εἶναι τὸ καλύτερον κρασίον ὁποῦ νὰ εἶναι;

ΜΠ. Ἐκεῖνο ὁποῦ πίνεται εἰς τὸ σπίτιον τοῦ ἄλλου.

διατὶ: ἐπειδὴ. στανικῶς: μὲ τὸ στανιό, μὲ τὴ βία, χωρὶς τὴ θέληση.

ἀναβαίνοντες, καταβαίνοντες: ἀνερχόμενοι καὶ κατερχόμενοι συγγενεῖς.

στίαν: ἐστία, τζάκι.

ὁποῦ νὰ εἶναι: ποῦ ὑπάρχει.

Πανουργίαι Ὑψηλόταται τοῦ Μπερτόλδου, εἰς τὲς ὁποῖες φανερόνεται ἓνας χωριότης πανοῦργος καὶ ὀξύνοος, ὁ ὁποῖος ὕστερα ἀπὸ διάφορα καὶ δυσβάστακτα πάθη ὁποῦ τοῦ ἐσυνέβησαν, τέλος πάντων διὰ τὸν πολὺν καὶ ὀξύτατόν του νοῦν, γίνεται ἀνθρωπος τῆς βασιλικῆς αὐλῆς καὶ βασιλικὸς σύμβουλος [...], *Ποίημα νέον καὶ πολλὰ χαριέστατον*, συνθεμένον ἰταλικῶς ἀπὸ τὸν Ἰούλιον Καίσαρα δαλλὰ Κρότσε (Βενετία 1646) ~ G.C. Dalla Croce, *Ὁ Μπερτόλδος καὶ ὁ Μπερτολδίνος*, ἐπιμ. Ἰ. Ἀλκῆς Ἀγγέλου (Ἀθ.: Ἐρμῆς <Νέα Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη, ΔΠ 49>, 1988), σ. 8. ~ ΝΛΑΕ, σσ. 384-85

Ἀραβικὸν Μυθολογικόν (Βενετία 1757-1762) καὶ Νέα Χαλιμᾶ (Βιέννη 1791-1794): Προοίμιον στὴν «Ἱστορία τοῦ Καλίφ Ἀροῦν Ἀραχσίδ»

Ὅλοι οἱ ἱστορικοὶ Ἀραβες συμφώνως διηγοῦνται ὅτι ὁ καλίφης Ἀροῦν Ἀρασχίδ νὰ ἦτον ὁ πλέον περὶφημος καὶ γενναῖος βασιλέας τοῦ καιροῦ του. Καὶ καθὼς ἦτον δυνατὸς καὶ γενναῖος, ἀν δὲν ἤθελεν ἦτον πολλὰ θυμώδης καὶ ὑπερβολικὰ κενόδοξος, δὲν ἤθελεν ἦτον ὁ παρόμοιός του. Αὐτὸς κάθε στιγμὴν ἐπαινόταν πῶς νὰ μὴν

Ἀροῦν Ἀρασχίδ: ὁ ἀββασίδης Χαροῦν ἀλ-Ρασίντ (766-809).

δὲν ἤθελεν ἦτον ὁ παρόμοιός του: μὲ θετικὴ σημασία. πῶς νὰ μὴν: ὅτι δὲν.

ἦτον ἄλλος βασιλέας ὅπου νὰ τὸν παρομοιάζῃ εἰς τὴν μεταδοτικὴν μεταδοτικὴν: ποῦ ἐνέπνεε τοὺς ὑπηκόους του. του γενναιότητα καὶ εἰς τὸ νὰ κάνη παντοῦ μεγάλες καλοσύνες.

Ἄραβικὸν Μυθολογικόν, Περιέχον Διηγήσεις καὶ Συμβεβηκότα Πλείστα Περιέργα, καὶ Ὠραῖα, Συντεθὲν εἰς τὴν Ἀραβικὴν Διάλεκτον παρὰ τοῦ Πολυμαθοῦς Δερβίς Ἀμπομπεκίρ..., τ. 2. (Βενετία 1762), σ. 13 ~ Τὰ Παραμῦθια τῆς Χαλιμᾶς, ἐπιμ. Γιώργος Κεχαγιόγλου (Ἀθ.: Ἑρμῆς <Νέα Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη, ΔΠ 46>, 1988), σ. 177

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΟΥΜΑΝΙΣΜΟΣ

Ψευδο-Δωρόθεος (ἢ Ἱερόθεος; — †...1603) Μονεμβασίας, Χρονογράφος ἢ «Χρονογραφία τοῦ 1570» (Βιβλίον Ἱστορικόν..., Βενετία 1631): Ἡ Κατάληψη τῆς Θεσσαλονίκης (1430) ἀπὸ τὸν Σουλτάνο Μουράτ Β΄ (1401-1451)

Τὴν Θεσσαλονίκην δὲν ἐδύνετο ποτὲ νὰ τὴν πάρῃ ὁ αὐτὸς σουλτάνος· ἀμὴ ἀκούσετε πῶς τὴν ἐπῆρε! Τὸ νερόν, ὅπου ἔπιναν ὁ λαὸς τῆς Θεσσαλονίκης, ἤρχετο ἀπ' ἔξω, ἀπὸ τόπον ὅπου ἐλέγετο τοῦ Χορτάτση, μὲ σωληνάρια, καὶ ἔμπαινε ἀπὸ κάτω ἀπὸ τὴν γῆν μέσα εἰς τὴν Θεσσαλονίκην. Καὶ ὡσὰν ἦλθεν ὁ αὐτὸς σουλτάνος καὶ τὴν ἐπολέμα, ἦτον εἰς ἀδημονίαν μεγάλην, ὅτι δὲν ἤμπόρειε νὰ τὴν πάρῃ, καὶ ἔταξε χαρίσματα μεγάλα καὶ δωρεὰς ὅποιος τοῦ δείξῃ νὰ τὴν πάρῃ. Ὡς ἔμαθαν τοῦτοι οἱ καλόγεροι τοῦ μοναστηρίου τῶν Βλανταίων, ὅπου εἶναι τὸ μοναστήριόν τους μέσα εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, κάτωθεν ἀπὸ τὸν ἐπάνω γουλάν, μίαν νύκτα ἔγραψαν γράμμα καὶ τὸ ἔριξαν ἀπὸ τὸ μοναστήριον ἔξω εἰς τὸν σουλτάνον, γράφοντες καὶ λέγοντες ἔτσι, ὅτι: «Ἡμεῖς οἱ δούλοι σου οἱ καλόγεροι ἀπὸ τὸ μοναστήριον τῶν Βλανταίων προσκυνοῦμεν τὴν ἀφεντίαν σου καὶ δεόμεθα τὸν Θεὸν νὰ σὲ ἀξιώσῃ νὰ λάβῃς τὸ κάστρον τοῦτο τὸ περίφημον καὶ ἄλλα πολλά, καὶ νὰ σὲ ἰδοῦμεν καὶ βασιλέα Κωνσταντινουπόλεως. Ὅμως δίδομέν σου εἶδησιν ὅτι, ἂν θέλῃς νὰ πάρῃς τὸ κάστρον τοῦτο τῆς Θεσσαλονίκης, στείλε ἀπὸ τὸ φουστάτον σου ἀνθρώπους εἰς τὸ Χορτάτση, ὅπου ἔρχεται ἀπὸ ἐκεῖ τὸ νερόν ἐδῶ μέσα εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, καὶ κόψε τὸ νερόν, νὰ μὴ τρέχῃ νὰ πίνῃ ὁ λαός, καὶ στανικῶς τους θέλουν παραδοθῆ καὶ νὰ προσκυνήσουν!»

Ὡς ἔλαβε τὸ γράμμα ὁ σουλτάνος, ἐχάρηκε πολλά, καὶ τῆς ὥρας ἔκαμε τὸ ἔργον [...]. Ὡς ἐμπῆκεν ὁ σουλτάνος μέσα μὲ τὰ φουστάτα του, ὄρισε καὶ ἐδιαγούμισαν τὸ κάστρον καὶ τὰ πράγματα, διατὶ ὁ λαὸς στανικῶς τοῦ ἐπαράδοθησαν· ἀλλ' εἰς τὸ μοναστήριον αὐτὸ τῶν Βλανταίων, ὅπου τοῦ ἐπαράδωκαν τὸ κάστρον οἱ καλόγεροι, ἔστειλε τσαούσην καὶ ἐφύλαγεν αὐτό, νὰ μὴ τὸ διαγομίσουν τὰ φουστάτα του [...]. Ἀπὸ τότε ὀνομάσθη αὐτὸ τὸ μοναστήριον «τοῦ Τσαούση τὸ μοναστήριον», καὶ λέγεται ἕως τὴν σήμερον. Ὡσὰν ὁ σουλτάνος ἔλαβε τὸ κάστρον, ἔδωκε τῶν καλογέρων τοῦ μοναστηρίου μεγάλας δωρεὰς καὶ χαρίσματα καὶ ἔκαμεν αὐτὸ ἀσύδωτον, νὰ μὴ δίδῃ τίποτας διὰ τὰ πράγματα αὐτοῦ κανένα δικαίωμα ἀφεντικόν, καὶ ἔτσι διαφυλάγεται ἕως τὴν σήμερον...

Ὁ Χρονογράφος... (Βενετία 1818) ~ III 2.¹, σσ. 118-19

Παπα-Συναδινός (Μελι[γι]κίτσι Σερρών 1600-1662...), Χρονικὸν τῶν Σερρῶν / Ἀναμνήσεις καὶ Συμβουλές (...1642...) Α΄: «Περὶ τὰς Σέρρας τί ἐσυνέβηκαν εἰς τοὺς Ἀνθρώπους» — ἡ Προσωπικὴ Δίωξις

Τῷ αὐτῷ χρόνῳ [ζρμζ' (7147 ἀπὸ κτήσεως κόσμου = 1639)] τὸν Φεβρουάριον μῆναν μὲ ἐδίωξαν ἐμένα τὸν παπα-Συναδινὸν ὅλοι οἱ χριστιανοὶ καὶ ὅλη ἡ πολιτεία, μικροὶ τε καὶ μεγάλοι, ἀπὸ τὰς Σέρρας καὶ ἀπὸ τὸ σπίτι μου καὶ ἀπὸ τὴν γυναῖκα μου καὶ ἀπὸ τὰ παιδιά μου καὶ ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά μου καὶ ἀπὸ τὴν πατρίδα μου. Καὶ σύνοδον ἔκαμαν καὶ μὲ ἔκριναν καὶ μὲ ἔλεγαν: «Πλέον ἀπὸ τὴν σήμερον δὲν σὲ θέλομε εἰς τὸ κάστρον μας· δὲν εἶσαι διὰ τ' ἐμᾶς, διότι μᾶς ἐχάλασες καὶ μᾶς ἐζημίωσες. Μπρὲ οὐδετιποτένιε, ἐγίνης καὶ ἄνθρωπος καὶ φιλοῦν καὶ τὸ χέριν σου; Ἐσὺ εἶσαι διὰ τεπελέτισμα καὶ πομπή. Τί εἶναι αὐτὸ ὁποῦ μᾶς ἔκαμες; Ἐλᾶτε νὰ τὸν τεπελιτίσωμε!» Καὶ ἄλλος μὲ ἐφτοῦσεν, ἄλλος ἔλεγεν ὅτι: «Θαρρεῖς νὰ σὲ ἀφήσωμε ζωντανόν;», καὶ ἄλλος ἔλεγεν: «Ἐλᾶτε νὰ τὸν παραδώσωμε εἰς τὸν ναζίρη μας, νὰ τὸν ἔχη εἰς τὸ χάφι, ἕως οὔ νὰ δοῦμε τί λόγος μᾶς ἔρχεται ἀπὸ τὸν αὐθέντη μας!», καὶ ἄλλος ἔλεγεν ὅτι: «Νὰ τὸν βάλωμε εἰς τὸν ζαπίτην μας, νὰ τὸν βάλῃ κάτου νὰ τὸν δείρη, ἕως οὔ νὰ ἀποθάνῃ ἀπὸ τὸν δαρμόν!», καὶ ἄλλος ἔλεγεν: «Δίκαιον εἶναι νὰ τὸν λιδιάσωμε», καὶ ἄλλος ἔλεγεν ὅτι: «Ἀπὸ τὴν σήμερον, ἐὰν τὸν ἰδοῦμεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἢ ἔξω εἰς τὸ κάστρον καὶ περιπατεῖ πάλιν μὲ τοὺς χριστιανούς, τὸν σκοτώνομε, καὶ ἄς μᾶς ἔλθῃ εἴτι ἔλθῃ», καὶ ἄλλοι ἔλεγαν: «Ἡ ἡμεῖς νὰ εἴμεσθεν ἢ αὐτός», καὶ ἄλλοι: «Περὶ νὰ παιδεύωμεσθεν καὶ νὰ πειραζόμεσθεν ὅλοι μας ἀπὸ ἕνα ἄνθρωπον καὶ νὰ ἔχωμε καθγάδες ὅλον ἕνα, κάλλιον εἶναι νὰ χαθῇ αὐτὸς ὁ ἕνας, παρὰ ἡμεῖς νὰ ἔχωμε πείραξη. Ἐλᾶτε νὰ πᾶμε εἰς τὸ σπίτιν του, νὰ τὸ χαλάσωμεν ἐκ θεμελίου, καὶ νὰ μὴν ἀφήσωμεν λίθον ἐπὶ λίθου, διὰ νὰ γένη ἰπρέτι εἰς τὸν κόσμον, διὰ νὰ σωφρονοῦνται οἱ ἄτακτοι!», καὶ ἄλλοι μὲ ἔλεγαν: «Ἡμεῖς σὲ ἐθαρρούσαμεν διὰ φρόνιμον ἄνθρωπον, ἀμὴ ἰσὺ εἶχες λάχει ἀπὸ τοὺς λωλοὺς λωλότερος.»

Καὶ τίς διηγήσεται καταλεπτῶς τὰ ὅσα μὲ ὀνειδίσαν καὶ μὲ ἔλεγαν ὅλοι καταπρόσωπον;

Paolo Odorico, *Ἀναμνήσεις καὶ Συμβουλές τοῦ Συναδινοῦ, Ἱερέα Σερρών στή Μακεδονία (17ος Αἰώνας) / Conseils et mémoires de Synadinos, prêtre de Serrès en Macédoine (XVIIe siècle)*, συνεργ. Σπύρος Ι. Ἀσδραχάς / Τάσος Α. Καραναστάσης / Κ. Κωστής / Σωκράτης Πετμεζάς, πρόλ. André Guillou (Αθ./Ρ.: Association «Pierre Belon» <Textes, documents, études sur le monde byzantin, néohellénique et balkanique, 1>, 1996), σσ. 140 κ.ἑξ. ~ III 2¹, σ. 147

Μάξιμος Μαργούνιος (κ.κ. Ἐμμανουὴλ Μ., Χάνδακας [Μεγάλο Κάστρο] Κρήτης 1530/1549; - Βενετία 1602), *Βίοι Ἁγίων ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώττης, ἧτοι ἐκ τῶν Συναξαριῶν Μεταφρασθέντες* (Βενετία 1600;): «Τοῦ ἁγίου-Στυλιανοῦ»

Οὗτος ἁγιασθεὶς ἀπὸ μητράς, ἔγινε οἰκητήριον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Σκορπώντας γὰρ εἰς τοὺς πτωχοὺς τὸν πλοῦτο, ὁποῦ τοῦ εὐρίσκετον, καὶ γενόμενος μοναχός, ὑπερέβη ὅλους εἰς τοὺς κόπους καὶ εἰς τὴ σκληραγωγία. Ἐπειτα ἐπῆγε εἰς τὴν ἔρημο, καὶ εἰσβαίνοντας εἰς ἕνα σπήλαιον, ἐδέχθη τροφή ὑπὸ θείου ἀγγέλου καὶ ἔγινε θεραπευτῆς παθῶν ἀνιάτων. Ὄταν γὰρ ὁ φθοροποιὸς θάνατος ἔκαμνε ἀτέκνους τὰς γεννώσας γυναῖκας μὲ τὸ θάνατο τῶν βρεφῶν των, αἱ μητέρες ἐπικαλούμεναι τὸ τοῦ Ἁγίου ὄνομα, καὶ ζωγραφίζουσαι τὸ τίμιον αὐτοῦ εἰκόνισμα, πάλιν ἐτρέπονταν εἰς τεκνογονίαν...

Ἰωάννης Μορεζῆνος (Χάνδακας 1550; - 1613), *Κλίνη Σολομώντος* (1593-1599): Θαῦμα εἶ

Εἰς τοὺς χιλίους πεντακοσίους ὀκτώ, τὸν Μάιον μῆναν, ἔγινεν εἰς τὴν Κρήτην ἕνας μεγαλότατος σεισμός, ὁ ὁποῖος ἐχάλασεν πολλὰ ὀσπίτια. Καὶ ἦτονε εἰς τὸν τόπον τοῦ Ἐξω Φόρου, ἐκεῖ ἀπὸ εἶναι τώρα ὁ ναὸς τῆς Κυρίας ἀπὸ ὀνομάζεται τοῦ Φόρου, κάποια ἐργαστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα ἦσαν τεχνῖται τῶν πετσῶν καὶ ἐπωλοῦσασιν τὴν τέχνην τως, τὲς καλίκωσες τῶν ἀνθρώπων. Ἐκεῖ σιμὰ τοῦ Φόρου εἰς τὸ ἕναν ἐργαστήριον ἤθελεν εἶσται εἰς τὸν τοῖχον ζωγραφισμένη μία εἰκόνα τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχασιν ὅλοι τοῦ ἐργαστηρίου, καὶ ὁ μάστορας καὶ οἱ λαβορέντες του, πολλὴν εὐλάβειαν, καὶ πάσα ἀργὰ ἤφτασι ὀμπροστά τῆς κηρία καὶ ἐθυμιάζαν τῆνε καὶ ἐπροσκυνούσανε, καὶ τότες ἐμισεύασιν καὶ ἀφήνασιν δύο κοπέλια μικρά, τὰ ὁποῖα ἐσφαλίζασιν μέσα, ὀδιά νὰ βλέπουσιν τὸ ἐργαστήριον, κατὰ τὴν συνήθειαν ἀπὸ ἔχουσιν οἱ τεχνῖται. Τὴν νύκταν λοιπὸν ἐκείνην ἀπὸ ἔγινεν ἐκεῖνος ὁ φοβερός σεισμός, τρέχει ὁ μάστορας νὰ πάγη νὰ ἀνοίξη τὸ ἐργαστήριον, τὸ ὁποῖον εἶχεν κλειδωμένον ἀπ' ἔξω, νὰ ἐβγοῦσιν τὰ κοπέλια, καὶ βλέπει τὸ ἐργαστήριον καὶ εἶχεν το χαλασμένον ὁ σεισμός. Τότες αὐτὸς ἀρχίζει νὰ κλαίγη πικρά, λογιάζοντας πὼς τὰ κοπέλια του ἐπλακώθησαν [...]. Καὶ μὲ τὴν τόσην λύπην ἤρχιζε νὰ ἀναχώνη τὰ χαλάσματα ἀμάδι μὲ ἄλλους, ὀδιά νὰ εὔρη τὰ λείψανα τῶν κοπελιῶν, [...] καὶ ὅλα ἦσανε τσακισμένα καὶ ὅλοι οἱ τοῖχοι πεσμένοι, καὶ μόνον ὁ τοῖχος ἐκεῖνος, ἀπὸ ἦτον ἡ εἰκόνα τῆς Θεοτόκου, ἔστεκεν, καί, ὅταν ἐνεχῶσαν καὶ εἶδασιν τὴν εἰκόνα, γρικουῦσιν καὶ ἐμιλιές ἀπὸ κάτω εἰς τὰ χῶματα πολλὰ ἀγαλινές [...]. Καὶ οὕτως διὰ τῆς χάριτος τῆς γλυκυτάτης Παρθένου ἐγλίτταναν.

Ἐγκώμια τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας ἐκ Πάσης τῆς Ἀγίας Γραφῆς Συλλεχθέντα, ἔχοντα Ὑπόθεσιν ἢ Θεμέλιον τὸ Ρητὸν τοῦ Σοφοῦ Σολομώντος τὸ Κείμενον παρὰ τῷ Ἀσματι τῶν Ἀσμάτων, τὸ «Ἰδοὺ ἡ κλίνη τοῦ Σολομώντος, ἐξήκοντα δυνατοὶ κύκλω αὐτῆς ἀπὸ δυνατῶν νιῶν Ἰσραήλ, πάντες κατέχοντες ρομφαίαν, δεδιδαγμένοι πόλεμον»:
ἀποσπ. ἐκδ. Ἑλένη Δ. Κακουλίδη, «Ὁ Ἰωάννης Μορεζῆνος καὶ τὸ Ἔργο του»: *Κρητικὰ Χρονικὰ* 22 (1970), σσ. 7-78 καὶ 389-506 (καὶ ἀνάτ.: Ἡράκλειον: τυπ. Καλοκαιρινός, 1970): 407-409 ~ III 2.¹, σσ. 401-402

Μελέτιος [Α', πατριάρχης Ἀλεξανδρείας (1590-1601)] Πηγάς (Χάνδακας 1549 - Ἀλεξάνδρεια 1601): Ἀπὸ τὴν ὀμιλία του «Εὐαγγελισμός» (ἀπόσπ.)

Καθὼς κάποτε ἡ τρελάδα τῶν γυναικῶν μᾶς ἠνάγκασε νὰ κατεβοῦμε πρὸς τοὺς δαίμονες, τότε, λέγω, ἂν θυμᾶσθε, ὅταν ἐλάχαμε τὴν πλάνη ἐκείνη τὴ γυναικίστικη, τὴν ὁποία βλέπω πὼς καὶ ἄνδρες τὴ δέχονται καὶ πλανοῦνται καὶ τρέχουσιν μου πρὸς τοὺς μάντιες, πρὸς τοὺς μάγους, πρὸς τὲς μοιχαλίδες καὶ δὲ νοοῦσιν πὼς ἀσεβοῦσιν: ἀλλὰ καθὼς τότε ἡ τρελάδα, νὰ εἰπῶ, καὶ ἡ διαστροφή τῶν κακῶν γυναικῶν μᾶς ἀφαίρεσε εἰς ἐκείνη τὴν καταραμένη πλάνη καὶ μᾶς ἐκρημνίσασιν εἰς τοὺς δαίμονες, ἔτσι τώρα ἡ εὐλογημένη τούτη Παρθένος, «ἐν γυναιξὶ κεχαριτωμένη», μετὰ τῆς ὁποίας ὁ Κύριος μᾶς ἀνεβάξει εἰς τὸ ὕψος τοῦ οὐρανοῦ, εἰς τὰ τάγματα τῶν ἀγγέλων.

Ἦ Μαρία, τὸ σκεῦος τῆς χάριτος, τῆς σωτηρίας ἢ πρόξενος, τῆς εὐλογίας ἢ ὑπόθεσις. Τὸ ὄργανον τῶν ἀγαθῶν. Πῶς νὰ σὲ ἐπαινέσω ἀξίως ὁ βραδύγλωστος ἐγώ;! Τίς νὰ διηγηθεῖ ἱκανῶς τὴν σὴν δόξαν; Μεταφέρνεις μας ἀπὸ τοὺς δαίμονες ἐπὶ τοὺς ἀγγέλους.

Φόρον: Ἀγορᾶς.

Κυρίας: Θεοτόκου (ἀπὸ τὸ *Madonna* — ἀλλὰ καὶ στὰ ἑλλ.: «ἡ Κυρὰ ἢ Παναγία»)

καλίκωσες: ὑποδήματα (<καλιγώνω: πεταλώνω). ἤθελεν εἶσται: συνέβαινε νὰ εἶναι.

λαβορέντες: ἐργαζόμενοι.

ἤφτασι: ἀναθαν.

ἐμισεύασιν: ἀναχωροῦσαν.

ὀδιά: γιὰ.

[...]: περικόπτονται οἱ κοπετοὶ στὴν ιδέα θανάτου τῶν μαστορόπουλων.

ἐνεχῶσαν: μπῆκαν στὰ χαλάσματα.

κάποτε: ἀρχίζει ἀναφορά στὸ Προπατορικὸ Ἀμάρτημα.

βλέπω πὼς: ἀκολουθεῖ παραλληλισμὸς τῆς εὐπιστίας τῆς Εὐας μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν συγχρόνων πρὸς τοὺς τσαρλατάνους.

«Χαῖρε κεχαριτωμένη, [...] εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί»: *Κατὰ Λουκᾶν* Α' 28.

τὸ σκεῦος τῆς χάριτος... κλπ.: ἀκολουθοῦν τότε τῆς μαριολογικῆς κ.ἄ. ὑμνογραφίας ποὺ ἐμπνέονται ἀπὸ τὴν ιδέα μεσσιτείας πρὸς Θεὸν (ἄρση τῆς Πτώσης) καὶ ἐκεῖ καταλήγουν.

ΑΔΠ I, σ. 73 ~ ΝΛΑΕ, σσ. 274-75

Ἀγάπιος Λάνδος (κ.κ. Ἀθανάσιος Λ., Χάνδακας 1585/1595 - Βενετία 1657), Ἄμαρτωλῶν Σωτηρία (σύντ. 1632..., ἔκδ. Βενετία 1641) Ε': «Φοβερόν τῆς Ἀσπλαγχνίας Ὑπόδειγμα» (ἀπόσπ.)

Υπόδειγμα: Παράδειγμα.

Κατὰ τὸ ,αυνς' ἔτος ἀπὸ Χριστοῦ ἦτον εἰς τὴν Φλωρεντίαν ἓνας ἠγούμενος εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Ἀγίου Μάρκου, Ἀντώνιος τοῦνομα, ἄνθρωπος ἐνάρετος καὶ γραμματισμένος. Ὅστις, πρесеυχόμενος μίαν νύκτα πρὸ τῆς ὥρας τοῦ ὄρθρου, ἤκουσε σύγχυσιν πολλὴν ἔξω εἰς τὸν δρόμον καὶ ταραχὴν ἄμετρον. Καὶ ἐξελθὼν τοῦ μοναστηρίου, εἶδε πλῆθος ἀναρίθμητον, ὡσπερ νὰ ἦταν ἄνθρωποι καθεζόμενοι ἀπάνω εἰς μαῦρα ἄλογα. Τοὺς ὁποίους ἠρώτησε δύο φορές τί ἄνθρωποι ἦσαν. Καὶ δὲν ἀπεκρίθησαν. Τότε ὁ Ἀντώνιος ἐκατάλαβε πὼς ἦτον ὀπτασία. Καὶ προσευξάμενος ὀλίγον μετὰ φόβου πολλοῦ, τοὺς ὄρκισεν, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, νὰ εἰποῦσι τίνες ἦσαν καὶ ποῦ ὑπήγαιναν. Τότε τοῦ λέγει εἰς ἀπ' ἐκείνους: «Δαίμονες εἴμεθεν, καὶ ὑπάγομεν εἰς τὸ Κάστρον, νὰ πάρωμεν ἓνα φιλάργυρον τοκευτήν, περισσὰ πλούσιον εἰς τὴν ἀνομίαν, νὰ τὸν βάλωμεν σύσσωμον εἰς τὴν Κόλασιν, καθὼς μᾶς ἔδωκεν ὁ Κύριος θέλημα διὰ ἄλλων παράδειγμα.» Λέγει τοὺς ὁ ἄββας: «Ὁρκίζω σας εἰς τὸν Θεὸν νὰ περάσετε πάλιν ἀπ' ἐδῶ, ἀφοῦ τὸν ἐπάρετε.» Εἰσελθὼν οὖν πάλιν, προσήυχετο. Καὶ εἰς ὀλίγην ὥραν, ἀκούσας τὴν ταραχὴν, ἐξῆλθε καὶ θεωρεῖ τὸν ταλαίπωρον φιλάργυρον, καὶ τὸν εἶχασι διπλά ὡς ἓνα σάκκον γεμάτον ἄχυρα ἀπάνω εἰς ἓνα ξέστρωτον ἄλογον, καὶ ἐφώναζαν: «Ἴδου τὸν τοκευτήν, ὅπου ἔπινε τῶν ὀρφανῶν καὶ τῶν χηράδων τὰ αἵματα!»

,αυνς': 1456 — ἀπὸ Χριστοῦ: πρὸς διάκριση ἀπὸ τῆ χρονολόγησι «ἀπὸ κτίσεως κόσμου» (ὑπολογιζόμενη ἀπὸ τὸ ἔτος 5508).

πλῆθος ἀναρίθμητον: ὅπως στὸ Κατὰ Λουκᾶν Η' 30 («λεγεών»).

μαῦρα ἄλογα: βλ. καὶ τῆ νεοελληνικῆ εἰκονοπλασία γιὰ τὸν Χάροντα.

σύσσωμον: ἐν σώματι (ἔχει μόνο τὴν ψυχὴ του): ἐν σώματι ἡ ἀνάστασις στὴ Δευτέρα Παρουσία κατὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία.

διπλά: ἀνάδιπλα, διπλορηγμένον μπρούμυτα. ξέστρωτον ἄλογον: σημεῖο ταπείνωσις.

Ἐκδ. μὲ εἰσαγ. Ἐλένης Κακουλίδη (Θεσσαλονίκη: ἔκδ. Β. Ρηγοπούλου, 1972) ~ BB 5, σ. 23 ~ III 2.¹, σσ. 412-13

Εὐγένιος Γιαννούλης ὁ Αἰτωλός (Μεγάλο Δένδρο Αἰτωλίας 1593; - Βρανιανὰ Ἀγράφων 1682), Ἐπιστολὴ πρὸς Παναγιώτη [Νικουσίσι] στὴ Θεσσαλονίκη (ἀπόσπ.)

...Ἄν γοῦν ἡ ἀγάπη σου δὲν ἔλθῃ φέτο, ἐλπίζω εἰς τὴν χάριν τοῦ Χριστοῦ μου νὰ ἰδῶ πολλοὺς ἠλίους αἰσθητοὺς καὶ θέλει με ἀναγκάσει νὰ ἀστοχήσω τὸ μισητὸν γῆρας ἡ ἀγάπη σου καὶ τὰ ἀκόλουθα τοῦ γήρατος κακὰ, νὰ ἔλθω καὶ ἐγὼ αὐτοῦ εἰς τὴν περιφανῆ Θεσσαλονίκη νὰ συνεορτάσωμεν τὴν εὐημερίαν ἀντάμα μὲ τοὺς κοινούς φίλους, πρὸ πάντων μὲ τοῦ λόγου τῆς. Ἄν γοῦν ἰδῶ καὶ μακρὴν τὸ ἔλθιμόν τῆς ἐπὶ πολὺ, τὸ κάμνω ἄς ἡξεύρη ὅμως καὶ τοῦτο, ὅτι, ἂν ἔλθω, πλέον δὲν θέλω γυρίσει εἰς τὰ Ἀγραφα, ὡσὰν ὁ κόρακας τοῦ Νῶε εἰς τὴν κιβωτὸν τοῦ κατακλυσμοῦ ἢ, ἂν ὀρίση, θέλει φέρει μόνον ποτὲ τὴν στάκτην μου κατὰ τὴν παλαιὰν συνήθειαν τῶν Ἑλλήνων...

Ἐπιστολές, ἐπιμ. Ἰωάννης Ε. Στεφανής / Νίκη Παπατριανταφύλλου-Θεοδωρίδη (Θεσσαλονίκη: ΕΕΦΣΠΘ <Παράρτ. 1>, 1992), ἀρ. 216, σσ. 404-405 ~ BB 43, ἀρ. 31, σσ. 32-33 ~ ΝΛΑΕ, σσ. 418-19

Φραγκίσκος Σκοῦφος (Χανιά 1644 - Ζάκυνθος 1697), Τέχνη Ρητορικῆς (Βενετία 1681): «Περὶ Παραδείγματος» — θέμα τῆς Γυναίκα τοῦ Πετεφρῆ: οἱ προκλήσεις (ἀπόσπ.)

Ἐκείτετο εἰς ἀνθομυρισμένον στῶμα ἡ αἰγυπτία ἀρχόντισσα, καὶ ἀπὸ τὰ κάλλη τοῦ Ἰωσήφ ἀπὸ καιρὸν πληγωμένη, ἄλλο ἢ ἀδιάντροπη δὲν ἀναστέναζε, παρὰ τὲς ἀγκάλες τοῦ νέου, οὐδ' ἄλλα ποτὲ ἔβλεπε ὄνειρα, παρὰ τὸ εἶδωλον, ὅπου κάθ' ἡμέραν ἐδυμιάζε μὲ τοὺς

Εἰκόνα τρυφῆς ποὺ προεκτείνεται καὶ μὲ τίς μεταφορές.

στεναγμούς τῆς καρδίας. Ἦτον νύκτα καὶ σκότος, καιρὸς ἀρμόδιος διὰ τὰ σατανικά ἔργα, ὡσάν ὅπου εἶναι ἀνάξια τοῦ φωτός, καί, παρακινήμενη ἀπὸ τὸ ἐρωτικὸν πάθος, κράζει σιμά της τὸν εὐμορφον νέον, τὸν βλέπει, καὶ μὲ τὸ βλέμμα πλέα ἀνάπτει καὶ φλέγεται. Τοῦ ὀμιλεῖ καί, μὲ τὰς ἀποκρίσεις ὅπου λαμβάνει, πλέα πληγώνεται. Κάνει νὰ ξαπλώσῃ τὴν δεξιάν, διὰ νὰ τοῦ τρυγήσῃ τὰ ρόδα ὅπου τοῦ ἐξεφύτρωναν εἰς τὸ πρόσωπον, ἀμὴ πάλιν τὴν σέρνει, διὰ νὰ μὴν ἀκούσῃ ὡς ἄλλην φορὰν τὲς βροντὲς τῆς θυμωμένης του γλώσσης. Ἀναστενάζει, διὰ νὰ τοῦ φανερώσῃ μὲ τὸν καπνὸν ἐκεῖνον τὴν φλόγα ὅπου ἔθρεφε εἰς τὴν καρδίαν, ἀμὴ πάλιν ἐγνώριζε πὼς κάθε της στεναγμὸς ἦτον χωρὶς ὄφελος, διατὶ δὲν ἐδοκίμαζε καὶ ὁ Ἰωσήφ τὲς ἴδιες φλόγες τοῦ Ἐρωτος. Ὡ πονηρία, ὦ αὐθάδεια γυναικός!...

ὡσάν ὅπου: καθὼς.

Τοῦ ὀμιλεῖ... κλπ.: οἱ ἀπόπειρες σαγήνευσης σὲ τρία στάδια μὲ ρητορικὴ κλιμάκωση καὶ ὁμοιομορφία.

Ἀπὸ τὴν 1. ἐκδ. (1681), σσ. 208 κ.ἑξ. ~ BB 8 ~ III 2¹, σσ. 431-32

Ἰδ., Ὁ Γραματοφόρος (1680;...): «Διὰ ἄλλους» / «Σὲ μιὰ νέα» (ἀπόσπ.)

Καταραμένη συνήθεια τὸν καιρὸν τοῦτον εἰς ἐσᾶς τὲς γυναῖκες νὰ μὴν ἐβγάνατε ποτὲ τὸν πόδα ἔξω ἀπὸ τὴν ἰδίαν σας κατοικίαν, παρὰ ζωγραφισμένες εἰς τὸ πρόσωπον, ὥστε ὅπου δὲν φαίνεσθε πλέα γυναῖκες, ἀμὴ ζωγραφίεις. Καὶ ποῖος σᾶς ἐρμήνευσε νὰ βάφετε μὲ κοκκινάδι τὰ μάγουλα, διὰ νὰ ἀνθήσουν ἐκεῖ τὰ ρόδα; καὶ νὰ ἀλείφετε μὲ σολιμᾶτα τὰ στήθη, διὰ νὰ φανοῦσι εἰς τὸ μέσον τοῦ χειμῶνος οἱ κρίνοι; Ποῦ ἐμάθετε μὲ κυπρίαν σκόνην νὰ ραντίζετε τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, διὰ νὰ δένετε μὲ μυρισμένα δεσμὰ τὰς καρδίας; νὰ φαρμακεύετε μὲ βαφὲς τὰ χεῖλη, διὰ νὰ γενῆ μὲ τὰ φαρμάκια αὐτὰ πλέον γλυκὺ τὸ στόμα; καὶ νὰ μαυρίζετε μὲ τέχνην τὸ ἀφρύδιον, διὰ νὰ λάμπῃ περισσότερο ἀνάμεσα εἰς ἐκεῖνα τὰ σκότη τὸ γάλα τῆς ὄψεως; Καὶ δὲν ἐντρέπεστε νὰ χαλᾶτε ἔτσι τὴν εὐμορφὴν ἐκείνην εἰκόνα, ὅπου ὁ ἀνθρωποπλάστης Θεὸς σᾶς ἐτύπωσεν εἰς τὸ πρόσωπον; [...] Λόγιασε, ὦ τιμωτάτη μου κυρία, πὼς τὸ κορμὶ αὐτὸ ὅπου τώρα καλλωπεύεις εἶναι φύσει φθαρτὸν καὶ γλήγορα θέλει πέσει εἰς ἓνα τάφον, βρωῖσις σκωλήκων ὅθεν δὲν εἶναι ἄξιον νὰ τὸ πλύνῃς καθ' ὥραν μὲ ἀνθομυρισμένα νερὰ διὰ νὰ μυρίσῃ, ἀμὴ μὲ τὰ δάκρυα τῆς μετανοίας διὰ ν' ἀγιάσῃ...

ὥστε ὅπου δέν: ὥστε νὰ μὴν.

σολιμᾶτα: ἐξαχνώματα, ἀρώματα.

τὴν εὐμορφὴν ἐκείνην εἰκόνα: σύμφωνα μὲ τὸ βιβλικὸ «κατ' εἰκόνα [...] καὶ καθ' ὁμοίωσιν» (Γένεσις Α' 26), ποῦ θυμίζει ὁ ὕμνογράφος τῆς Νεκρώσιμης Ἀκολουθίας («εἰκὼν εἰμὶ τῆς ἀρρήτου δόξης Σου»).

βρωῖσις σκωλήκων: κατὰ τὸ παροιμιώδες «σκωλήκων βρωῖμα καὶ δυσωδία» τῆς Νεκρώσιμης Ἀκολουθίας.

François Skouphos, Ὁ Γραματοφόρος (*Le Courrier*), ἐπιμ. Manoussos Manoussacas, συνεργ. Michel Lassithiotakis (Athènes: Académie d'Athènes, 1998), σσ. 211-12 ~ BB 43, ἀρ. 37, σσ. 37-38: 37 ~ ΝΛΑΕ, σ. 434

Ἡλίας Μηνιάτης (Ληξούρι 1669 - Πάτρα 1714), ἐπίσκοπος Κερνίκης καὶ Καλαβρύτων (1710 κ.ἑξ.), *Διδαχαί* (Βενετία 1716): «Περὶ Θανάτου» α' — ἡ Παρομοίωση τοῦ Λύχνου

Ὅσον ἔλαιον βάλλομεν εἰς τὸν λύχνον, πρέπει ὁ λύχνος νὰ ἀνάπτῃ τόσον καιρὸν, οὔτε ὀλιγώτερον, οὔτε περισσότερον. Τότε μόνον σβέννυται ὁ λύχνος, ὅταν τελειώσῃ τὸ ἔλαιον. Μά, ἢ ἂν ὁ λύχνος γυρίσῃ καὶ χυθῆ τὸ ἔλαιον; ἢ ἂν πνεύσῃ ἓνας ἄνεμος; ἢ ἂν ἐπανέλθῃ ἓνα φύσημα; ὁ λύχνος σβέννυται, καὶ πρὶν τοῦ καιροῦ. Φύλαξάι μου τὸν λύχνον ἀπὸ καθέν ἐνάντιον, καὶ ὁ λύχνος ἀνάπτει, ἕως ὅπου νὰ τελειώσῃ ἡ ὑστερὴ σταλαματία τοῦ ἐλαίου. Ὅμοίως ὅσους χρόνους ζωῆς μᾶς ἔδωκεν ὁ Θεὸς φυσικά, τόσον πρέπει νὰ ζήσωμεν, οὔτε ὀλιγώτερον, οὔτε περισσότερον. Καὶ ἀληθινὰ ἀκολουθῶντας τὸν

Παροιμιακῆς προέλευσης ἀλληγορία: «ὅσο ἔχει λάδι τὸ καντήλι του», «ὅσο δὲ σώνεται τὸ λάδι του», «ὅσο καίει τὸ καντήλι του» κλπ.

δρόμον τῆς φύσεως, τότε ἔρχεται ὁ θάνατος, ὅταν τελειώσουσιν ἐ-
κεινοὶ οἱ χρόνοι, ὅπου ἔδωκεν ὁ Θεός.

Ἄπο τὴν ἔκδ. μὲ ἐπιμ. Σπυριδῶνος Βλαντῆ (Βενετία: τυπ. Νικολάου Γλυκῦ, 1804), σ. 176 ~ BB 8 ~ ΝΛΑΕ, σ. 462

ΕΠΤΑΝΗΣΑ : ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΜΕ ΤΗΝ ΚΡΗΤΗ

Θεόδωρος Μοντσελέζε (Ζάκυνθος, 17. αἰ.), *Εὐγένια* (Βενετία 1646): Ὁ Ρήγας μαθαίνει τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὸ Ρηγόπουλον-Γαμπρό του (σττ. 1379-410)

ΡΝ Εἰς τὸν καιρὸν ποῦ πέρασεν εἶχες μιὰ θυγατέρα;

ΡΣ 1380 Εἶχα τη, ὅπου, ἀνάθεμα ἐκείνη τὴν ἡμέρα,
ὅπου ἴθελα εἰς ξεφάντωσιν νὰ πὰ νὰ ξεφαντώσω,
καὶ μετ' ἐκεῖνο ἔμελλε θάνατο νὰ τῆς δώσω! [...]
διατὶ τὴν φάγα τὰ θηριὰ κι ἄλλο δὲν τῆς ἀφήκα,
μόνε τὰ χέρια της τὰ δυὸ μέσα στὸ δάσο εὐρήκα.

ΡΝ Πῶς τὴν ἐκράζαν τὸ λοιπὸν αὐτὴ τὴ ρηγοπούλα;

ΡΣ 1390 Εὐγένια, ποῦ ἔταν βγενικὴ, παιδάκι μου, εἰς οὔλα.

ΡΝ Κι ἀνίσως καὶ σοῦ εἶπεῖ κανεὶς πῶς βρίσκεται γιαμμένη
αὐτεῖνη ἢ θυγατέρα σου ἢ πολυαγαπημένη;

ΡΣ Μὴ μοῦ τὰ λὲς τὰ λόγια αὐτά, διατὶ ποσῶς δὲν εἶναι.

ΡΝ Μὰ πὲς μου, ἴντα πλέρωνες τοῦτο τὸ λέγω ἂν εἶναι;

ΡΣ 1395 Ὅλον μου τὸ βασιλεῖον κι ὅ,τι ἄλλο κι ἂν ἔχω.

ΡΝ Ἐδὰ ξεῦρε, ἀφέντη μου, ὅ,τι ἐγὼ κατέχω.

Ἡ Ρήγισσα ἐσάστηκεν νὰ πὰ νὰ τὴν σκοτώσουν
οἱ δύο δουλευτάδες σου, θάνατον νὰ τῆς δώσουν,
καὶ νὰ τῆς κόφουνε ζιμιὸ τὰ χέρια διὰ σημάδι
1400 τὸ πῶς τὴ θανατώσασι καὶ βρίσκεται στὸν Ἄδη.
Κ' ἐκεῖνοι ἐλυπηθήκασι τὴν ὁμορφιά τὴν τόση,
πῶς ἂν τῆς δώσουν θάνατον εἰς κρίμα θέλουν δώσει,
κ' ἐκόψανε τὰ χέρια της κ' ἐπῆγαν κ' ἔδειξάν της
τὸ πῶς τὴν ἐσκοτώσανε, αὐτῆς τῆς μητριᾶς της,
1405 κ' ἐκεῖνοι τὴν ἀφήκασι στὸ δάσος, γιὰ νὰ πᾶνε
θηριὰ καὶ λύκοι καὶ σκυλιὰ ὡς γιὰ νὰ τήνε φᾶνε.
Κ' ἠδέλησε ἢ μοῖρα της νὰ πὰ νὰ κυνηγήσω
κι ὡσάν τὴν ἤῤρα ἔμελλε τὸ κυνήγι ν' ἀφήσω
καὶ νὰ τὴν πάρω μετὰ μὲ νὰ πάγω στοῦ πατρός μου,
1410 γιὰτὶ σωστὰ τὴν ἔβλεπα σάν ἦτονε τὸ φῶς μου.

Ἐκδ. μὲ παρουσ. Mario Vitti, ἐπιμ. Giuseppe Spadaro, συνεργ. Ἰωάννα Καραγιάννη
(Ἀθ.: Ὀδυσσεάς, 1995), σσ. 96-97 ~ ΑΝΔ Ι

ΘΕΑΤΡΟ ΣΤΗΝ ΥΠΟΛΟΙΠΗ ΕΛΛΑΔΑ

Ἄνων., [Διάλογος τοῦ] *Δαβίδ* (Χίος, ἀρχὲς 18. αἰ.): Ἡ Συγχώρηση (σκ. 5.)

ΑΓΓΕΛΟΣ Μετανιωμένος ὁ Δαβὶδ ζητᾷ ἐλεημοσύνη

καὶ νὰ ἔμπω εἰς τὴν βασιλικὴ χώρα του δὲν μὲ ἀφήνει. ⁴⁹⁷δὲν μὲ ἀφήνει: ἐνν. γιὰ νὰ τοῦ πάρει τὴν φυγή.
Ἀποστομώνει το σπαδί, τὰ χέρια μου κομπλιάζει, ⁴⁹⁸κομπλιάζει: δεσμεύει.
ἐκεῖνος ἀφοῦ ἄρχισε δάκρυα πικρὰ νὰ βγάξει.

500 Μεγάλον εἶν' τῆς μετάνοιας τὸ κράτος, ποῦ νὰ σβήσει
μπορεῖ τοῦ Πλάστου τὴν ὀργή, τὴν κρίση νὰ νικήσει. ⁵⁰¹τὴν κρίση νὰ νικήσει: νὰ ματαιώσει τὴν τι-
μωρία.

- ΘΕΟΣ Ἄγγελε, πάφε τῆ σφαγῇ καὶ τὸ μαχαίρι κρύψε·
ἔτζει τὸ ὀρίζει ὁ Θεός, καὶ ἀπέ τὸ φόνο λείψε.
- 503 τὸ ὀρίζει...: σὲ 3. πρόσωπο (μεγαλοπρέπειας).
503 λείψε: κρατήσου μακριά.
- ΓΑΔ Τώρα ὡς εἶδες, βασιλέ, ἡ θεία καλοσύνη
505 ἔτσι εὐκόλα σοῦ ἐχάρισεν συμπάδιο καὶ εἰρήνη.
Πρεπὸν εἶναι μὲ ταπεινὴ καὶ εὐλαβὴ θυσία
νὰ δείξεις τὴν πρὸς τὸν Θεὸν εἰς σὲ εὐχαριστία.
- ΔΑΒΙΔ Ἔτσι εἶν' πρεπό' ἄς στέσομεν ἐδῶ τὸ θυσιαστήρι
καὶ εἰς εὐτὸ ἀπάνω ἕναν ἄρνι γῆ ἕνα μοσχάρι ἄς γείρει.

Ἐκδ. Θωμάς Ι. Παπαδόπουλος (Ἀθ.: Ἐταιρεία Σπουδῶν Νεοελληνικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ Γενικῆς Παιδείας Σχολῆς
Μωραΐτη <Βιβλιοθήκη Γενικῆς Παιδείας, 8>, 1979), σ. 105 ~ ΝΛΑΕ, σ. 473 ~ ΑΝΔ Ι

Πέτρος Κατσαΐτης (Ληξούρι 1660/1665 - 1737/1742), Ἰφιγένεια (1720): Ἀπὸ τὸν Ἀπο-
χαιρετισμὸ Ἰφιγένειας-Κλυθαιμνήστρης (Πρ. 4., σκ. 5.)

- ΙΦ. Μητέρα μου, γιὰ δὲν μιλεῖς, μόνο τὰ δάκρυά σου
τρέχουν καὶ καταβρέχουσι ὀμέ! τὰ μάγουλά σου;
- ΚΛ. 575 Ὅμινα! θυγατέρα μου, δίκι' ἀφορμὴ γνωρίζω
πὼς ἔχω πάντα νὰ πονῶ καὶ πάντα νὰ δακρῶζω.
- ΙΦ. Ὁχου, μητέρα μου γλυκειά, μὴν παίρνης τὴν ἐξιά μου,
μὴν ἐμποδᾶς τὴν γνώμη μου καὶ κόβεις τὴν καρδιά μου·
σύσταση τῆς καρδούλας μου καὶ δύναμη τῆς δῶσε
579 σύσταση: συμβουλή.
580 χάρισμα: δῶρο.
- 580 γιὰ ὕστερό μου χάρισμα, τώρα περικαλῶ σε.
- ΚΛ. Κατέχεις, θυγατέρα μου, πάντα εὐχαρίστησά σου
κ' ὄλα τὰ παρακάλια σου πάντα μου ἔκαμά σου.
- ΙΦ. Μηδὲν θελήσης, μάννα μου, ἀπῆτις ἀποθάνω,
νὰ κάμης καμιὰν ἀσκημιὰ στὰ μάγουλά σου ἀπάνω·
583 Μηδέν: νὰ μὴν.
583 ἀπῆτις: ἀφότου, ὅταν.
584 καμιὰν ἀσκημιὰ: ἔνν. γδάρισμο (τελετουργικὸ
τοῦ γυναικείου θρήνου).
586 σκιάς: στὸ ἐλάχιστο.
- 585 οὔτε νὰ βάλης λύπηση καὶ πίκρα στὴν καρδιά σου,
ἀλλ' οὔτε νὰ μαυρίση σκιάς καθόλου ἢ φορεσιά σου.
- ΚΛ. Πῶς ἤμπορῶ νὰ στερευτῶ τὸ φῶς τῶν ὀμματιῶ μου
καὶ νὰ περνῶ χωρὶς καημὸ καὶ δάκρυα τὸν καιρὸ μου;
- ΙΦ. Ὅ θάνατός μου δὲν εἶναι χαμηλὸς νὰ ὕστερήσης,
589 νὰ ὕστερήσης: νὰ νιώσεις στέρηση.
590 φημὴ: φήμη (ποιητικὴ ἄδεια γιὰ μετρικούς λό-
γους) — ἡ ἐξήγηση τοῦ ἰσχυρισμοῦ στοὺς σττ.
597-600.
- 590 γιὰ φημὴ παντοτεινὴ καὶ δόξα θ' ἀποκτήσης.
- ΚΛ. Λοιπὸν δὲν εἶναι τὸ πρεπὸν ἐγὼ τὸ θάνατό σου
νὰ κλαύσω, θυγατέρα μου, τὸν ἀποχωρισμὸ σου;
- ΙΦ. Ἐτοῦτο γιὰ τοῦ λόγου μου καθόλου δὲν τυχαίνει,
γιὰτὶ κανένας εἰς τὴν γῆν τάφος δὲν μ' ἀπομένει.
- ΚΛ. 595 Ὁχου! δὲν εἶναι ἀρκετὸς τάφος ἡ στέρησή σου;
νὰ ξεύρω πὼς ἐσθήστηκε ἡ ἀκριβὴ ζωὴ σου;
- ΙΦ. Τῆς θεᾶς τῆς Ἀρτέμιδος θεὸ νὰ ἴναι ἐδικός μου
ὄλος ἐκεῖνος ὁ ναὸς γιὰ τάφος ἄξιός μου·
μέσα σ' αὐτὸν νὰ στέκεται ἐτούτη ἡ καθαρὴ μου
600 ψυχὴ μὲ ἀναγάλλιαση μεγάλη καὶ τιμὴ μου.
- ΚΛ. Τώρα ἀπῆτις δὲν μπορῶ περσότερο νὰ ποίσω,
601 ποίσω: ποιήσω (κάνω).
602 νὰ σοῦ γροικῆσω: νὰ ὑπακούσω σὲ σένα.
- 602 γιὰ σοῦ γροικῆσω...

Ἰφιγένεια - Θυέστης - Κλαθμὸς Πελοποννήσου: Ἀνέκδοτα Ἔργα, ἐπιμ. Ἐμμ. Κριαρᾶς (Ἀθ.: Institut
Français d'Athènes <Collection..., 43>, 1950), σ. 76 ~ ΝΛΑΕ, σ. 479 ~ ΑΝΔ Ι

ΔΗΜΩΔΗ ΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

[1] «Τ' Ἀναπλιού» (για τὴν κατάληψη τῆς πόλης ἀπὸ τοὺς Τούρκους, 1715)

Οὐλές οἱ χώρες χαίρουνται, κι οὐλές βαροῦν παιχνίδια.
 — Ἀνάπλι, γιά δὲ χαίρεσαι, γιά δὲ βαρεῖς παιχνίδια;
 — Τί τὸ καλὸ ἔχω νὰ χαρῶ, παιχνίδια νὰ βαρέσω;
 Μεριὰ μὲ δέρν' ὁ πόλεμος, μεριὰ καὶ τοῦ πελάγου,
 5 μεριὰ κι ὁ γενιτσάραγας μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι.
 — Ἀνάπλι, δὸς τα τὰ κλειδιά, Ἀνάπλι, παραδώσου.
 — Τὸ πῶς νὰ δίνω τὰ κλειδιά καὶ πῶς νὰ παραδώσω,
 πὸ γῶ εἰμ' Ἀνάπλι ξακουστὸ κι Ἀνάπλι ξακουσμένο!

1. Στ. 1: Ἀνάκρουσμα
2. Σττ. 2-5: Πρῶτο Ζεῦγος Λόγων
^{2,3}παιχνίδια: μουσικὰ ὄργανα.
⁴ὁ πόλεμος: ἡ πολιορκία ἀπὸ τὴ στεριά.
⁴τοῦ πελάγου: ἀπὸ τὸ πέλαγος (ὁ ναυτικὸς κλοι-
 ὅς) — ἔλλειπτικὸ σχῆμα.
3. Σττ. 6-9: Δεύτερο Ζεῦγος Λόγων

Στ. 9: ἔτυμολογικὸ σχῆμα.

EAT I, σσ. 161-62 ~ *ΠΝΕ*, σ. 697

[2] «Τοῦ Κιαμίλ μπεη» (1821-1822)

Πῆραν τὰ κάστρα, πῆραν τα, πῆραν καὶ τὰ ντερβένια,
 πῆραν καὶ τὴν Τριπολιτσά, τὴν ξακουσμένη χώρα.
 Κλαίουں τὰ χούρια γι' ἄλογα καὶ τὰ τζαμιὰ γι' ἀγάδες,
 κλαίουں ἔς τοὺς δρόμους Τούρκισσαις, κλαίουں ἐμιροπούλαις,
 5 κλαίει καὶ μιὰ χανούμισσα τὸ δόλιο τὸν Κιαμίλη.
 «Ἄχ! ποῦ σαι καὶ δὲν φαίνεσαι, καμαρωμένε ἀφέντη;
 Ἦσουν κολόνα ἔς τὸ Μοριά καὶ φλάμπουρο ἔς τὴν Κόρθο,
 ἦσουν καὶ ἔς τὴν Τριπολιτσά πύργος θεμελιωμένος.
 Ἦ τὴν Κόρθο πλιά δὲ φαίνεσαι, οὐδὲ μέσ' ἔς τὰ σαραγία.
 10 Ἔνας παπᾶς σοῦ τὰ καφε τὰ γῆρμα τὰ παλάτια.
 Σκλάβος ραγιαδῶν ἔπεσες καὶ ζῆς ραγιάς ραγιαδῶν.»

1. Σττ. 1-5: Ἀφηγηματικὸ Μέρος
 ντερβένια: στρατιωτικοὶ σταθμοὶ σὲ στενὰ πε-
 ράσματα.
 Στ.: 3: λογότυπος.
2. Σττ. 6-11: Μονόλογος (Θρήνος)
⁶καμαρωμένε: ποῦ σὲ καμάρωνα, ὅπως ὄλοι.

ETEA, ἀρ. 13 ~ *EAT* I, σ. 168

ΚΛΕΦΤΙΚΑ

[3] «Τοῦ Βαρλάμη»

Τρία πλάτανα, τὰ τρία ἀράδα ἀράδα,
 κ' ἕνας πλάτανος παχὺν ἤσκιον ὀπῶχει!
 Ἦ τὰ κλωνάρια τοῦ σπαθιά ναι κρεμασμένα,
 καὶ ἔς τὴ ρίζα τοῦ τουφέκια ἀκουμπισμένα,
 5 κ' ἀποκάτω τοῦ <δ> Βαρλάμης ξαπλωμένος.

1. Σττ. 1-2: Γενικὴ Εἰκόνα — Φύση
2. Σττ. 3-4: Πρῶτο Πλησίασμα — σημάδια
 ἀνθρώπινης παρουσίας
 Σττ. 3-4 μὲ ὁμοιοτέλετο.
3. Στ. 5: Δεύτερο Πλησίασμα — ὁ ἄνθρωπος

ETEA, ἀρ. 34 ~ *ΔΤΚ*, ἀρ. 6, σ. 13 ~ *EAT* I, σ. 211

[4] «Τοῦ Κίτσου [ἢ Μάννα]»

Τοῦ Κίτσου ἡ μάννα κάθουνταν ἔς τὴν ἄκρη ἔς τὸ ποτάμι,
 μὲ τὸ ποτάμι μάλωνε καὶ τὸ πετροβολοῦσε.
 «Ποτάμι, γιά λιγρόστεφε, ποτάμι, γύρνα πίσω,
 γιά νὰ περάσω ἀντίπερα, ἔς τὰ κλέφτικα λημέρια,
 5 πῶχουν οἱ κλέφταις σύνοδο κι' ὄλοι οἱ καπεταναῖοι.»
 Τὸν Κίτσο τότε πιάσανε καὶ πᾶν νὰ τὸν κρεμάσουν,
 χίλιοι τὸν πᾶν ἀπὸ μπροστά καὶ δυὸ χιλιάδες πίσω,
 κι' ὀλοξοπίσω πάγαινε νὴ δόλια τοῦ ἡ μαννοῦλα.
 «Κίτσο μου, ποῦ ναι τᾶρματα, ποῦ τὰ χεῖς τὰ τσαπράζια,

1. Σττ. 1-5: Ἀφηγηματικὴ Ἀκολουθία τῆς
 Εὐδοκίμησης

2. Σττ. 1-5: Ἀφηγηματικὴ Ἀκολουθία τῆς
 Τελευτῆς

³τσαπράζια: μεταλλικὰ (ἀλυσιδωτά) κοσμήματα.

- 10 <τις πέντε ἀράδαις τὰ κουμπιά τὰ φλωροκαπνισμένα>; ¹⁰φλωροκαπνισμένα: ἐπιχρυσωμένα.
— Μάννα λωλή, μάννα τρελλή, μάννα ξεμουαλισμένη,
μάννα, δὲν κλαῖς τὰ νιάτα μου, δὲν κλαῖς τὴ λεβεντιά μου,
μόν' κλαῖς τάρημα τάρματα, τάρημα τὰ τσαπράζια;»

ΕΤΕΛ, ἀρ. 47 ~ *ΕΔΤ* 1, σ. 188 ~ *ΔΤΚ*, ἀρ. 12, σ. 27 ~ *ΠΝΕ*, σσ. 703-704

[5] «Τῆς Λένως Μπότσαρη» (ἀπὸ τὴν ἱστορία τοῦ Σουλίου, 1804)

- ἽΟλες οἱ καπετάνισσες κι οἱ καπετανοπούλες,
ὅλες τὴν Ἄρτα πέρασαν, στὰ Γιάννινα τὶς πᾶνε.
Κι ἡ Λένω δὲν ἐπέρασε, μῆτε σκλάβα πηγαίνει,
μόν' πῆρε δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ κορφοβούνια.
5 Πέντε Τοῦρκοι τὴν κυνηγοῦν, πέντε τζοχανταραῖοι.
Γυρίζ' ἡ Λένω καὶ τοὺς λέ' καὶ μὲ θυμὸ τοὺς κρένει:
«Ποῦ πᾶτε, βρὲ βρωμότουρκοι κι ἐσεῖς παλιοζαγάρια;
Ἐγὼ μ' ἡ Λένω Μπότζαρη, ἡ ἀδερφή τοῦ Γιάννη,
'π' ἔκαμε τὴν Ἀρβανιτιά καὶ ντύθηκε στὰ μαῦρα!»

1. Σττ. 1-2: Σκηνικὸ τοῦ Ἱστορικοῦ Πλασίου

2. Σττ. 3-6: Ἀφηγηματικὸ Μέρος τοῦ Περιστατικοῦ

⁵τζοχανταραῖοι: σωματοφύλακες.

3. Σττ. 7-9: Δραματικὸ Μέρος τοῦ Περιστατικοῦ

⁷παλιοζαγάρια: παλιόσκυλα (<ζαγάρι: λαγωνικό).

ΕΔΤ 1, σ. 192

ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ

[6] «Κόρη μὲ τὸν Ἥλιο μάλωνε»

- ἽΕδῶ σὲ τούτ' <τ>ῆ γειτονιά δὲν πρέπει νὰ εἶν' φεγγάρι,
μόν' πρέπει νὰ εἶναι συγνοφιά κι ἓνα βαρὺ σκοτάδι,
γιατ' ἔχω μιὰ ἀγαπητικιά, λάμπει σὰν τὸ φεγγάρι.
Καὶ μὲ τὸν ἥλιο μάλωνε καὶ μὲ τὸ νιὸ φεγγάρι:
5 «Γιὰ ἔβγα, ἥλιε μ', γιὰ νὰ βγῶ, γιὰ λάμψε γιὰ νὰ λάμψω.
Βρὲ σὺ κι ἂν λάμψης, ἥλιε μου, θὰ κάψης τὰ χορτάρια,
κι ἐγὼ καὶ ἂν λάμψω, ἥλιε μου, θὰ κάψω παλληκάρια.»

1. Σττ. 1-3: Γνωμικὸ Μέρος

2. Στ. 4: Ἀφηγηματικὸ Γεφύρωμα

3. Σττ. 5-7: Δραματικὸ Μέρος

Σττ.: ζεύξη μὲ ὁμοιοτέλετο καὶ μεταβολὴ στὴ σημασία τῶν ρημάτων — ἔἂν λάμψης, ἔθὰ κάψης (κυριολεξία) - ἔἂν λάμψω, ἔθὰ κάψω (μεταφορά).

ΕΔΤ 2, σ. 48

- [7] **Κ**όκκιν' ἀχειλί ἐφίλησα κ' ἔβαφε τὸ δικό μου,
καὶ ἔς τὸ μαντῆλι τό συρα κ' ἔβαφε τὸ μαντῆλι,
καὶ ἔς τὸ ποτάμι τό πλυνα κ' ἔβαφε τὸ ποτάμι,
κ' ἔβαφε ἡ ἄκρη τοῦ γιालοῦ κ' ἡ μέση τοῦ πελάγου.
5 Κατέβη ὁ αἰτὸς νὰ πιῆ νερὸ κ' ἔβαψαν τὰ φτερά του,
κ' ἔβαφε ὁ ἥλιος ὁ μισὸς καὶ τὸ φεγγάρι ἀκέραιο.

ΕΤΕΛ, ἀρ. 126

[8] «Ἡ Διαμαντούλα»

- Κ**άτω στὰ δασιά πλατάνια στὴν κρυγιόβρυση
κάθουνταν δυὸ παλληκάρια καὶ μιὰ λυγερή.
Κάθουνταν καὶ τρῶν καὶ πίνουν καὶ τὴν ἐρωτοῦν:
— Διαμαντούλα μ', τ' εἶσαι τέτοια, τέτοια κίτρινη,
5 μῆνα ὁ ἥσκιος σὲ μαραίνει, μῆνα φάντασμα;
— Κι οὐδ' ὁ ἥσκιος μὲ μαραίνει κι οὐδε φάντασμα,
μὲ πατάει ἵνα παλληκάρι τὰ μεσάνυχτα.

1. Σττ. 1-3: Ἀφήγηση — Σκηνικὸ

2. Σττ. 4-7: Διάλογος

⁷τὰ μεσάνυχτα: ὥρα δυνάμεων τοῦ κακοῦ.

ΕΔΤ 2, σ. 75 ~ *ΠΝΕ*, σσ. 711-12

[9] Κατάρρα τῆς Ἀπάρνησης (ἀπὸ τὴν ἀνών. κρητικὴ *Ρυμάδα Κόρης καὶ Νιοῦ*, 16. αἰ.)

- ἽΑ βουληθῆς νὰ μ' ἀρνηθῆς καὶ νὰ μ' ἀλησμονήσης,
εἰς τὴν Τουρκιά, στὰ σίδερα, πολλὰ νάγανακτησης,

ἽΑπάρνηση: θέμα τοῦ φόβου καὶ τοῦ ξένου.

- σὲ τούρκικα σπαδιά βρεθῆς, σὲ Κατελάνου χέρια,
 160 τὰ κριάτα σου νὰ κόφτουσι μὲ δίστομα μαχαίρια.
 Ἀράπηδες νὰ σ' εὔρουσι καὶ Μῶροι νὰ σὲ σώσου
 κ' εἰς ὄχλον σαρακήνικον τρεῖς μαχαιριές σου δώσου,
 οἱ δυὸ νάγγιζον στὴν καρδιά κ' ἡ ἄλλη στὰ μυαλά σου
 κ' εἰς τὸν ἀφρόν τῆς θάλασσας νὰ βροῦσι τὰ μαλλιά σου,
 165 [τὰ πόδια καὶ τὰ χέρια σου νὰ βροῦν εἰς παραγιάλι
 καὶ τὰ μουσούδια τὰ βαστᾶς στὴν ἄμμο νὰ τὰ βγάλη,
 νὰ δράμου νᾶρθου νὰ σὲ δοῦ ἐκ τὰ συγγενικά σου,
 ἡ μάννα σου νὰ κουρευτῆ θωρῶντα τὰ μαλλιά σου]
 καὶ τότες νᾶρθω νὰ σὲ δῶ γιὰ παρηγόρημά μου,
 170 στὸ ξόδι σου νὰ γδικιωθῶ, νὰ δροσιστῆ <ῆ> καρδιά μου.
- ¹⁶⁰κριάτα: κρέατα, σάρκες.
¹⁶¹Μῶροι: Μαυριτανοί.
¹⁶¹νὰ σὲ σώσου: νὰ σὲ περισυλλέξουν.
¹⁶⁶τὰ μουσούδια τὰ βαστᾶς: τὴ μούρη ποῦ ἔχεις
 (ἀλλὰ μοισίδια: ἡ ὄψη).
¹⁶⁸νὰ κουρευτῆ: ἔθιμο πένθους.
¹⁷⁰ξόδι: κηδεία.

Humbert Pernot, *Chansons populaires grecques de XVe et XVIe siècles...* (P.: Université de Paris
 <Collection de l'Institut néo-hellénique, τχ. 8> 1931), σ. 184 ~ Maria Caracausi [ἐπιμ.], *Contrasto di una
 fanciulla e di un giovane* (R.: Carocci, 2003) ~ *ΕΤΕΛ*, ἐπιμ. Α' 5 ~ *ΙΙΝΕ*, σ. 389 ~ *ΝΛΑΕ*, σσ. 227-28

ΜΟΙΡΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΟΥ ΧΑΡΟΥ

- [10] Γιά πές μου, τί τοῦ ζήλεφες αὐτοῦ τοῦ Κάτου κόσμου; 1. Στ. 1: Ἀνάκρουσμα (Ἐρώτημα)
 Εὐτοῦ βιολιά δὲν παίζουνε, παιγνίδια δὲ βαροῦνε, 2. Σττ. 2-3: Προσδιορισμὸς μὲ Ἀρνήσεις
 εὐτοῦ συδυὸ δὲν κάδουνται, συντρεῖς δὲν κουβεντιάζουν,
 εἶναι κ' οἱ νιοὶ ξαρμάτωτοι, κ' οἱ νιαῖς ξεστολισμέναις, 3. Σττ. 4-5: Μὲ Ἀρνητικὲς Θέσεις
 5 καὶ τῶν μαννάδων τὰ παιδιὰ σὰ μῆλα ραβδισμένα. ₅ραβδισμένα: χτυπημένα βάνουσα, μὲ ράβδο.
ΕΤΕΛ, ἀρ. 209 ~ *ΕΔΤ* 2, σ. 219

ΕΠΤΑΝΗΣΑ: ΠΡΟΣΟΛΩΜΙΚΟΙ

Νικόλαος Κουτούζης (Ζάκυνθος 1741-1813), «Ἐπίγραμμα»

Ὁ τῆς Ζακύνθου ὁ λαὸς πάντοτε τυφλωμένος
 ἦτο καὶ εἶναι ἐξ ἀρχῆς καὶ καταγελασμένος.

Ἐκδ. Φαίδων Κ. Μπουμπουλίδης, *Προσολομικοί*, τχ. 2. (Ἀθ. 1966) ~ *ΑΚΝΑ* 2¹, σ. 79

Ἀντώνιος Μαρτελάος (Ζάκυνθος 1754-1819), «Ἕμνος εἰς τὴν Περίφημον Γαλλίαν, τὸν
 Ἀρχιστράτηγον Βοναπάρτην καὶ τὸν Στρατηγὸν Γεντίλλην» (1797): Προοίμιο

α' Ὅθεν εἶσθε τῶν Ἑλλήνων β' Ὅς τὲς φωνές τῆς σάλπιγγός μου
 παλαιὰ ἀνδρειωμένα ὄχ τὸ μνῆμα ἀναστηθῆτε,
 κόκκαλα ἐσκορπισμένα, καὶ τὸ γένος σας νὰ ἰδῆτε
 λάβετε τώρα πνοήν. εἰς τὴν πρώτην του τιμῆν.

Ἐκδ. Φαίδων Κ. Μπουμπουλίδης, *Προσολομικοί*, τχ. 4. (Ἀθ. 1977), σ. 41 ~ *ΑΚΝΑ* 2¹, σ. 81 ~ *ΝΛΑΕ*, σσ. 539-40

Δημήτριος Γουζέλης (Ζάκυνθος 1774 - Πύργος Ἡλείας 1843), Ὁ Χάσης (σύνδ. 1790-1795,
 Ζάκυνθος 1860): Ἀπὸ τίς καυχησιές τοῦ Θεοδωρῆ (Πρ. 3., σκ. 3.)

Μανάδες δὲν ἐκλάψανε, πατέρηδες τσί γιούς τους,
 τσί ἄντρες οἱ γυναῖκες τους, τ' ἀδέρφια τσ' ἀδερφούς τους;
 115 Ὁ μπάρμπας τ' ἀνιψίδι του κι ὁ φιότσος τὸ νουνό του,
 κουνιάδος τὸν κουνιάδο του, γαμπρός τὸν πεθερό του;
 Ὁ σέμπρος, ὁ συμπέθερος, ὁ φίλος χωρὶς μέτρο,
 ὁ γνώριμος κι ὁ γείτονας πικρότερ' ἀπ' τὸν Πέτρο;

Σάν ἀπ' τὸν Ἄδη δαίμονα δὲ μ' εἶχε οὖλος ὁ κόσμος,
 120 γέροι, παιδιά, κάθε λαός; Δὲν ἤμουν φόβος τρόμος;
 Σάν ἀπ' τὸν Ἄδη δαίμονας, πού δράκους τεταρτιάζει,
 πού κάνει πράματα φρικτὰ κ' ἡ φύσις τὰ τρομάζει;...

Ἦ Χάσης (Τὸ Τζάκωμα καὶ τὸ Φκιάσιμον), ἐπιμ. Ζήσιμος Χ. Συνοδινός
 (Ἀθ.: Ὀκεανίδα <Οἱ Ἐπτανήσιοι, 4>, 1997), σ. 169 ~ ΚΝΔ Ι, σ. 40 ~ ΝΛΑΕ, σσ. 544-45

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ: ΠΡΩΙΜΗ ΦΑΣΗ ἢ ΠΡΟΔΡΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ (1750-1770)

Κοσμᾶς (κ.κ. Κώνστας) ὁ Αἰτωλός (Μέγα Δένδρο Αἰτωλίας 1714 - Καλικόντασι Ἀλβανίας 1779), *Διδαχές: Γιὰ τὴ Συντροφικότητα Ἄνδρα καὶ Γυναίκας*

...βλέποντας ὁ Θεὸς ὅπου ὁ ἄνδρας στενοχωρεῖται μοναχὸς καὶ θέλοντας νὰ τοῦ κάμη καὶ σύντροφον, τὸν ἀποκοίμισε καὶ εὐθύς ἐπῆρεν ἓνα του πλευρὸν καὶ ἔκαμε τὴν γυναῖκα καὶ τοῦ τὴν ἔδωκεν διὰ παρηγορίαν του. Καὶ ἐξυπνώντας ὁ ἄνδρας τὴν εἶδε καὶ εἶπε: Τοῦτο εἶναι κορμὶ ἀπὸ τὸ κορμὶ μου, καὶ τὴν ἐχάρηκε πολλὰ. Ἔτσι καὶ ἐσύ, χριστιανέ, πρέπει νὰ τὴν χαίρῃσαι τὴν γυναῖκα σου καὶ νὰ τὴν ἀγαπᾷς ὡσάν σύντροφόν σου καὶ νὰ μὴν τὴν στοχάζῃσαι ὡσάν σκλάβον σου, διατὶ καὶ αὐτὴ πλάσμα Θεοῦ εἶναι ὡσάν καὶ ἐσύ, τὸν Θεὸν πατέρα τὸν λέγεις καὶ ἐσύ, πατέρα τὸν λέγει καὶ αὐτὴ, μίαν πίστιν ἔχετε καὶ οἱ δύο, ἓνα βάπτισμα, ἓνα Εὐαγγέλιον, μίαν ἀγίαν Κοινωνίαν, ἓναν Παράδεισον ἔχετε νὰ ἀπολαύσετε. Δὲν τὴν ἔχει ὁ Θεὸς κατώτερην ἀπὸ ἐσένα, διὰ τοῦτο δὲν τὴν ἔκαμεν ἀπὸ τὰ ποδάρια, διὰ νὰ μὴ τὴν καταφρονᾷ ὁ ἄνδρας, ἀλλ' οὔτε πάλιν τὴν ἔκαμεν ἀπὸ τὸ κεφάλι, διὰ νὰ μὴν καταφρονᾷ αὐτὴ τὸν ἄνδρα, ἀλλὰ τὴν ἔκαμεν ἀπὸ τὴν πλευράν, ἥγουν ἀπὸ τὴν μέσην, διὰ νὰ τὴν ἔχη σύντροφόν του καὶ τῆς ἐμφύσησε καὶ ἰδίαν ψυχὴν, ὡσάν καὶ τοῦ ἀνδρός, καὶ ὕστερα ὠνόμασε τὸν ἄνδρα Ἀδάμ καὶ τὴν γυναῖκα Εὐάν.

Ἔκδ. Ἰωάννης Β. Μενοῦνος (Ἀθ.: Ἀκρίτας <Ὁρθόδοξη Μαρτυρία>, 2002 — Ἀθ.: Τῆνος, 1<1979> καὶ ἀνατ.), ἀρ. Α'2, σ. 163 ~ ΝΛΑΕ, σ. 503

Ἰώσηπος (κ.κ. Ἰωάννης) Μοισιόδαξ (Τσερναδόβα Δοβρουτσᾶς 1725 - Βουκουρέστι 1800), *Θεωρία τῆς Γεωγραφίας* (Βιέννη 1781): «Τὸ Προοίμιον» (ἀπόσπ.) — γιὰ τὴ Γλῶσσα

Τρεῖς εἶναι οἱ λόγοι κυρίως, ὑπὸ τῶν ὁποίων προαχθεῖς προέκριναν τὸ ἀπλοῦν ὕφος ἀπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ. Ὁ πρῶτος μὲν εἶναι διότι ἡ σαφήνεια, ὡσάκις τὰ πράγματα ἐκτίθενται ἀπλοϊκῶς, προσλαμβάνει ἐπίτασιν, ὁ δεῦτερος δὲ διότι τὰ πράγματα, ἐκτεθειμένα ἀπλοϊκῶς, γίνονται νοητὰ καὶ αὐτοῖς τοῖς μὴ ἀφαμένοις Γραμματικῆς, ὁ τρίτος δὲ διότι καλὸν εἶναι τέλος ὅτι καὶ οἱ Ἕλληνες αὐτοὶ νὰ γράφωσιν εἴτε περὶ τῶν ἐπιστημῶν, εἴτε καὶ περὶ πραγμάτων ἄλλων ἐν τῇ τετριμμένῃ, ἐν τῇ κοινῇ διαλέκτῳ αὐτῶν. Ἐκαστος γινώσκει πῶς πάντα τὰ ἔθνη τῆς Εὐρώπης γράφουσιν ἐν τῷ νῦν, ἕκαστον ἐν τῇ ἰδιαζούσῃ διαλέκτῳ αὐτοῦ, τόσον περὶ τῶν ἐπιστημῶν, ὅσον περὶ πάσης ἐτέρας ὕλης τῆς πολυμαθείας ἀπλῶς.

Ἔκδ. (ἐπιμ.) Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης, *Ἰώσηπος Μοισιόδαξ: Οἱ Συντεταγμένες τῆς Βαλκανικῆς Σκέψης τὸν 18^ο Αἰῶνα* (Ἀθ.: Μ.Ι.Ε.Τ. <Νεοελληνικὴ Προσωπογραφία>, 1985), σσ. 357-68: 361-62

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ:
ΩΡΙΜΗ ΦΑΣΗ («ΣΤΡΟΦΗ ΠΡΟΣ ΤΑ ΜΕΣΑ»)
ἢ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΤΗΣ «ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΗΣ» (1770-1821)

Δημήτριος Φωτιάδης ἢ Καταρτζῆς (Κωνσταντινούπολη 1730; -Βουκουρέστι 1807), «Λόγος Προτρεπτικὸς εἰς τὸ νὰ κάμωμεν Δασκάλους εἰς τὰ Ρωμαϊκὰ εἰς Κάθε Ἐπιστήμην ἢ Ἐλευθέριον Τέχνην, ἢ Ἀναγκαίαν Ξενικὴν Γλῶσσαν»: Παιδεία, Γλῶσσα, Πολιτικὴ

...ὅταν εἶναι δοσμένοι ὅλοι εἰς τὰς μαθήσεις τότε προκόπτουν πολλὰ εὐκολώτερα, γληγορότερα καὶ ἐντελέστερα. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς πολυανθρωποτέρας πολιτείας εἶναι ὁποῦ ἐστάθησαν οἱ περισσότεροι καὶ μεγαλύτεροι σοφοὶ τῶν ἀνθρώπων [...].

[...] Χαλνοῦμεν πάντα τὴν ρωμαϊκὴν ὁποῦ λαλοῦμεν καὶ εἶναι ἀχάλαστη, διατὶ εἶναι φυσικὴ [...]. Δὲν διδάσκονται εἰς τὰ σχολεῖα μας ὅλοι αἱ μαθήσεις ἀπὸ πολλοὺς δασκάλους καὶ ξεχωριστοὺς εἰς μίαν μόνην. Δὲν ἔχομεν τύπον ἐδικὸν μας ἢ καλλιγραφίαν ὁποῦ νὰ εἶναι κοινότερα τὰ βιβλία. Ὅθεν μῆτε σπουδάζουν ὅλοι ὅσοι ἢ-μποροῦν, ἤτοι οἱ φιλόπονοι: μῆτε συγγράφουν ὅλοι ὅσοι πρέπει, ἤ-γουν οἱ εὐφυεῖς καὶ μένουν οἱ σοφοὶ μας ἡμιμαθεῖς καὶ ἄγονοι, καὶ ἀφήνουν τὸ κοινὸν εἰς ἀμάθειαν. [...]

[...] διατὶ νὰ μακαρίζωμεν τόσον τοὺς βασιλεῖς, ὁποῦ μιὰ κα-λορρίζικη διὰ λόγου τους ὦρα, καὶ ὄχι πάντοτε διὰ τὸν λαὸν τους, τοὺς κάμνει τοιοῦτους, πλὴν ὁποῦ δὲν εἶναι πάντοτε οἱ τέλειοι, μῆτε εὐδαίμονες, μῆτε ἀγαθοποιοί, ἐκεῖ ὁποῦ οἱ τέλειοι γίνονται μόλις πολλὰς δεκαετηρίδας, καὶ εἶναι πάντα τοιοῦτοι;

Τὰ Εὐρισκόμενα, ἐπιμ. Κ.Θ. Δημαρᾶς (Ἀθ.: Ἐρμῆς, 1970) ~ BB 9, σσ. 63, 64, 70

Ρήγας Βελεστινλῆς ἢ Φεραῖος (Βελεστίνο 1757 - Βελιγράδι 1798), *Σχολεῖον τῶν Ντελικάτων Ἐραστῶν* [...] ἐκ τῆς *Γαλλικῆς Διαλέκτου τὸ Πρῶτον Μεταφρασθέν...* (Βιέννη 1797): «Συνομιλία Ἐρωτικὴ τοῦ Λεάνδρου καὶ τῆς Βριζίδ» ἀπὸ τῆ 2. ἱστορία, «Τὸ Τσιράκι τοῦ Ἐργαστηρίου» (ἀποσπ.)

Περιεργεῖα φερομένη ἤλθε κοντά του (κατὰ τὴν συνήθειαν ὁποῦ ἔ-χουν οἱ καλοῦσαικες νὰ ἰντερεσάρωνται πάντοτε εἰς τὰ ἔργα τῶν νέων) καὶ ἄρχισε νὰ τὸν λέγη:

ΒΡΙΖΙΔ: Ὅλη μέρα διαβάζετε, ὅλη μέρα καταγίνεσθε, Λεάνδρε: καθόλου ἀνακωχὴν ἀπὸ τοὺς κόπους δὲν δίδετε εἰς τὸν ἑαυτὸν σας; Δὲν ἀναπνέετε καὶ ὀλίγον;

ΛΕΑΝΔΡΟΣ: Τί νὰ κάμω, Βριζίδ, πρέπει νὰ δουλεύω, ὅταν τὸ κα-λῆ ἢ χρεῖα, καὶ νὰ διαβάζω πάλιν διὰ νὰ φωτισθῆ ὁ νοῦς μου [...].

ΒΡΙΖΙΔ: Ὁ αὐθέντης μας πολλὰ σᾶς ἀγαπᾷ, Λεάνδρε.

ΛΕΑΝΔΡΟΣ: Καὶ ἐγὼ δὲν εἶμαι ἀνευχάριστος, τὸν τιμῶ σὰν πατέ-ρα μου.

ΒΡΙΖΙΔ: Ἡ κερά μας, ὅταν ἀναφέρῃ τὸ ὄνομά σας, δείχνει κά-ποιαν ὑπόληψιν.

ΛΕΑΝΔΡΟΣ: Καὶ ἐγὼ μὲ εὐλάβειαν τὴν στοχάζομαι, ὡσὰν ἀξίαν μητέρα μιᾶς τιμημένης φαμελίας.

ΒΡΙΖΙΔ: Οἱ κοκόνες θυγατέρες της, τῆ ἀληθεία, λαμβάνουν μιᾶς λογῆς συστολήν, ὅταν σᾶς βλέπουν, καὶ σχεδόν...

*καλοῦσαικες: ὁμορφούλες, νεαρές.
ἰντερεσάρωνται: ἐνδιαφέρονται (νὰ «ἀνακα-
τεύονται» μὲ ἀδιακρισία)*

ἀναπνέετε: παίρνετε μιὰ ἀνάσα.

ἀνευχάριστος: ἀγνώμων.

ΛΕΑΝΔΡΟΣ: Δὲν ἤμπορῶ νὰ σᾶς περιγράψω καὶ ἐκ μέρους μου πόσον τὲς σέβομαι.

ΒΡΙΖΙΔΑ: Ἡμεῖς ὅλοι σᾶς ἀγαποῦμεν ἐγὼ, παραδείγματος χάριν, σᾶς προτιμῶ ἀπὸ ὅλους τοὺς νέους ὅπου ἕως τώρα εἴχαμεν εἰς τὸ σπίτι.

ΛΕΑΝΔΡΟΣ: Φέρεσθε μὲ πολλὴν ἀγαθότητα ὡς πρὸς ἐμὲ καὶ εἴστε ὀλίγον ἄδικη εἰς τοὺς προκατόχους μου.

ΒΡΙΖΙΔΑ: Ὅχι, τῇ ἀληθείᾳ, ἀφήσετέ τους· τί ἀχρεῖοι, τί περιγελαστοὶ ποὺ ἦτον... [...] Στοχάζομαι πῶς θὲ νὰ γένετε καλὸς νοικοκύρης, καὶ καλότυχη ἐκείνη ὅπου θὲ νὰ σᾶς πάρη.

ΛΕΑΝΔΡΟΣ: Ἄν δὲν μείνη εὐχαριστημένη, σᾶς βεβαιώνω ὅτι καὶ ἐγὼ θὲ νὰ συμπάσχω μαζί της· πλὴν θέλω βάλει τὰ δυνατά μου, διὰ νὰ μὴν τὴν ἀφήσω νὰ παραπονεθῇ.

ΒΡΙΖΙΔΑ: Ὅχι, τί χρυσὸς νέος!... Ἀποκτήσετε ἕως τώρα καμίαν ἀμορέζαν, Λέανδρε;

ΛΕΑΝΔΡΟΣ: Τί λέτε, διὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ! Πῶς εἶναι τρόπος εἰς τὴν ἡλικίαν ὅπου εὐρίσκομαι, χωρὶς καμίαν κατάστασιν [...]; Ἐγὼ θέλω φροντίσει περὶ ὑπανδρείας, ὅταν γένω ἄξιος νὰ προξενήσω τὴν εὐτυχίαν τῆς συζύγου μου καὶ νὰ δώσω καλὴν ἀνατροφὴν εἰς τὰ παιδιὰ μου.

ΒΡΙΖΙΔΑ: Ὅχι, μὰ ἤμπορεῖ κανεὶς νὰ ἔχη (ἐνόσω νὰ ἔλθῃ ἐκείνη ἡ ὥρα) κάποιαν κλίσιν εἰς κανένα ὑποκείμενον· ἄνθρωποι εἴμεσθεν [...].

ΛΕΑΝΔΡΟΣ: Ὅχι, Βριζίδ, δὲν ἔχω καθόλου. [...] Καὶ πρὸς τοῦτοις ἀγαποῦσα, ἂν εἶναι δυνατόν, νὰ προσφέρω εἰς τὴν σύζυγόν μου μίαν παστρικήν καρδίαν.

ΒΡΙΖΙΔΑ: Τῇ ἀληθείᾳ, μὲ κάμνετε νὰ ἀπορήσω, Λέανδρε. [...] Ἐγὼ ὅμως εἶμαι ὀλίγον περίεργη... Ἐχετε τίποτες ὑψηλὲς φαντασίες περὶ ὑπανδρείας; ἤγουν ἐλπίζετε νὰ πάρετε καμίαν πολλὰ πλουσίαν, πολλὰ...

ΛΕΑΝΔΡΟΣ: Ὅχι, πῶς ἤμπορῶ νὰ ὑψώσω τόσον τὲς ιδέες μου [...];

ΒΡΙΖΙΔΑ: Ἀγαποῦσα νὰ μὲ κάμετε μίαν χάριν ἀκόμη: νὰ μὲ εἰπῆτε ἂν σᾶς ἀρέσῃ καμία κατὰ τὸ παρόν· ἢ εἴστε πάντῃ ἀδιάφορος; [...] Λόγου χάριν (σᾶς τὸ λέγω καθ' ὑπόθεσιν, ἤγουν χωρὶς κανένα νόημα) πῶς σᾶς φαίνομαι, εἶμαι εὐμορφη;

ΛΕΑΝΔΡΟΣ: Ναί, τῇ ἀληθείᾳ, πολλὰ εὐμορφη καὶ χαριτωμένη [...].

ΒΡΙΖΙΔΑ: Ἀνίσως (καὶ αὐτὸ ὑποθέσετε το), ἀνίσως καὶ σᾶς ἀγαποῦσα, ἠθέλετε μὲ ἀγαπήσει καὶ τοῦ λόγου σας ὁμοίως;

ΛΕΑΝΔΡΟΣ: Ἡμπορῶ νὰ σᾶς βεβαιώσω πῶς [...] ἠθελα νομίζει τὸν ἑμαυτὸν μου εὐτυχέστατον.

ΒΡΙΖΙΔΑ: Ἀχ, ψυχὴ μου Λέανδρε, πόσον τσιρμονιόζος εἴστε! [...] Τί στοχάζεσθε;... Ἡμπορούσαμεν ἄραγε νὰ ζήσωμεν εὐτυχισμένοι οἱ δύο μας; [...]

ΛΕΑΝΔΡΟΣ: Ὡς φαίνεται, ἐγὼ ἐγεννήθηκα εἰς τὸν κόσμον διὰ λόγου σας, Βριζίδ. [...] Ἄν θέλετε ὅμως νὰ μὲ ἀκούσετε, δὲν πρέπει νὰ συναναστρεφώμεθα καὶ νὰ συντυχαίνωμεν κρυφὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ, διατὶ ἐμβαίνουν εἰς ὑποψίαν. Ἄς προσμένωμεν ἐνόσω νὰ ἔλθῃ ὁ καιρὸς δεξιά, ὅπου νὰ ἤμπορέσωμεν νὰ τὸ εἰποῦμεν εἰς τοὺς γονεῖς μας [...].

ΒΡΙΖΙΔΑ: Ἀχ, ἄσπλαγχνε Λέανδρε, ἄχ... ἀπὸ τὰ κρύα λόγια σας

περιγελαστοί: ἀπατεῶνες.

ἀμορέζαν: ἐρωμένη.

κατάστασιν: οἰκονομικὴ ἀσφάλεια.

προξενήσω: ἐξασφαλίσω.

κλίσιν: ἐρωτικὴ προτίμηση. ὑποκείμενον: πρόσωπο, ἄτομο, ἄνθρωπο (χωρὶς ὑποτιμητικὴ σημασία).

παστρικήν: καθαρὴ (χωρὶς τραύματα καὶ ἔτοιμη νὰ ἀφοσιωθεῖ).

φαντασίες: προσδοκίες, «μεγάλες» ιδέες (ἀπ' ὅπου τὸ ἐπίθ. φαντασμένος).

Ἀγαποῦσα: θὰ ἠθελα.

πάντῃ: ἐντελῶς.

χωρὶς κανένα νόημα: χωρὶς νὰ ὑπνοῦ κάτι.

τσιρμονιόζος: φιλοφρονητικὸς («ὠραῖα ποὺ τὰ λέτε!»).

συντυχαίνωμεν: συνομιλοῦμε.

δεξιά: κατάλληλος, πρόσφορος.

ἀρκετὰ νιώθω πῶς δὲν μὲ ἀγαπᾶτε... [...] Ἐγὼ... σᾶς... ἀγαπῶ...
σᾶς πονῶ... δὲν ἤμπορῶ πλέον νὰ τὸ βαστάξω μυστικόν... [...] Ἄν
μὲ ἀγαπᾶτε, καθὼς μὲ λέτε, ἀπολαύσετε τὸν καρπὸν τῆς ἀγάπης
σας. Ἄν μὲ μισῆτε πάλιν... ἄχ...

ΛΕΑΝΔΡΟΣ: Τὸ κάλλος σας εἶναι σπάνιον, οἱ χάρες σας ἀπερίγρα-
πτες καὶ ἀδύνατον νὰ σᾶς μισήσῃ κανεὶς. [...] Ἐγὼ ὅμως ἔχω χρέ-
ος νὰ μὴν ἀτιμάσω τοὺς γονεῖς μου, τὸν αὐθέντην μας καὶ ἐσᾶς τὴν
ιδίαν, Βριζίδ. Δὲν παραβαίνω, δὲν ἐβγαίνω ἀπὸ τὸ καθήκον ὅπου
πρέπει νὰ βαστάξω... Σᾶς ἀφήνω ὑγείαν, ἀδελφή. Πηγαίνω. Ἄν
μείνω περισσότερο, ἤμπορεῖ νὰ μᾶς συνέβῃ κανέννας κίνδυνος.

Ἄπαντα τὰ Σωζόμενα, τ. Ι., ἐπιμ. Παναγιώτης Σ. Πίστας (Ἀθ.: Βουλὴ τῶν Ἑλλήνων, 2001), σσ. 112-18 ~ [Ἄπαντα],
ἐπιμ. Λ. Βρανούσης, τ. Ι. (Ἀθ.: Ἐταιρεία Ἑλληνικῶν Ἐκδόσεων <Ἄπαντα τῶν Νεοελλήνων Κλασικῶν>, 1968), σσ. 38-44

Δανιὴλ Φιλιππίδης (Μηλιῆς Πηλίου 1758- Μπάλτζι Βεσσαραβίας 1832) καὶ Γρηγόριος
(κ.κ. Γεώργιος) Κωνσταντᾶς (Μηλιῆς 1758-1844), *Γεωγραφία Νεωτερικὴ: Περὶ τῆς*
Ἑλλάδος (Βιέννη 1791): Δυὸ Πηγὲς Δυστυχίας στὴν Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία

Ἀπὸ κάτω εἰς τοὺς Τούρκους οἱ νεώτεροι Ἕλληνες ἤθελαν εἶναι πολ-
λὰ εὐτυχεῖς διὰ πολλὰ καλὰ τὰ ὁποῖα ἄλλοῦ τὰ ὑστεροῦνται, καὶ
κατοικῶντας καὶ τέτοια εὐκρατα κλίματα, τέτοιους εὐτυχισμέ-
νους τόπους, ἂν ἔλειπαν δύο πράγματα, τὸ ἓνα κοινὸ καὶ τῶν δύο,
καὶ τὸ ἄλλο ἴδιο μόνο τῶν κρατούντων· ἂν ἔλειπε λέγω τὸ μῖσος
τῆς θρησκείας ὅπου ἔχουν οἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ οἱ
Τούρκοι εἰς αὐτούς. Ἡ ἀμάθεια εἶναι καὶ αὐτοῦ αἰτία [...].

Τὸ ἄλλο τὸ ἴδιο τῶν κρατούντων, εἶναι ἡ Δεσποτικὴ διοίκησις, ἡ
ὁποία ἐξαπλώνεται εἰς ὅλη τὴ μεγάλη ἐπικράτεια τῶν Τούρκων, καὶ
προξενεῖ μεγάλο κακὸ εἰς τὸ βασίλειο, καὶ ξεχωριστὰ εἰς κάθε ἓ-
ναν κατὰ μέρος, Τούρκους, Ἕλληνας, καὶ ὅλους τοὺς κατοίκους. Ὁ
πρῶτος κόφτωντας, πνίγωντας, κρεμῶντας μὲ νόμο μόνῃ τῇ θέ-
λησί του, δίνει τὸ παράδειγμα εἰς τὸν ἀρχιμινίστρο του, ἐκεῖνος εἰς
ἄλλον, καὶ ἔτσι καθεξῆς ἕως εἰς τὸν παραμικρό [...].

Ἄχ! τί βασίλειο ἤθελε εἶναι ἡ Τουρκία! πόσο φοβερὸ εἰς τὰ ἔξω,
πόσο εὐτυχημένο εἰς τὰ μέσα, ἂν ἦταν εὐνομία.

Ἐκδ. Αἰκατερίνη Κουμαριανοῦ (Ἀθ.: Ἐρμῆς <Νέα Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη, ΣΠ 6>, 1970), σσ. 45-46 ~ *BB* 9, σ. 75

Ρωσσαγγλογάλλος (1805): Ἡ Ἑλλάς πρὸς Ρῶσσο, Ἄγγλο καὶ Γάλλο

Γένη σκληρὰ καὶ ὑπουλα, φυλαὶ γεμᾶται δόλον,
μὴ λέτε πρόφασες ψευδεῖς, μὲ φέρετε γὰρ πόνον.
Ἄρχιερεῖς καὶ μπέηδες καὶ προεστοὺς τυράννους,
335 λέτε πῶς τοὺς εὐρήκατε ὅλους Μωαμετάνους·
τοῦτο ποσῶς δὲν ἔπρεπε γιὰ νὰ σᾶς ἐνοχλήσῃ
καὶ πότ' αὐτοὶ ἠγάπησαν τὴν ἀνθρωπίνην φύσι;

Ἐκδ. Κ.Θ. Δημαρᾶς (Ἀθ.: Πορεία, 1990), σ. 23 ~ *NΛΑΕ*, σ. 594

Ἀνώνυμος ὁ Ἕλληνας, *Ἑλληνικὴ Νομαρχία, ἥτοι Λόγος περὶ Ἐλευθερίας* (1806): Αἰσιο-
δοξία γιὰ τὴ Νίκη· οἱ Λόγοι

ὦ Ἕλληνες! ὦ ἀγαπητοὶ μου ἀδελφοί! Καὶ ὀλιγώτεροι ἂν εἴμεθα
ἀπὸ τοὺς ὀθωμανοὺς, ἀφεύκτως ἠθέλαμεν τοὺς νικήσει [...] ὄντες

ἐπτάκις ἀνώτεροι εἰς τὴν ποσότητα! Οἱ ἐχθροὶ μας δὲ ὄχι κατὰ τὸν ἀριθμὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ ἦθη, κατὰ τὴν ἀνδρείαν, καὶ κατὰ τὴν μεγαλοφυχίαν εἶναι ἑκατὸν φορὰς ὑποδεέστεροί μας. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατὸν νὰ μὴν νικήσωμεν τοὺς ἐχθρούς μας; Ἴσως πάλιν κανένα, ἀπὸ ἐκείνους ὅπου συνηθίζουσι νὰ ἐρωτῶσι χωρὶς νὰ καταλαμβάνωσι, ἤθελεν ἀποκριθῆ. «Ἄν οὕτως ἔχη τὸ πρᾶγμα, διατί λοιπὸν μέχρι τῆς σήμερον δὲν τοὺς ἐνίκησαν;» Καὶ πότε ἐτόλμησαν, ἀνόητε ἀνθρωπε, καὶ δὲν τοὺς ἐνίκησαν; Αὐτοὶ οἱ ὀλίγοι φευγᾶτοι εἰς τὰ δάση ὅπου καθημερινῶς πολεμοῦσι καὶ νικοῦσι δὲν εἶναι ἱκανοὶ ἴσως νὰ τοῦ ἀποδείξουν τὴν ἀλήθειαν; Τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα καὶ μάλιστα τῶν Ἰδριώτων, ὅπου καθημερινῶς μὲ τοὺς ἀλλογενεῖς πειρατὰς ἐχθρούς των πολεμοῦσι, δὲν τοὺς νικοῦσι ἴσως πάντοτε, ἀγκαλὰ καὶ ἀσυγκρίτως μεγαλυτέρους των; Ὁ Γεώργιος δὲν ἐλευθέρωσεν ἴσως τοὺς Σέρβους; Καὶ ποῖος ἀμφιβάλλει ὅτι ὁ Ρήγας ἤθελεν ἐλευθερώσει τὴν Ἑλλάδα, ἂν ἡ φθονερά τύχη μας δὲν ἤθελεν δανείσει τῆς προδοσίας τὸ μιᾶρον ξίφος εἰς τὰς χεῖρας τοῦ σκληροῦ Οἰκονόμου;

Ἔκδ. Γ. Βαλέτας (Ἀθ.: Ἀποσπερίτης, 41982) ~ ΕΠΣ 2, σσ. 376^β-377^α

ὀλίγοι φευγᾶτοι εἰς τὰ δάση: κλέφτες.

Γεώργιος: ὁ Τζόρτζε Πέτροβιτς Καραγεώργεβιτς/Καραγεώργης (1768-1817).
Δημήτριος Οἰκονόμου: ὁ ἐμπορικὸς συνεργάτης τοῦ Ἀντωνίου Κορωνιοῦ, πὺ κατέδωσε στὴν αὐστριακὴ ἀστυνομία τὴ μυστικὴ προετοιμασία τοῦ Ἀγώνα.

Ἄδαμάντιος Κοραῆς (Σμύρνη 1748 - Παρίσι 1833), Προλεγόμενα στὴν Ὀμήρου Ἰλιάδος Ραψωδία Α (Παρίσι 1811) — [Ὁ Παπατρέχας] (ἀπόσπ.)

...ἐπέρασεν ἐδῶ πρὸ μηνῶν Ἄγγλος τις περιηγητής, μὲ σκοπὸν νὰ ἀνακαλύψῃ κανὲν ὑπόμνημα τῆς εἰς Βολισσὸν διατριβῆς τοῦ Ὀμήρου· εἶχε σιμὰ καὶ δύο του μικρὰ παιδάρια. Μόλις τ' ἄκουσεν ὁ Παπᾶ Τρέχας νὰ συλλαλῶσι μὲ τὸν πατέρα των, καὶ μ' ἐρώτησεν ἐκστατικὸς, Ποίαν γλῶσσαν λαλοῦσι; — Τὴν Ἀγγλικήν, τὸν ἀπεκρίθη· καὶ ἡ ἑκστασίς του ἔγινεν ἀπολίδωσις. Δὲν ἐμπόρει νὰ χωρήσῃ τοῦ Βολισσινοῦ Ὀδυσσέως ἡ κεφαλή, πῶς τόσον νεαρὰ παιδάρια ἦτο δυνατὸν νὰ λαλῶσι γλῶσσαν εἰς αὐτὸν ἄγνωστον. Δὲν ἐξεύρω πλέον, ποίαν γλῶσσαν, καὶ εἰς ποίαν ἡλικίαν, κατ' αὐτόν, ἔπρεπε νὰ λαλῶσι τῶν Ἀγγλων τὰ τέκνα. Εἶμαι βέβαιος, ὅτι γελαῖς τὴν ὥραν ταύτην διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ Παπᾶ Τρέχα· ἀλλὰ τί ἤθελες κάμει, ἐὰν παρῶν παρόντος ἤκουες αὐτολεξεῖ ἀπὸ τὸ στόμα του τοὺς λόγους τούτους, Τὰ διαβολόπουλα, τόσον μικρὰ νὰ μιλοῦν ἐγγλέζικα!

Βολισσός: Χωρὶ τῆς Χίου, ὅπου ὑποτίθεται διέτριψε ὁ Ὀμηρος καὶ ἰδιαίτερη πετρίδα τοῦ ἥρωα.

γελαῖς: τὸ κείμενο (ἐπιστολιμαῖος πρόλογος) ἀπευθύνεται στὸν ἐπιστῆθιο φίλο του Ἀλέξανδρο Βασιλείου (1760-1818).

Ἔκδ. Ἄλκης Ἀγγέλου (Ἀθ.: Ἐρμῆς <Νέα Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη, ΔΠ 3>, 1970) ~ Ἀδ. Κοραῆς, Προλεγόμενα στοὺς Ἀρχαίους Ἑλληνες Συγγραφεῖς, τ. 2., πρόλ. Ἐμμ. Ν. Φραγκίσκος (Ἀθ.: Μ.Ι.Ε.Τ., 1988), σσ. 108-109 ~ ΙΙΙ 2.², σ. 99 ~ ΒΒ 9, σ. 167

Ἀθανάσιος Πάριος (κ.κ. Α. Τούλιος, Κόστος Πάρου 1723; - Ρεστὰ Χίου 1813), Ἀντιφώνησις πρὸς τὸν Παράλογον Ζῆλον τῶν ἀπὸ τῆς Εὐρώπης Ἐρχομένων Φιλοσόφων, Δεικνύουσα ὅτι Μάταιος καὶ Ἀνόητος εἶναι ὁ Ταλανισμὸς ὅπου κάμνοννε τοῦ Γένους μας καὶ Διδάσκουσα Ποία εἶναι ἡ Ὄντως καὶ Ἀληθινὴ Φιλοσοφία... (μὲ τὸ φ.ψευδ. Ναθαναὴλ Νεοκαισαρεύς, Τεργέστη 1802): Πρὸς τοὺς Ἱερωμένους

Ποίαν σχέσιν, ποίαν κοινωνίαν ἔχεις ἐσύ, καλόγηρε, μὲ τὴν δύσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναντιρρήτως καὶ ὁμολογουμένως ὁ σκοτασμὸς βασιλεύει, ὄχι μονάχα τῆς ἀθείας, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀτιμωτάτων παθῶν; Τίσοι καὶ τῆ δυσικωτέρα δύσει; δὲν αἰσχύνεσαι, ταλαίπωρε,

νά καθυβρίζης τὸ σεμνότατόν σου ἐπάγγελμα, μέσα εἰς τὰ βρωμερὰ καὶ ρυπαρὰ τῶν τόπων ἐκείνων καταγώγια; [...] τῶν ἐδικῶν μας τούτων καλογήρων τὸ ἄτοπον ποίαν ὑπερβολὴν ἀφήνει ὀπίσω του, ὅταν τοὺς βλέπης νὰ κυλιῶνται μέσα εἰς τὰς ὀστερίας τὰς κοινῶς λεγομένας λοσταρίας;

ὀστερίας: ταβέρνες, καπηλειά.
λοσταρίας: τόπους ἀπωλείας ἢ ξυλοδαρμοῦ (μὲ λοστούς).

ΕΠΣ 2, σσ. 312-13

Ἰακωβάκης Ρίζος Νερουλός (Κωνσταντινούπολη 1778-1849), *Κορακιστικά, ἢ Διόρθωσις τῆς Ῥωμαϊκῆς Γλώσσας* (1813): Πρ. 3., σκ. 7. (ἀπόσπ.)

ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ: Σὺ χυδαῖζεις, σύ;

ΣΩΤΗΡΙΟΣ: Ἐγὼ ὀμιλῶ τὴν Γλῶσσα τοῦ Γένους μου.

ΑΥΓ.: Καὶ ἠδέτησας τὸ σύστημά σου; τὸ ἠδέτησας!

ΣΩΤ.: Τὸ ἀδέτησα, καὶ τὸριξα νὰ πάη ἔς τοῦ διαβόλου τὴν μάννα, καὶ ἀκόμα παρακεῖ.

ΑΥΓ.: Βλάσφημε, ἀρνητά, ἐξωμότα, λειποτάκτα, ρίφασπι! τί νομίζεις; ἂν σὺ ἐρρίψας τὴν ἀσπίδα σου (καὶ μ' ὄλον ὅτι ἔπρεπε νὰ κρατῆς αὐτὴν καὶ νὰ λέγῃς «ἡ τάν, ἡ ἐπὶ τᾶς»), νομίζεις ὅτι ἡ Λακεδαιμόνων τῆς νέας γλώσσας ἐν ἔχει πολλοὺς τοὺς κάρβονάς σου; ὦ Πρωόν, ὦ Κάνποια, ὦ Ἐντάμα, ὦ Ἀπίσως! ρίφατε κεραυνοὺς τῇ ὥρα καὶ κατακαύσατέ τον! Ἄθλιε, πῶς ἠθέλησας ν' ἀτιμῆσης τὸ γῆρας σου, ν' ἀναιρέσης τὰ ὁποῖα πάμπολλα ἔγραψας, καὶ ν' ἀκυρώσης τὰ ἰδικά σου συγγράμματα τὰ τόσον ἐνδοξα καὶ περίφημα;

ΣΩΤ.: Μ' ὄλον ὁποῦ γέρος καὶ ξώρας, πάλ' ὅμως χαίρουμ' ὁποῦ ἠῶρα τὴν Ἀλήθεια.

Τὰ Θεατρικά..., ἐπιμ. Walter Puchner (Ἀθ.: Ἴδρυμα Κώστα καὶ Ἑλένης Οὐράνη <Θεατρικὴ Βιβλιοθήκη>, 2002), σσ. 456-57 ~ ΚΝΔ 1, σσ. 95-96 ~ ΝΛΑΕ, σσ. 621-22

Παναγιώτης Κοδρικᾶς (Π. Καντσιλιέρης, Ἀθήνα 1762 - Παρίσι 1827), *Πρὸς τοὺς Οἰκείους* (1817 — ἀποσπ.)

Ἔμελλεν ἄρα τώρα στὰ γηράματα νὰ μᾶς μάθη καὶ ὁ Κοκκινάκης τοῦ σχολειοῦ τὰ γράμματα! Μὰ τί πράμα εἶν' αὐτὸς ὁ Κοκκινάκης; πόθεν ἐξεφύτρωσε; ποία εἶναι ἡ ἀρχὴ του; ποία ἡ ἐπαγγελία του; Νὰ δὰ ἀληθῶς τὸ τῆς παροιμίας! «καὶ Κόρκορος ἐν λαχάνοις, καὶ Κορυδαλὸς ἐν πετεινοῖς, καὶ Κοκκινάκης ἐν Λογογράφοις!» Τί κεράτζα παπαδιά! τί κεράτζα ράφταινα! ἀλλ' αὐτὸς δὲν εἶναι μόνος, ἔχει καὶ σύντροφον ἓνα ὑπεφημέριον τοῦ Παρακλησίου, ὅστις φαίνεται νὰ εἶναι ἐνταυτῷ καὶ ὑπεφημεριδογράφος τοῦ Πανδοχείου, ὥστε ὁ ἓνας μὲ τὸ καλαμάρι στὸ ζωνάρι, ὁ ἄλλος μὲ τὸν δίσκο στὸ χέρι, φωνάζουν ἀπὸ δημοσίας ἀγορᾶς «γράψετε Γραικοὶ τὰ ὀνόματά σας εἰς τὴν μερίδα τῆς νέας μυσταγωγίας!» [...]

Μὰ τέλος πάντων, τί θέλουν αὐτοὶ οἱ κοκκινωποὶ φιλόσοφοι; τί ζητοῦν; τίνα σκοπὸν ἔχουν; τὴν Γλῶσσαν μας θέλουν νὰ μᾶς μάθουν, ἢ τὴν ἐδικὴν των νὰ μᾶς διδάξουν; αὐτοὶ μῆτε τὴν μίαν ἱξεύρουν, μῆτε τὴν ἄλλην εἶναι ἄξιοι νὰ συστήσουν, ἄρα τοῦ κάκου μᾶς πονοκεφαλοῦν...

BB 9, σσ. 265-66

Κρίτωνος Στοχασμοί (1819): Πρὸς τοὺς Νέους (ἀπόσπ.)

Νέοι, ὅσοι διὰ τὴν ὠφελήσετε τὴν πατρίδα περνᾶτε θαλάσσας, ὑποφέρετε ἐνδείας, βλέπετε ἀτάραχοι καὶ τὰς παρασκευὰς τοῦ θανάτου! Ἄν εἶναι ἀληθὲς ὅτι τρία χρειάζονται διὰ τὴν γίνουσαν αἰετὴν μεταβολαί, ἄνθρωποι δηλαδή, χρήματα καὶ καιρὸς, εἴσθε καὶ ἐσεῖς ἕνα ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ὅπου θὰ συντρέξουν εἰς τὴν μεταβολὴν τοῦ ἔθνους μας, ἐσεῖς εἴσθε λαμπραὶ τῆς πατρίδος ἐλπίδες. Ἄκουετε τὴν φωνὴν ὅπου ἀντηχεῖ σήμερον εἰς τοὺς δύο κόσμους. Ἡ ἀρχαία ἀρετὴ ζητεῖ πάλιν τὴν στήσιν τὸν θρόνον τῆς εἰς τὰ ἔθνη, ἐξουθενωμένα τόσους χρόνους διὰ τὴν ἀπουσίαν τῆς.

¹Ἐκδ. Δημ. Σ. Γκίνης: Ἔρνος εἰς Ἀδαμάντιον Κοραῖν, τχ. 1. (Ἀθ. 1956), σσ. 140-56 ~ ΕΠΣ 2, σ. 379

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ: ΕΠΙΦΑΙΝΟΜΕΝΑ (1821-1850)

Θεόφιλος (κ.κ. Θωμάς) Καΐρης (ἄνδρος 1784 - Σύρος 1853), «Λόγος κατὰ τὴν Ἐπιπέδον τοῦ Καποδίστρια (Εἰς Αἴγινα τὴν 12 Ἰανουαρίου 1828)» (ἀποσπ.)

Χαῖρε καὶ σύ, Κυβερνήτα τῆς Ἑλλάδος, διότι, μετὰ τοσοῦτον πολυχρόνιον ἀποδημίαν, ἐπιστρέφεις εἰς τὴν κοινὴν πατρίδα [...]. Ζῆθι! ἀλλ' ἔχων ἱερὸν ἔμβλημα τὸ «ὁ Θεὸς καὶ ἡ δικαιοσύνη κυβερνήσωσιν τὴν Ἑλλάδα». Ζῆθι! ἀλλὰ κυβερνῶν οὕτως, ὥστε νὰ αἰσθανθῆ ἡ πατρίς, νὰ καταλάβωμεν καὶ ἡμεῖς, νὰ ἐπαναλάβῃ ἡ ἀδέκαστος ἱστορία, νὰ ἀντηχῆσιν ὅλοι αἱ αἰῶνες ὅτι οὐ Σύ, οὐδὲ ὁ υἱὸς Σου, οὐδὲ ὁ οἰκεῖος Σου, οὐδὲ ὁ φίλος Σου, οὐδὲ πνεῦμα φατρίας, ἀλλ' ἀληθῶς αὐτὸς ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ τὸ δίκαιον, αὐτοὶ τῆς Ἑλλάδος οἱ θεσμοὶ τὴν Ἑλλάδα διὰ Σοῦ κυβερνῶσιν.

Καὶ τῶντι, ἐὰν ὁποιοιδήποτε ἔθνος, διὰ τὴν ὑπάρχῃ ἐλευθέρων, διὰ τὴν συντηρῆται κραταιούμενον, διὰ τὴν εὐτυχεῖ βελτιούμενον, εἶναι ἀνάγκη νὰ κυβερνᾶται διὰ μόνων τῶν νόμων τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς διέταξεν ὡς κανόνας ἐλευθέρων ἐλευθέρου λαοῦ κυβερνήσεως, πολὺ μεγαλυτέραν ἀνάγκην ἔχει σήμερον ἡ Ἑλλάς νὰ διευθύνεται ὑπὸ μόνων τῶν τοιούτων νόμων διὰ Σοῦ...

BB 41, σ. 59

Θεόκλητος (κ.κ. Θεοχάρης) Φαρμακίδης (Νιμπεγλέρ Θεσσαλίας 1784 - Ἀθήνα 1860), Ὁ Συννοδικὸς Τόμος, ἢ Περὶ Ἀληθείας (1850): Προλεγόμενα (ἀπόσπ.)

Ἴσως κατακριθῶμεν παρά τινων, ὅτι ἔστιν ὅπου ἐγράψαμεν ἐλευθερώτερον, σφοδρότερον, αὐστηρότερον, τολμηρότερον. Ἐγράψαμεν καθὼς ἐπλάσθημεν ἐκ φύσεως. Ἄν ἔγραφεν ἕτερος, ἄλλην φύσιν ἔχων, ἤθελε γράφει ἄλλως, καὶ ἤθελε γράφει μὲν καὶ εἰπεῖ καὶ αὐτὸς τὰ αὐτά, πλὴν κατ' ἄλλον τρόπον. Δὲν κρύπτομεν, ὅτι ἡ ἀλήθεια λέγεται πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως. Ἄλλ' ἡμεῖς ἕνα μόνον τρόπον ἐδιδάχθημεν ἐκ φύσεως — τὸν εὐδύν. Ἄλλ' ἂν διὰ τὸν τρόπον τῆς ἐκφράσεως τῆς ἀληθείας κατακριθῶμεν ἴσως παρά τινων, δὲν θέλομεν ὅμως κατακριθῆ διὰ τὴν ἐκφρασιν αὐτῆς τῆς ἀληθείας, καὶ τόσῳ μᾶλλον, καθ' ὅσον αὕτη λέγεται χωρὶς πονηρίας, χωρὶς δόλου. Ἡ πονηρία καὶ ὁ δόλος εἶναι ὅλως ἀσυμβίβαστα πρὸς τὸν χαρακτῆρα ἡμῶν.

ΕΠΣ 2, σ. 441^β

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΤΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ

Ευθύμιος Ίερομόναχος, *Χρονικό/ Ίστορία Γαλαξειδίου* (1703, έκδ. 1865) [στ']: "Αδοξο Τέλος τῆς Ἐξέγερσης κατὰ τὴ Ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου, 1571 (ἀποσπ.)

Ἐκεῖ ποὺ διηγᾶμαι, θὰ σᾶς-ε πῶ καὶ ἓνα κακό, ποὺ ἐγενέθη με ἀπιστία τῶν Φραγγῶν, ποὺ πάντα πολεμᾶνε τὴ ρωμείκη πίστη. Ἔστοντας οἱ Φράγγοι νὰ νικήσουνε τὴν τούρκικη ἄρματα, ἐπαραγγείλασι σὲ οὐλοὺς τοὺς Χριστιανοὺς, πῶς νὰ σηκώσουνε ἄρματα κατὰ τοὺς Τούρκους καὶ αὐτοὶ θὰ τοὺς συντρέξουνε. Ἀκούοντας γοῦν τέτοια παρηγορητικὰ λόγια, οἱ Χριστιανοὶ με μεγάλη χαρὰ καὶ πολὺ κρυφὰ ἐτοιμασθήκασι νὰ βαρέσουνε τοὺς Τούρκους. [...] ἓνας Βοστυτζάνος ἐπρόδωκε τὸ μυστικὸ στοὺς Τούρκους... [...] καὶ τὸ ἀσκέρι τῶν Ρωμαίων ἐδιαλύθηκε ἄταχτα. Περνώντας δύο ἡμέρες, ἦρθασι στὸ Γαλαξειδί γράμματα ἀπὸ τὸ μπέη, τὸ πῶς τοὺς συμπαθαίει καὶ νὰ ἔλθουνε στὸ Σάλονα οἱ κεφαλᾶδες [...] καὶ νὰ μὴν ἔχουνε κανένα φόβο [...]. Καὶ ὁ μπέης τοὺς ἐδέχτηκε με τιμὲς καὶ χαρὰ φεύτικη. [...] Ἀκούσατε γοῦν τὸ τρομερὸ γέλασμα, ποὺ τοὺς ἔκαμε ὁ μπέης καὶ τὸ μαρτυρικὸ τους θάνατο. Τὸ βράδυ ἐδιάταξε καὶ τοὺς ἐπιάσασι ἓνα ἓνα καὶ τοὺς ἐδέσασι με σίδερα καὶ τοὺς ἐβάλασι σὲ ἓνα σκοτεινὸ μπουντρούμι καὶ ἐκεῖ με τὰ σπαθία τοὺς ἐσφάξασι οὐλοὺς, ὀγδοήντα χωρὶς νὰ λείπη κανένας. Καὶ ἓνας μονάχα ἀπὸ χωριὸ Βουνοχώρα, ποὺ τὸν ἐλέγασι Δημήτρη Λυκοθανάση, ἔστοντας ἀνδρειωμένος ἄνθρωπος, ἔσπασε τὰ σίδερα καὶ ἀρπάζοντας τὸ σπαθὶ ἐνοῦ τζελάτη ἐσφάξε δύο Τούρκους καὶ τὸν πορτιέρη καὶ τρέχοντας ὡσὰν ἐλάφι ἔγλυσε ἔπο τὸ μακελειό. Καὶ ὕστερα ἀπὸ πέντε ἡμέρες ἐρχάμενος στὸ χωριὸ του ἐπέθανε. Ἔσκοτωθήκασι γοῦν με χίλια βασανιστήρια οἱ ἄλλοι ὀγδοήντα, οἱ πρῶτοι κεφαλᾶδες καὶ τὰ ἀνδρειότερα παλληκάρια, με ἀπιστία μεγάλη. Ἀκούσατε: εἴκοσι δύο Γαλαξειδιῶτες, τρεῖς Βουνοχωρίτες, δύο Πεντεορίτες, τρεῖς Ἀγιαθυμιῶτες, ἓνας Καλοπετριτζίτης, δέκα Βιτρινιτζῶτες, τρεῖς Κισσελίτες, δύο Βιδαβίτες, εἴκοσι Λιδορικιῶτες καὶ δέκα τέσσερες Σαλονίτες· οὐλοὶ γιὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν θρησκεία, συμπαθημένοι ἀπὸ ὅλες τὲς ἁμαρτίες!

ἀπιστία: προδοτικὴ συμπεριφορὰ.

Ἔστοντας: ὄντας, συμβαίνοντας, ἐπειδὴ συνέβη.

Σάλονα: Σήμερα Ἄμφισσα Φωκίδας.

τζελάτη: δημίου.

ἔγλυσε: γλύτωσε

Ἐκδ. Ἡλίας Ἀναγνωστάκης (Ἀθ.: Ἀκρίτας <Ἑλληνικὴ Παιδεία καὶ Παράδοση, 14> / Ναυτικὸ Ἱστορικὸ Μουσεῖο Γαλαξειδίου, 2004), σσ. 57-61 ~ *ΕΠΣ* 1, σσ. 143-44

Καيسάριος (κ.κ. Κωνσταντῖνος) Δαπόντες (Σκόπελος 1713 - Ἁγιον Ὄρος 1784), *Κῆπος Χαρίτων* (1768, έκδ. 1880) Θ': Τύφεις γιὰ τὴν Ἐγκατάλειψη στὶς Ἀπολαύσεις (ἀποσπ.)

Οἱ τράπεζες τῶν λαϊκῶν, πλουσίων καὶ πενήτων,
 εἰς κάθε τόπον καὶ καιρὸν ὅλες δικές μου ἦτον
 καὶ αἱ γυναῖκες των αὐτές, μαζί κ' οἱ θυγατέρες,
 γυναῖκες, θυγατέρες μου ὅλες μου τὲς ἡμέρες.
 165 Μίαν γυναῖκα ἔχασα καὶ ἠῤρα ἄκατοστάδες,
 δύο οἰκίας ἄφησα κ' ἐπῆρα χιλιάδες! [...]
 Καὶ ὅπου πλιὸ καλὸ φαγί, ἐγὼ νὰ τ' ἀπολαύσω,
 ὅπου καλὸ πλέον κρασί, ἐγὼ νὰ τὸ χορτάσω.
 Ὅπου καλῦτερος ὄντας καὶ ὅπου καλὸ στρῶμα,
 200 καὶ ὁ Καيسάριος ἐκεῖ, ὁ σκούληκας, ἡ βρώμα.

“Όπου καλό, όπου χαρά, όπου στολή και κάλλος,
και ο Καισάριος εκεί, και πρώτος παρά άλλος.

“Όπου κανένας άρχοντας, άρχόντισσα καμμία,
και ο Καισάριος εκεί — στοχάσου πολιτεία! —

πολιτεία: δημόσιο βίο.

205 Και όντως ο άμαρτωλός, ως λέγει, επαινάται
εις τās επιθυμίας του και μόνος του καυχάται,
καθώς εγώ όμως εγώ διά κατηγορίαν
τά λέγω, τά κοινολογώ, διά στηλογραφίαν.

στηλογραφία: καταγραφή, στηλίτευση.

BB II, σσ. 15-16

Άνώνυμος τοῦ 1789 / Άληθής Ιστορία (±1789): Τά Τέλη τοῦ Μοναχοῦ Παγκράτιου

Μόλις είχαμε έβγει από την θύραν τοῦ κάστρου, όταν έθεωρήσαμεν μία άγέλη λαοῦ, ένα καλόγερον δεμένον, τόν όποϊον επήγαιναν νά καύσουν. Δέν άργήσαμεν νά τόν γνωρίσωμεν, ήταν εκείνος ο προρρηθείς Παγκράτιος, όπου τόν μακαρίτην έξομολόγησεν. Έρωτήσαμεν τó αίτιον. Μās είπαν ότι ο άγιος πάτερ ήθέλησε νά ανακαινίση τήν εργασία των άγιων Σοδομίτων. Ο πασά Διάβολος άρχισε νά τούς άποδείξη, διαφενταίνοντάς τον, ότι αὐτή είναι μία συνηθισμένη δουλειά των πατέρων τοῦ Άγίου Όρους, και δέν πρέπει νά παιδευθῆ τινάς, ακολουθών τήν μόδαν τοῦ τόπου του και πατρίδος του. Οι αίρετικοί καλβίνοι δέν ήθέλησαν νά δώσουν άκρόασιν, και έκαυσαν τόν άγιον πνευματικόν, λέγοντες πώς όλους εκείνους τούς άγίους άγιορείτας τούς εκαιον, αν ήτον εις τήν έξουσίαν των. (“Ω τί μεγάλη βλασφημία!) Ο κύρ μακαρίτης Παγκράτιος επήγε εν κόλποις Άβραάμ.

διαφενταίνοντάς τον: υπερασπίζοντάς τον.

καλβίνοι: ήθικιστές, τιμητές και τιμωροί τῆς άνηθικότητας.

Φωτομηχανική Άνατύπωση από τó Μοναδικό Σωζόμενο Άντίτυπο... (Αθ.: Εὐρωπαϊκó Πολιτιστικó Κέντρο Δελφῶν, 1998), σσ. 14-15 ~ Έκδ. ΔΗΜΑΡΪΣ 1977 (επίμ.), σ. 421 ~ III 2.², σ. 60

Ίωάννης] Κ[αρατζάς ο Κύπριος] (Λευκωσία 1767 - Βουδαπέστη 1798), “Έρωτος Άποτελέσματα: Ιστορίαί Ηθικοερωτικάί (Βιέννη 1792), «Ίστορία Δευτέρα: Έρωτας Έλεεινός ενός Κερκυραίου Δραγουμάνου...» — Διαμόρφωση των Αίσθημάτων μεταξύ των Ηρώων

Εις αὐτήν τήν συντροφίαν ήτον και άλλη μία κόρη, ή όποία, άγκαλά και τά δευτερεία είχε τῆς θυγατρὸς τοῦ τσελεμπῆ Στεπάν-άγα εις τήν εὐμορφίαν, όμως εις τά έρωτικά εξείχε καταπολλά και υπερτεροῦσεν αὐτήν. Αὐτή λοιπόν ή κόρη, εὐθύς όπου είδε τόν τσελεμπῆ Άνδρέα, εσαϊτεύθη έρωτικῶς και όσον τόν εκρυφοκοίταζε, τόσον επληγώνετο περισσότερο και οι σαίτες τοῦ υιοῦ τῆς Άφροδίτης βαθύτερον εις τήν καρδίαν της έμβαινον. Έξεναντίας δέ ο τσελεμπῆ Άνδρέας δέν έδιδε καμμίαν προσοχήν εις αὐτήν, αλλά εις τήν Χοροφιμάν (επειδῆ έτσι ονομάζετο ή θυγατέρα τοῦ Στεπάν-άγα) επειδῆ τώρα τοῦ εφάνη ωραιότερα από τήν πρώτην φοράν, με τó νά ήτον στολισμένη εὐμορφότερα. Καθώς λοιπόν ή Μεϊρέμ (ούτω εκαλειτό ή άλλη κόρη) έτρώδη βλέποντας τόν Άνδρέαν, έτσι και ο τσελεμπῆ μας, θεωρώντας τήν Χοροφιμάν, επληγώθη και όσην όλιγοτέραν προσοχήν ελάμβανεν από αὐτόν, τόσον περισσότερο ο έρωτας αναπτε, και εξεναντίας εις αὐτόν από τήν Χοροφιμάν.

τά δευτερεία είχε: έρχόταν δεύτερη.
τσελεμπῆ: άρχοντα, άφέντη.

Θαῦμα τῆ άληθεία ήτον εις εκείνην τήν συντροφίαν, τρία πρόσωπα, δύο έρώντα, εν άντεροῦν και εν άδιαφοροῦν: ή Μεϊρέμ έράσθη τόν Άνδρέα, ανταπόκρισιν όμως δέν έβλεπεν: ο Άνδρέας δέ έράσθη

τῆς Χοροφίμας, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς εἰς αὐτὴν δὲν ἔβλεπε κανένα ση-
μεῖον ἔρωτος. Ἔτσι λοιπὸν διελύθη ἐκείνη ἡ εὐθυμία, μὲ ἄκραν στε-
νοχωρίαν καὶ λύπην τῆς Μείρεμ καὶ τοῦ Ἀνδρέα, καὶ μὲ ἄλλην τό-
σην ἀδιαφορίαν τῆς Χοροφίμας.

εὐθυμία: εὐθυμη συνάθροιση.

Ἐκδ. Mario Vitti (Ἀθ.: Ὀδυσσεύς <Ἕλληνες Κλασικοί>, 1989), σσ. 87-88 ~ ΠΙΠ 2.2, σσ. 375-76

Ἀλέξανδρος Κάλφογλου (Κωνσταντινούπολη 1725; - 1795), «᾽Ω, τί κουριόζα συμφορά!»

<p>᾽Ω, τί κουριόζα συμφορά! πνίγομ' ἀπάνου στὴν ξηρά! σὰν θάλασσα φουσκώνει ἡ γῆ καὶ μὲ πλακώνει!</p> <p>5 Εἰς τὸν λιμένα ναυαγῶ καὶ κινδυνεύω νὰ πνιγῶ· εἰς ἄκραν μιὰν γαλήνη ἡ γῆ μὲ καταπίνει.</p> <p>Ἄ ἥλιος, φύσει πυρός, 10 σ' ἐμένα ἔγινε ψυχρός, κι ἀντὶ νὰ μὲ πυρώνη, θαρρῶ πὼς μὲ παγώνει.</p> <p>Ζητῶ στὸν ποταμὸν νερόν, τὸν βρίσκω παρευθὺς ξερόν·</p>	<p>15 ἀντὶ νεροῦ βρίσκω ἄμμο! πέτε με τί νὰ κάμω; Στὴν θάλασσα πατῶ ξηρά, βουνὰ καὶ δάση φοβερά· καράβι ποῦ νὰ πλεύση, 20 πανὶ ποῦ νὰ δουλεύση;</p> <p>Ἐμεταβλήθηκε τὸ πᾶν, ὅλα ἀνάποδα μὲ πᾶν! φαίνεται ἀποστασία πὼς εἶναι [σ]τὰ στοιχεῖα.</p> <p>25 Ὅλα ἐπάνω μου ὀρμοῦν καὶ τ' ἄψυχα μὲ πολεμοῦν. Λοιπὸν στὴν Τύχη μένει ἡ κρίσις μου νὰ γένη!...</p>	<p>κουριόζα (ἰτ. <i>curiosa</i>): παράξενη.</p> <p>20 δουλεύση: προσφέρει ὑπηρεσίες.</p> <p>Στιχοουργική: 7 ἰαμβικὰ τετράστιχα μὲ ζυγαρωτὴ ὁμοιοκαταληξία: α₈α₈β₇β₇.</p> <p>28 κρίσις: ἡ Μέλλουσα (τῆς Δευτέρας Παρουσίας).</p>
---	---	---

Σκαρλάτος Δ. Βυζάντιος, *Κωνσταντινούπολις, ἡ Περιγραφή Τοπογραφικὴ, Ἀρχαιολογικὴ καὶ Ἱστορικὴ*, τ. 3. (Ἀθ.: τυπ. Ἀνδρέα Κορομηλά, 1869), σσ. 601-602 ~ ΒΒ ΙΙ, σ. 35 ~ ΠΑ 4, σσ. 28-29

Ἀθανάσιος Χριστόπουλος (Καστοριά 1772 - Βουκουρέστι 1847), *Λυρικά* (31841 — 11811), «Ἀφροδίτη» Ε': «Ἀγκάλεσμα»

<p>Ἀφροδίτη μου, Κυρία, ἰλαρότατη θεά, τοῦ υἱοῦ σου τὴν κακία ὄλ' ἡ γῆ καταβοᾶ!</p> <p>5 Τί τὸν ἔδωσες δοξάρι τί σαῖτες φλογερές; τί ἀδάμαστο κοντάρι καὶ φαρέτρες τρομερές;</p> <p>Νά, ιδέ αὐτὸ τὸ σπῆθος 10 ὅπου πλέον τὸ πικρὸ μὲ τῶν σαϊτιῶν τὸ πλῆθος τὸ κατάντησε νεκρὸ.</p>	<p>15 Τοῦτο φρόνιμο τὸ κρίνεις, τάχα κάμωμα καλὸ, ἀχαλίνωτο ν' ἀφήνης τὸ παιδί σου τὸ λωλό;</p> <p>Διατί δὲν τὸ παιδεύεις σὰν μητέρ' ἀληθινά, μόνον ὅλο τὸ χαδεύεις 20 τὸ τυφλὸ παντοτινά;</p> <p>Ἦ λοιπὸν τὸν σωφρονίζεις τὸν ἐχθρόν μας τὸν κοινόν, ἦ, Θεά μου, ἂν ὀρίζης, νὰ κλαυθῶ στὸν οὐρανόν.</p>	<p>Στιχοουργική: 6 τροχαϊκὰ τετράστιχα μὲ πλεκτὴ ὁμοιοκαταληξία: α₈β₇α₈β₇. ἰλαρότατη: ἀνταποκρίνεται στὶς κλασικὲς πα- ραστάσεις τῆς θεᾶς.</p> <p>Σττ. 5-8: ὅ.π. 17 παιδεύεις: τιμωρεῖς</p> <p>20 τυφλό: δὲν μαρτυρεῖται ἀπὸ κλασικὴ παράδοση.</p> <p>Σττ. 9-12: βλ. ἀνάλογη ἐκφορά στὸν Σολωμό («Ἡ Φαρμακωμένη», σττ. 37-38): «Κοίτα μέ- σα στὰ σπλάχνα μου, Πλάστη! Τὰ φαρμάκω- σα, ἀλήθεια, ἡ πικρή.»</p>
--	--	--

Ἐκδ. Ἑλένη Τσαντσάνογλου (Ἀθ.: Ἑρμῆς <Νέα Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη, 2>, 1970) ~ *Ποιήματα*, ἐπιμ. Γιώργος Ἀνδρειωμένος (Ἀθ.: Ἴδρυμα Κώστα καὶ Ἑλένης Οὐράνη <Νεοελληνικὴ Βιβλιοθήκη>, 2001) ~ ΒΒ ΙΙ, σ. 104 ~ ΑΚΝΛ 2.1, σ. 57 ~ ΠΑ 4, σσ. 40-41

Ἰωάννης Βηλαράς (Κύθηρα 1771 - Τσεπέλοβο Ζαγοριοῦ 1823), *Ποιήματα καὶ Πεζὰ Τίνα* (Κέρκυρα 1827), «Μύθοι» ΙΘ': «Γέρος καὶ Θάνατος»

<p>Ἔνας Γέρος σὲ φτώχειας ἀνάγγη, Ἄλλον τρόπο νὰ ζήση δὲν εἶχε,</p>	<p>Χώρια ξύλα νὰ κόφτη στὸν λόγγο, Μεταβιάς τὸ φωμί του νὰ βγάζη.</p>	<p>Στιχοουργική: ἀνομοιοκατάλη- κτοι, ἰσομετρικοὶ ἀναπαιστικοὶ ἰοσύλλαβοι, κατανεμημένοι καὶ νοηματικὰ σὲ 5 τετράστιχα.</p>
---	---	---

- 5 Μιάν ημέρα βαριά φορτομένος, Νά ὁ χάρος ὀμπρός του πετιέται
 Περπατόντας σ' ὄρθο μονοπάτι, Τὸ δρεπάνι κρατώντας στὸ χέρι, ⁶ὄρθο: ἀνηφορικό.
 Ὅχ τὸν κόπο καὶ κᾶμμα τοῦ ἡλίου 15 Μ' ἄγριαν ὄφι, καὶ σχῆμα τρομάρας ⁷κᾶμμα: καύσιωνα.
 Τὴν ἀνάσσα νὰ πάρη δὲ φτάνει· Γιαεῖμαι, Γέρο, τοῦ λέγει· τί θέλεις; ¹⁶Γιαεῖμαι: Νά, ἐδῶ εἶμαι!
 Σ' ἕναν ὄχτο τ' ἀνάσκελα πέφτει Ἄχ! ὁ γέρος εὐθύς ἀποκριθῆ ⁹ὄχτο: πλάι ἐνὸς δρόμου.
 10 Καὶ στὸ μέγα πολὺ κούρασμά του Τὸ ζαλίκι μου αὐτὸ δὲν μποροῦσα ¹⁸ζαλίκι: φόρτωμα, φορτίο.
 Τὴ ζωὴ του μισόντας βαριέται, Νά σηκόσω σὲ φώναξα ὁ δόλιος,
 Καὶ τὸ χάρο μὲ πόθο του κράζει. 20 Νά μοῦ δόκης ὀλίγη βοήθια.

Τὰ Ποιήματα, ἐπιμ. Γιώργος Ἀνδρειωμένος (Ἀθ.: Ἴδρυμα Κώστα καὶ Ἑλένης Οὐράνη <Νεοελληνικὴ Βιβλιοθήκη, 26>, 1995), σσ. 201-202 ~ *ΒΒ* II, σσ. 286-87 ~ *ΑΚΝΑ* 2¹, σσ. 52-53 ~ *ΝΛΑΕ*, σ. 610

Α Ν Θ Ο Λ Ο Γ Ι Ε Σ : Β Ι Β Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Κ Ε Σ Σ Υ Ν Τ Ο Μ Ο Γ Ρ Α Φ Ι Ε Σ

- ΑΔΠ* I ΒΑΛΕΤΑΣ (Γιώργος) 1947, *Ἀνθολογία τῆς Δημοτικῆς Πεζογραφίας*, τ. I: Ἀπὸ τὸ Μαχαιρῶ ὡς τὸ Σολωμό, 1340-1827 (Ἀθ.: τυπ. Ράνου).
- ΑΚΝΑ* ΜΠΟΥΜΠΟΥΓΑΪΔΗΣ (Φαίδων Κ.) 1972-1973, *Ἀνθολογία Κειμένων Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας*, τ. I: *Πεζογραφία* ττ. 2^α-2^β: *Ποίησις* (Ἀθ.: Ἐθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν).
- ΑΝΔ* I ΠΟΥΧΝΕΡ (Βάλτερ) 2006, *Ἀνθολογία Νεοελληνικῆς Δραματοποιίας*, τ. I: Ἀπὸ τὴν Κρητικὴ Ἀναγέννηση ὡς τὴν Ἐπανάσταση τοῦ 1821 (Ἀθ.: Μ.Ι.Ε.Τ.).
- ΑΝΠ* I-2 ΠΕΡΆΝΘΗΣ (Μιχαήλ) ¹⁰1979, *Ἀνθολογία Νεοελληνικῆς Ποιήσεως ἀπὸ τὸν Ἐνδέκατον Αἰῶνα ὡς Σήμερα*, ττ. I-2. (Ἀθ.: «Ἑλληνικὰ Γράμματα» [ἐκδ. I. Χιωτέλλη]).
- ΒΒ* ΑΑ.VV. 1950-1962, *Βασικὴ Βιβλιοθήκη*, 48 ττ. (Ἀθ.: «Ἀετός» - ἐκδ. I.N. Ζαχαροπούλου).
- ΕΔΤ* ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΣ (Δημ.) 1958-1959, *Ἑλληνικὰ Δημοτικὰ Τραγούδια*, 2 ττ. (Ἀθ.: ἐκδ. I.N. Ζαχαροπούλου) ~ *ΒΒ* 46-47.
- ΕΠ* [I] ΑΑ.VV. 1980, *Ἡ Ἑλληνικὴ Ποίηση: Ἀνθολογία-Γραμματολογία*, [τ. I:] *Φαναριῶτες, Ἄνθη Εὐλαβείας, Ἐπιτανήσιοι*, ἐπιμ. Μ.Μ. Παπαϊωάννου / Κ. Ἰορδανίδης (Ἀθ.: ἐκδ. Σοκόλη).
- ΕΠ* ζ ΜΟΤΣΙΟΣ (Γιάννης) 1990, *Ἑλληνικὴ Πεζογραφία, 1600-1821* (Ἀθ.: ἐκδ. Γρηγόρη).
- ΕΠ* ζ I-3 ΠΕΡΆΝΘΗΣ (Μιχαήλ) 1966, *Ἑλληνικὴ Πεζογραφία (Ἀπὸ τὴν Ἄλωση ὡς Σήμερα)*, ττ. I-3. (Ἀθ.).
- ΕΤΕΛ* ΠΟΛΙΤΗΣ (Νικόλαος Γ.) ⁷1978, *Ἐκλογαὶ ἀπὸ τὰ Τραγούδια τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ* (Ἀθ.: ἐκδ. Ε.Γ. Βαγιανάκη).
- ΔΤΚ* ΠΟΛΙΤΗΣ (Ἀλέξης) 1973, *Τὸ Δημοτικὸ Τραγούδι: Κλέφτικα* (Ἀθ.: Ἐρμῆς <Νέα Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη, ΠΟ 25>).
- ΚΑ* ἈΔΕΪΟΓ (Στυλιανός) ²1969, *Κρητικὴ Ἀνθολογία (ΙΕ'-ΙΖ' Αἰῶνας): Εἰσαγωγή, Ἀνθολόγηση καὶ Σημειώματα* (Ἡράκλειον: Ἐταιρία Κρητικῶν Ἱστορικῶν Μελετῶν).
- ΚΝΔ* I ΜΠΟΥΜΠΟΥΓΑΪΔΗΣ (Φαίδων Κ.) <1969>, *Κείμενα Νεοελληνικῆς Δραματοποιίας*, τ. I. (Ἀθ.: Βιβλ. τῆς «Ἐστίας»).
- ΝΛΑΕ* ΚΑΣΙΝΗΣ (Κ.Γ.) 2006, *Νεοελληνικὴ Λογοτεχνία ἀπὸ τὶς Ἀρχές ἕως τὴν Ἐπανάσταση: Σύγχρονη Ἀνθολογία Κειμένων* (Ἀθ.: Πορεία).
- ΠΑ* I-4 ΠΟΛΙΤΗΣ (Λίνος) ²1975-1976, *Ποιητικὴ Ἀνθολογία*, ττ. I-4. (Ἀθ.: Δωδώνη).
- Π* ζ Α ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ (Γιώργος) 2001, *Πεζογραφικὴ Ἀνθολογία: Ἀφηγηματικὸς Γραπτὸς Νεοελληνικὸς Λόγος [Ἀπὸ τὸ Τέλος τοῦ Βυζαντίου ὡς τὴν Δημοκρατία τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους]*, 2 ττ. (Θεσσαλονίκη: Ἀριστοτέλειο Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης / Ἰνστιτούτο Νεοελληνικῶν Σπουδῶν).
- ΠΝΕ* ΜΑΣΤΡΟΔΗΜΗΤΡΗΣ (Π.Δ.) ⁸2007, *Ἡ Ποίηση τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ [...]: Ἀνθολογία...* (Ἀθ.: Ἴδρυμα Γουλανδρῆ-Χόρν).
- ΠΠ* 2.1-2.2 ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ (Γιώργος) [εἰσαγ.-ἐπιμ.] 1999, *15^{ος} Αἰῶνας - 1830*, ττ. 2.1-2.2: (Παν.) ΜΟΥΛΛᾶΣ [εἰσαγ.] / (Νάσος) ΒΑΓΕΝᾶΣ / (Γιάννης) Δᾶλλας / (Κώστας) ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΣ [ἐπιμ.] 1996-1999, *Ἡ Παλαιότερη Πεζογραφία μας: Ἀπὸ τὶς Ἀρχές τῆς ὡς τὸν Πρῶτο Παγκόσμιον Πόλεμον*, 12 ττ. (Ἀθ.: ἐκδ. Σοκόλη).